

Έρευνες
Μελέτες

Μάρτιος 2023

Διερεύνηση αναδυόμενων τάσεων, πρακτικών και πολιτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας

Έτος ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegseevee.gr

KiNNO Innovation Intermediaries
Seven Sigma

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

**Διερεύνηση
αναδυόμενων
τάσεων, πρακτικών
και πολιτικών στο
πεδίο της πράσινης
οικονομίας**

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Τίτλος: «Διερεύνηση αναδυόμενων τάσεων, πρακτικών και πολιτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας»

Τύπος δημοσίευσης: Έρευνες – Μελέτες ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης: Μάρτιος 2023

Ανάδοχοι: ΚΙΝΝΟ Innovation Intermediaries & Seven Sigma

Συγγραφική ομάδα: Γιάννης Γεραγωτέλλης, Σταμάτης Μητρόπουλος, Αχιλλέας Σπαής, Κωνσταντίνος Βαϊανός, Κωνσταντίνος Φούσκας

Επιστημονική επιμέλεια: Λεωνίδα Βατικιώτης

Σχεδιασμός εξωφύλλου: The Birthdays Design

Σελιδοποίηση: Ιωάννα Καλουμένου, Γιάννης Μισεντζής

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΚΙΝΝΟ Innovation Intermediaries & Seven Sigma (2023), «Διερεύνηση αναδυόμενων τάσεων, πρακτικών και πολιτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας», Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

ISBN: 978-618-5653-31-6

Οι γνώμες και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται στη παρούσα μελέτη δεσμεύουν τον συντάκτη του και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες θέσεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1: "Μηχανισμός μελέτης και ανάλυσης οικονομικού περιβάλλοντος λειτουργίας μικρομεσαίων επιχειρήσεων" της Πράξης "Παρεμβάσεις της ΓΣΕΒΕΕ για τη συστηματική παρακολούθηση και πρόγνωση αλλαγών του παραγωγικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων" με κωδικό ΟΠΣ 5003864, του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΤΠΑ & ΤΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΣΠΑ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Βιογραφικά συγγραφέων

Σταμάτης Μητρόπουλος

Ο Σταμάτης Μητρόπουλος είναι απόφοιτος του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ κατέχει επίσης MSc στα Οικονομικά από το University of Edinburgh και PhD στα Οικονομικά από το University of Hertfordshire.

Όσον αφορά στην ερευνητική του δραστηριότητα, έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με θέματα τα οποία άπτονται της Πολιτικής Οικονομίας, της Οικονομικής Πολιτικής, των Θεσμικών Οικονομικών και της Συνεργατικής Οικονομίας.

Τα τελευταία χρόνια εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα, όπου και εξειδικεύεται στην εκπόνηση οικονομικών μελετών για τομείς και κλάδους της οικονομίας οι οποίοι σχετίζονται τόσο με την Αειφόρο Ενέργεια όσο και την Καινοτομία. Οι οικονομικές μελέτες αφορούν κυρίως στην εκπόνηση συγκριτικών εκθέσεων αξιολόγησης και στην παροχή υπηρεσιών καινοτομίας για την ενίσχυση επιχειρηματικότητας ΜμΕ και Startups. Επίσης, παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε θέματα οικονομικών, διαχείρισης και υλοποίησης έργων με έμφαση στην καινοτομία και τη μεταφορά τεχνολογίας.

 <https://www.linkedin.com/in/stamatis-mitropoulos-phd-62337680/>

Γιάννης Γεραγωτέλλης

Ο Γιάννης Γεραγωτέλλης έχει αποφοιτήσει από το τμήμα Πληροφορικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ κατέχει και Μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από το Ερευνητικό Ινστιτούτο SPRU του Sussex University UK σε θέματα διοίκησης της καινοτομίας.

Το 2007 ιδρύει την εταιρεία KiNNO, στην οποία είναι διευθύνων σύμβουλος μέχρι και σήμερα. Η KiNNO στοχεύει στην υποστήριξη και προώθηση καινοτομιών στην αγορά, αλλά και στη διαμεσολάβηση για την επιτάχυνση της καινοτομίας.

Έχει εικοσιπενταετή εμπειρία σε θέματα διαχείρισης, συντονισμού και υλοποίησης Ευρωπαϊκών και Εθνικών έργων υποστήριξης καινοτομίας, στην παροχή εξειδικευμένης συμβουλευτικής υποστήριξης σε θέματα καινοτομίας, εξωστρέφειας, ανάπτυξης, μεταφοράς τεχνολογίας και αξιοποίησης ερευνητικών αποτελεσμάτων σε θεματικούς τομείς όπως: Περιβάλλον & Ενέργεια, Αγροδιατροφή, Κυκλική Οικονομία, Γαλάζια Ανάπτυξη, Υψηλή Τεχνολογία, Πληροφορική, Logistics, Διαστημικές εφαρμογές κ.α.

 <https://www.linkedin.com/in/yiannis-geragotellis-96aba28/>

**Διερεύνηση
αναδυόμενων
τάσεων,
πρακτικών
και πολιτικών
στο πεδίο
της πράσινης
οικονομίας**

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	12
Executive Summary	15
1. Επισκόπηση αναδυόμενων τάσεων και πρακτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας	18
1.1 Μεθοδολογία	20
1.2 Εννοιολογικό πλαίσιο ανάλυσης	20
1.2.1. Πράσινη οικονομία	21
1.2.2. Πράσινη ανάπτυξη	21
1.2.3. Πράσινη επιχειρηματικότητα	22
1.2.4. Ενεργειακή φτώχεια	23
1.3. Ρυθμιστικό πλαίσιο	24
1.3.1. Ευρωπαϊκή πράσινη συμφωνία	25
1.3.2. Πολιτική Συνοχής 2021 – 2027 (Cohesion Policy)	31
1.4. Ευκαιρίες και προκλήσεις για τις ΜμΕ τις αναδυόμενες τάσεις πράσινης οικονομίας	32
1.4.1. Αναδυόμενες τάσεις και πρακτικές	32
1.4.1.1. Στήριξη οικολογικής καινοτομίας	33
1.4.1.2. Ανάπτυξη κυκλικής οικονομίας	33
1.4.1.3. Προώθηση χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων	35
1.4.1.4. Αυστηροποίηση πλαισίου εταιρικής κοινωνικής ευθύνης	35
1.4.1.5. Ανάδειξη οικολογικού σήματος ΕΕ	36
1.4.2. Ευκαιρίες πράσινης επιχειρηματικότητας για τις ΜμΕ	37
1.4.2.1. Ανάπτυξη και υιοθέτηση καινοτομιών	38

1.4.2.2. Χρήση ανανεώσιμης ενέργειας	38
1.4.2.3. Αύξηση ενεργειακής απόδοσης	38
1.4.2.4. Ανάπτυξη πράσινου προφίλ	39
1.4.3. Προκλήσεις και εμπόδια ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας στις ΜμΕ	39
1.4.3.1. Αντίδραση σε εξωτερικές πιέσεις	39
1.4.3.2. Ελλείψεις οικονομικών κλίμακας	41
1.5. ΜμΕ και πράσινη επιχειρηματικότητα στην ελληνική πραγματικότητα	42
1.5.1. Διαρθρωτικά στοιχεία Ελληνικών ΜμΕ	43
1.5.2. Κεφαλαιουχικές ανάγκες και δυνατότητες Ελληνικών ΜμΕ	43
1.5.3. Ενεργειακή φτώχεια στις Ελληνικές ΜμΕ	44
1.5.4. Απολιγνιτοποίηση και Ελληνικές ΜμΕ	45
1.5.5. Εμπόδια και αναγκαία βήματα ΜμΕ μετάβασης στην πράσινη οικονομία	46
2. Καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο	48
2.1 Μεθοδολογία	49
2.2 Ορισμός σκοπού και στόχων της έρευνας	49
2.3 Ερωτηματολόγια και οδηγοί διεξαγωγής της έρευνας	50
2.3.1. Μεθοδολογία ατομικών συνεντεύξεων	50
2.3.2. Μεθοδολογία εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων	51
2.4. Στρατηγική επιλογή του δείγματος	52
2.4.1. Καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας	53
2.4.2. Δειγματοληψία	60

2.5. Αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας	63
2.5.1. Αποτελέσματα συνεντεύξεων	63
2.5.2 Αποτελέσματα ομαδικών εστιασμένων συζητήσεων (Focus groups)	77
2.6. Συμπεράσματα ποιοτικής έρευνας	88
2.6.1. Προϋποθέσεις υιοθέτησης και ανάπτυξης	89
2.6.2. Επιπτώσεις υιοθέτησης	91
2.6.3. Εμπόδια υιοθέτησης και ανάπτυξης	91
2.6.4. Συμβολή υιοθέτησης και ανάπτυξης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελληνική οικονομία	92
2.6.5 Καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας	92
3. Διερεύνηση πολιτικών ενίσχυσης της πράσινης οικονομίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο	95
3.1. Μεθοδολογία ενότητας	97
3.2. Πολιτικές ενίσχυσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο	97
3.3. Πολιτικές ΕΕ	99
3.4. Στρατηγικές και σχέδια δράσης που αφορούν την πράσινη μετάβαση στην ΕΕ	99
3.4.1. Σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία	100
3.4.2. Σχέδιο δράσης για μηδενική ρύπανση των υδάτων, του αέρα και του εδάφους	100
3.4.3. Στρατηγική για τις ΜμΕ με στόχο μια βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2020)	101
3.4.4. Σχέδιο ανάκαμψης της ΕΕ – NextGenerationEU	102
3.5. Μέτρα για την ενίσχυση της πράσινης επιχειρηματικότητας στην ΕΕ	102

3.5.1. Παροχή οικονομικής στήριξης	103
3.5.1.1. Χρηματοδοτικά προγράμματα και επιχορηγήσεις	103
3.5.1.2. Φορολογικά κίνητρα (OECD 2018)	108
3.5.1.3. Πρόσβαση σε δανεισμό (OECD 2018)	109
3.5.2. Παρεμβάσεις σε θεσμικό και νομικό πλαίσιο (Ενεργειακές Κοινότητες)	111
3.6. Μέτρα ενίσχυσης της πράσινης επιχειρηματικότητας σε διεθνές επίπεδο	115
3.6.1. Παροχή οικονομικής στήριξης	115
3.6.1.1. Χρηματοδοτικά προγράμματα και επιχορηγήσεις	115
3.6.1.2. Φορολογικά κίνητρα	117
3.6.1.3. Πρόσβαση σε δανεισμό (OECD 2018)	118
4. Διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής για τις μικρές Ελληνικές επιχειρήσεις	120
4.1. Μεθοδολογία ενότητας	121
4.2. Ανάγκες Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων	121
4.3. Μέτρα στήριξης Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων	126

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1: Στρατηγικές Υποστήριξης Υλοποίησης της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας	26
Πίνακας 2: Καλές Πρακτικές Ανά Κλάδο	55
Πίνακας 3: Παραδείγματα Καλών Πρακτικών	57
Πίνακας 4: Χαρακτηριστικά Δείγματος	64
Πίνακας 5: Κλάδος Δραστηριοποίησης/Ενδιαφέροντος	64
Πίνακας 6: Προϊόντα και Υπηρεσίες	65
Πίνακας 7: Πρακτικές Πράσινης Επιχειρηματικότητας	66
Πίνακας 8: Δομές Διευκόλυνσης ανάπτυξης/προώθησης/υιοθέτησης ΠΠΕ	68
Πίνακας 9: Βοήθεια Μέσω Υιοθέτησης/Ανάπτυξης ΠΠΕ	69
Πίνακας 10: Προϋποθέσεις Υιοθέτησης ΠΠΕ	70
Πίνακας 11: Εμπόδια Προώθησης/Υιοθέτησης ΠΠΕ	71
Πίνακας 12: Προβλήματα από Υιοθέτηση ΠΠΕ	72
Πίνακας 13: Αποτελεσματικότερη Προώθηση/Υιοθέτηση ΠΠΕ	73
Πίνακας 14: Συμβολή υιοθέτησης και ανάπτυξης ΠΠΕ στην μεγέθυνση του κλάδου/Ελληνικής Οικονομίας	74
Πίνακας 15: Περαιτέρω προώθηση κλάδου/Ελληνικής Οικονομίας μέσα από ΠΠΕ	74
Πίνακας 16: Μέτρα προώθησης ανάπτυξης/υιοθέτησης ΠΠΕ	75
Πίνακας 17: Focus Group – Χρήστες πράσινων τεχνολογιών	78
Πίνακας 18: Focus Group – Πάροχοι πράσινων τεχνολογιών	85
Πίνακας 19: Ευρωπαϊκό πλαίσιο πράσινης μετάβασης	98
Πίνακας 20: Ανάγκες Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων	123
Πίνακας 21: Μέτρα στήριξης Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων	131

Εισαγωγή

Το παρόν παραδοτέο διενεργείται στο πλαίσιο της Μελέτης 5: «Διερεύνηση αναδυόμενων τάσεων, πρακτικών και πολιτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας» και περιλαμβάνει τις Ενότητες 1-4 όπως παρουσιάζονται παρακάτω:

- Ενότητα 1: Επισκόπηση αναδυόμενων τάσεων και πρακτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας
- Ενότητα 2: Καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο
- Ενότητα 3: Διερεύνηση πολιτικών ενίσχυσης της πράσινης οικονομίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο
- Ενότητα 4: Διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής για τις μικρές ελληνικές επιχειρήσεις

Λαμβάνοντας υπόψη τις μεγάλες αλλαγές που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο, η Ενότητα 1 έχει ως κύριο στόχο την αποτύπωση της γενικής εικόνας που σχετίζεται με την πράσινη οικονομία και τις συνθήκες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ΜμΕ εντός αυτής. Έτσι η Ενότητα 1 προχωρά σε μία βιβλιογραφική έρευνα σχετικά με την:

- Αποτύπωση του θεωρητικού πλαισίου για την πράσινη οικονομία.
- Επισκόπηση του τρέχοντος ρυθμιστικού πλαισίου για την προώθηση της πράσινης οικονομίας.
- Παρουσίαση των ευκαιριών και των εμποδίων που παρουσιάζονται για τις ΜμΕ σχετικά με τις αναδυόμενες τάσεις και πρακτικές στο πλαίσιο της πράσινης οικονομίας.
- Ανάλυση της κατάστασης που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜμΕ, όπως και των εμποδίων και των βημάτων που καλούνται να αντιμετωπίσουν και ακολουθήσουν αντίστοιχα.

Έχοντας σκιαγραφήσει το πλαίσιο της πράσινης οικονομίας και τον ρόλο των ΜμΕ σε στην Ενότητα 1, η Ενότητα 2 εστιάζει στην ανεύρεση και αποτύπωση των καλών πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ξεχωρίζοντας τις καλές πρακτικές δημιουργείται ένα πρώτο πλαίσιο παραδειγμάτων προώθησης της πράσινης επιχειρηματικότητας, ενώ συγχρόνως θα προκύψει και υλικό σχετικό με τις συνθήκες που επέτρεψαν σε αυτές τις επιχειρήσεις να προχωρήσουν προς την κατεύθυνση της πράσινης επιχειρηματικότητας. Η Ενότητα 2 περιλαμβάνει ένα κομμάτι βιβλιογραφικής έρευνας για την ανεύρεση κάποιων καλών πρακτικών σε διεθνές και εθνικό επίπεδο και ένα κομμάτι ποιοτικής έρευνας στο οποίο καλείται να αναλύσει τα χαρακτηριστικά κάποιων εξ αυτών των καλών

πρακτικών. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ποιοτική έρευνα και παρουσιάζονται, αφορούν στα εξής:

- τις **προϋποθέσεις** υιοθέτησης και ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις
- τις **επιπτώσεις** υιοθέτησης πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις
- τα **εμπόδια** υιοθέτησης και ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις
- την **συμβολή** ανάπτυξης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στη μεγέθυνση της Ελληνικής οικονομίας
- την παρουσίαση **καλών παραδειγμάτων** και πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις

Έχοντας ολοκληρώσει την ποιοτική έρευνα της μελέτης, γίνεται αντιληπτό πως για την μετάβαση των μικρών επιχειρήσεων σε πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας υπάρχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται. Έχοντας λοιπόν, τις προϋποθέσεις αυτές ως βάση, η ενότητα 3 προχωρά στην διερεύνηση πολιτικών ενίσχυσης της πράσινης οικονομίας σε Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο, οι οποίες θα μπορούσαν δυνητικά να μεταφερθούν σε ένα Ελληνικό πλαίσιο και να βοηθήσουν τις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις ως προς την υιοθέτηση και ανάπτυξη πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας.

Είναι γεγονός ότι η πράσινη επιχειρηματικότητα υποστηρίζεται εν δυνάμει μέσω πολλών ειδών πολιτικών. Στόχος, λοιπόν, της Ενότητας 3 είναι να εντοπιστούν συγκεκριμένες πολιτικές ενίσχυσης της πράσινης επιχειρηματικότητας μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκό αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Ξεκινώντας από πολιτικές σε επίπεδο ΕΕ, η ενότητα 3 καταλήγει σε συγκεκριμένα μέτρα για την πράσινη μετάβαση που εφαρμόζονται από κράτη μέλη. Παραδείγματα εργαλείων που υποστηρίζουν την πράσινη επιχειρηματικότητα είναι:

- έργα τα οποία χρηματοδοτούνται από εθνικούς, ευρωπαϊκούς ή διεθνείς πόρους
- πιστοποιητικά «περιβαλλοντικής» διαχείρισης (certificates of environmental management)
- κίνητρα που σχετίζονται με την πολιτική απασχόλησης/προσλήψεων της επιχείρησης
- προνομιακή φορολογία και φοροαπαλλαγές
- πράσινοι φόροι
- κρατικές επιχορηγήσεις

- επικοινωνία από τη μεριά του κράτους προς τον επιχειρηματικό κόσμο σχετικά με τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από την εφαρμογή περιβαλλοντικής διαχείρισης
- δημιουργία ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου και ταυτόχρονα μείωση της γραφειοκρατίας
- προνομιακό καθεστώς για χρήση περιβαλλοντικού/οικολογικού σήματος
- εκπαιδευτικά προγράμματα (reskilling)

Έχοντας ολοκληρώσει την ποιοτική έρευνα και την αναζήτηση μέτρων στήριξης των μικρών επιχειρήσεων προς την πράσινη μετάβαση στο εξωτερικό, στην ενότητα 4 παρουσιάζονται οι προτάσεις πολιτικής συγκεκριμένα για τις μικρές Ελληνικές επιχειρήσεις σχετικά με την ομαλή μετάβασή τους στην πράσινη ανάπτυξη και την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Πριν την παρουσίαση των μέτρων πολιτικής πραγματοποιείται μία συνεκτική παρουσίαση των αναγκών των μικρών Ελληνικών επιχειρήσεων ως προς την μετάβασή τους στην πράσινη οικονομία.

Εξετάζοντας τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας (προϋποθέσεις και αποδοτικότερα αποτελέσματα) που πραγματοποιήθηκε στην ενότητα 3, αλλά και τα ευρήματα της βιβλιογραφικής έρευνας που έλαβε χώρα στην ενότητα 1, παρατηρούνται συγκεκριμένες ανάγκες για τις Ελληνικές ΜμΕ σχετικά με την υιοθέτηση και ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας και τη μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία. Οι ανάγκες αυτές μπορούν να αποτυπωθούν στις εξής τέσσερις κατηγορίες:

- Γνώση
- Διασύνδεση
- Κεφάλαιο
- Θεσμικό πλαίσιο

Αφού έχουν αναλυθεί οι ανάγκες των μικρών επιχειρήσεων σχετικά με την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας και αφού έχουν παρουσιαστεί παραδείγματα στήριξης πράσινης επιχειρηματικότητας στο εξωτερικό, παρουσιάζονται συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής για την στήριξη των Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων. Λαμβάνοντας υπόψιν τόσο τα μέτρα που παρουσιάζονται στο εξωτερικό, αλλά και τις προτάσεις της ποιοτικής έρευνας, οι προτάσεις αυτές χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες παρεμβάσεων που αφορούν συγκεκριμένα:

- την ανάπτυξη υποδομών στήριξης
- την ανάπτυξη θεσμικού και νομικού πλαισίου
- την παροχή οικονομικής στήριξης

Executive Summary

This deliverable is carried out in the framework of Study 5: "Investigation of Emerging Trends, Practices and Policies in the Field of Green Economy", and includes Sections 1-4 as presented below:

- Section 1: Promoting Emerging Trends and Practices in the Field of Green Economy
- Section 2: Green Entrepreneurship Good Practices at National and International Level
- Section 3: Exploring policies to strengthen the green economy at European and International level
- Section 4: Formulation of policy proposals for small Greek enterprises

Taking into account the major changes that are taking place globally, Section 1 has as its main objective to capture the general picture related to the green economy and the conditions that SMEs are called to deal with within it. Thus Section 1 proceeds to bibliographic research on:

- Capture the theoretical framework for the green economy.
- Overview of the current regulatory framework for the promotion of green economy
- Presentation of the opportunities and barriers presented to SMEs on emerging trends and practices in the green economy
- Analysis of the situation faced by the Greek SMEs, as well as the obstacles and steps they are called to face and follow respectively.

Having outlined the context of the green economy and the role of SMEs in Section 1, Section 2 focuses on finding and capturing good green entrepreneurship practices at national and international level. Distinguishing between good practices, a first framework of examples of the promotion of green entrepreneurship is created, while at the same time material emerges on the conditions that allowed these businesses to move towards green entrepreneurship. Section 2 includes a part of bibliographic research to find some good practices at international and national level, and a part of qualitative research in which the characteristics of some of these good practices are analyzed. The conclusions that emerge from the qualitative research and are presented, concern the following:

- the conditions for the adoption and development of green entrepreneurship in Greek small businesses

- the impact of adopting green technologies-practices on Greek small businesses
- the obstacles to the adoption and development of green entrepreneurship in Greek small businesses
- the contribution of the development of green entrepreneurship practices to the growth of the Greek economy
- the presentation of good examples and practices of green entrepreneurship to Greek small businesses

Having completed the qualitative research of the study, it is understood that for the transition of small businesses to green entrepreneurship practices there are specific conditions that must be met. Having these conditions as a basis, section 3 proceeds to the investigation of policies to strengthen the green economy at European and International level, which could potentially be transferred to a Greek framework and help Greek small businesses to adopt and develop green entrepreneurship practices.

It is a fact that green entrepreneurship is potentially supported through many kinds of policies. Therefore, the aim of section 3 is to identify specific policies to enhance green entrepreneurship of small and medium-sized enterprises at European and International level. Starting from policies at EU level, Section 3 ends up with concrete green transition measures implemented by Member States. Examples of tools that support green entrepreneurship are:

- projects funded by National, European or International resources
- certificates of "environmental" management (certificates of environmental management)
- incentives related to the company's employment/recruitment policy
- preferential taxation and tax exemptions
- green taxes
- state subsidies
- communication from the state to the business world about the benefits that can arise from the implementation of environmental management
- creating a favorable institutional framework while reducing bureaucracy
- preferential status for the use of an environmental/eco-label
- educational programs (reskilling)

Having completed the qualitative research and the search for measures to support small businesses towards the green transition abroad, section 4 presents the policy proposals specifically for small Greek enterprises regarding their smooth transition

to green growth and the adoption of green entrepreneurship practices. Before presenting the policy measures, a coherent presentation of the needs of small Greek businesses in terms of their transition to the green economy is made.

Examining the findings of the qualitative research (prerequisites and more effective results) carried out in section 3, as well as the findings of the bibliographic research that took place in section 1, specific needs are observed for Greek SMEs regarding the adoption and development of green entrepreneurship, and the transition to a green economy. These needs can be reflected in the following four categories:

- Knowledge
- Interconnection
- Capital
- Institutional framework

After analyzing the needs of small businesses regarding the adoption of green entrepreneurship practices, and after having presented examples of supporting green entrepreneurship abroad, specific policy proposals for the support of Greek small businesses are presented. Taking into account both the measures presented abroad and the proposals of qualitative research, these proposals are divided into three categories of interventions that concern specifically:

- the development of support infrastructure
- the development of an institutional and legal framework
- the provision of financial support

1

**Επισκόπηση αναδυόμενων
τάσεων και πρακτικών
στο πεδίο της πράσινης
οικονομίας**

Τις τελευταίες δεκαετίες η κλιματική αλλαγή, η υπερκατανάλωση ενεργειακών πόρων και τα αποτελέσματα αυτών στην παγκόσμια οικονομία και ευημερία έχουν βρεθεί στην κορυφή της λίστας της δημόσιας συζήτησης. Η υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων και δη η εκτεταμένη χρήση ορυκτών καυσίμων, έχουν προκαλέσει περιβαλλοντικές καταστροφές μεγάλης κλίμακας στο περιβάλλον. Οι ρυθμοί μεγέθυνσης αυτών των πρακτικών τα προηγούμενα χρόνια δημιούργησαν τεράστια προβλήματα στο παγκόσμιο οικοσύστημα. Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής τα επόμενα χρόνια φαντάζει πιο επιτακτική από ποτέ. Για να αποφευχθούν μη αναστρέψιμες συνθήκες στο περιβάλλον του πλανήτη, οι ιθύνοντες φορείς παγκοσμίως καλούνται να προχωρήσουν σε άμεσες αλλαγές που να σχετίζονται με εξέλιξη του οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας. Σε αυτή την βάση, τις τελευταίες δεκαετίες έχει υπάρξει μια στροφή προς την πράσινη οικονομία, μέσω της οποίας επιδιώκεται μία βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη για τον πλανήτη.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις μεγάλες αλλαγές που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο, η παρούσα ενότητα έχει ως κύριο στόχο την αποτύπωση της γενικής εικόνας που σχετίζεται με την πράσινη οικονομία και τις συνθήκες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ΜμΕ εντός αυτής. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, η πρώτη ενότητα ακολουθεί τα παρακάτω βήματα:

- Αποτύπωση του θεωρητικού πλαισίου για την πράσινη οικονομία
- Επισκόπηση του τρέχοντος ρυθμιστικού πλαισίου για την πρόωθηση της πράσινης οικονομίας
- Παρουσίαση των ευκαιριών και των εμποδίων που παρουσιάζονται για τις ΜμΕ σχετικά με τις αναδυόμενες τάσεις και πρακτικές στο πλαίσιο της πράσινης οικονομίας
- Ανάλυση της κατάστασης που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜμΕ, όπως και των εμποδίων και των βημάτων που καλούνται να αντιμετωπίσουν και να ακολουθήσουν αντίστοιχα.

Πιο συγκεκριμένα, αφού παρουσιαστεί η μεθοδολογία της ενότητας στην υποενότητα 1.1, η υποενότητα 1.2 παρουσιάζει τα βασικά στοιχεία του εννοιολογικού πλαισίου ανάλυσης για την συνέχιση της μελέτης. Σε αυτό το πλαίσιο παρουσιάζονται στοιχεία που αναλύουν τις έννοιες της πράσινης οικονομίας, της πράσινης ανάπτυξης, της πράσινης επιχειρηματικότητας και της ενεργειακής φτώχειας. Έχοντας κατανοήσει τις βασικές έννοιες της μελέτης, η υποενότητα 1.3 παρουσιάζει το ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την πράσινη οικονομία και την ανάπτυξη αυτής σε επίπεδο ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο παρουσιάζονται εκτενώς, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, η πρόσφατη πρόταση δέσμης πολιτικών «Προσαρμογή στον στόχο του 55%» και η Πολιτική Συνοχής της ΕΕ για την περίοδο 2021–2027. Στην υποενότητα 1.4 παρουσιάζονται αρχικά οι αναδυόμενες τάσεις που προκύπτουν σε επίπεδο ΕΕ

και σχετίζονται με τη μεγέθυνση και εξέλιξη της πράσινης οικονομίας. Οι τάσεις που παρουσιάζονται είναι αυτές της στήριξης της οικολογικής καινοτομίας, της ανάπτυξης της κυκλικής οικονομίας, της προώθησης της χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων, της αυστηροποίησης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και της ανάδειξης του οικολογικού σήματος της ΕΕ. Μετέπειτα, αναλύονται οι ευκαιρίες και τα εμπόδια που παρουσιάζονται μέσα από αυτές τις τάσεις για τις ΜμΕ. Έχοντας δημιουργήσει το γενικό πλαίσιο που διέπει την πράσινη οικονομία στις υποενότητες 1.2, 1.3 και 1.4, η υποενότητα 1.5 προχωρά στην αποτύπωση των συνθηκών τις οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές ΜμΕ εντός μίας οικονομίας με πράσινες κατευθύνσεις. Μέσα από αυτή την ανάλυση δημιουργείται μία σαφής εικόνα για την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι ελληνικές ΜμΕ και την οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές ΜμΕ. Αφού εξετασθούν οι συνθήκες και τα εμπόδια, συζητούνται τα βήματα τα οποία μπορούν να ακολουθήσουν οι ελληνικές ΜμΕ για να προχωρήσουν στον δρόμο της πράσινης ανάπτυξης και της υιοθέτησης της πράσινης επιχειρηματικότητας.

1.1 Μεθοδολογία

Η παρούσα μελέτη προσεγγίζει το υπόλοιπο της ενότητας που αφορά στην επισκόπηση αναδυόμενων τάσεων και πρακτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας μέσω δευτερογενούς έρευνας (έρευνας γραφείου) αξιοποιώντας πρόσφατο δημοσιευμένο υλικό και πηγές από κρατικές υπηρεσίες και εξειδικευμένους οργανισμούς όπως τον επίσημο ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος¹, το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP)² καθώς και δημοσιευμένες μελέτες, κείμενα στοχοθέτησης της επόμενης προγραμματικής περιόδου αλλά και προσκλήσεις χρηματοδότησης δράσεων και πρακτικών όπως αυτές που προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Μέσω αυτής της βιβλιογραφικής έρευνας δημιουργείται ένας πρώτος χάρτης για το περιβάλλον στο οποίο καλούνται να κινηθούν οι ΜμΕ το επόμενο χρονικό διάστημα.

1.2 Εννοιολογικό πλαίσιο ανάλυσης

Η υποενότητα 1.2 έχει ως στόχο την παρουσίαση κάποιων βασικών εννοιών που σχετίζονται με την πράσινη οικονομία. Σε αυτή τη λογική, οι επόμενες υποενότητες ασχολούνται με την ανάπτυξη του εννοιολογικού πλαισίου σχετικά με την πράσινη οικονομία, την πράσινη ανάπτυξη, την πράσινη επιχειρηματικότητα και την ενεργειακή φτώχεια.

1. European Environment Agency
2. UN Environment Programme

1.2.1. Πράσινη οικονομία

Ξεκινώντας από την παρουσίαση της έννοιας της πράσινης οικονομίας, παρατηρείται πως η συγκεκριμένη έννοια τα τελευταία χρόνια απασχολεί επιχειρηματικά αλλά και κοινωνικά σχεδόν όλα τα κράτη σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε αυτή την λογική, τα προηγούμενα χρόνια έχουν αναπτυχθεί αρκετοί ορισμοί ανάλογα με την εννοιολογική κατεύθυνση που θέλει να δώσει κάθε οργανισμός ή ερευνητής. Παρακάτω παρουσιάζεται ένας σχετικά πρόσφατος ορισμός της πράσινης οικονομίας που προέρχεται από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Αναλυτικά:

Πράσινη οικονομία ορίζεται ως μία οικονομία χαμηλού άνθρακα, αποτελεσματική στην κατανάλωση πόρων και χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς. Σε μια πράσινη οικονομία, η αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος καθοδηγείται από δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις σε οικονομικές δραστηριότητες, υποδομές και περιουσιακά στοιχεία που επιτρέπουν μειωμένες εκπομπές άνθρακα και ρύπανση, βελτιωμένη ενεργειακή απόδοση και αποτελεσματική κατανάλωση πόρων και πρόληψη της απώλειας της βιοποικιλότητας και των υπηρεσιών οικοσυστήματος.³

Ο ορισμός που παρουσιάζεται παραπάνω έχει ως βάση της εννοιολογικής του κατεύθυνσης τα αποτελέσματα που προκύπτουν μέσα από τις διεργασίες που συμβαίνουν εντός της πράσινης οικονομίας. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό τον ορισμό, αλλά και τη συνολική εικόνα που προκύπτει από τις αναλύσεις των λοιπών οργανισμών παγκοσμίως, προκύπτει πως η πράσινη οικονομία στην ουσία εστιάζει στην αποδοτική χρήση των πόρων, την υιοθέτηση βιώσιμων τεχνολογιών παραγωγής και τη βελτίωση επιχειρηματικών διαδικασιών. Ένας γενικός στόχος της ανάπτυξης της πράσινης οικονομίας παρουσιάζεται να είναι η μείωση των περιβαλλοντικών απειλών για το οικοσύστημα, ενώ στο πλαίσιο επίτευξης αυτού του στόχου έχουν επιστρατευθεί αρκετά εργαλεία και κίνητρα στήριξης και προώθησης την τελευταία δεκαετία. Για την επίτευξη των στόχων που τίθενται για την μετάβαση σε μία πράσινη οικονομία παρουσιάζεται εξαιρετικά σημαντική η υποστήριξη της πράσινης ανάπτυξης και η ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας.

1.2.2. Πράσινη ανάπτυξη

Έχοντας απαντήσει στον ορισμό του σκοπού, μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε σχετικά με την πράσινη οικονομία, στην παρούσα υποενότητα δίνεται έμφαση στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η πράσινη οικονομία. Αυτός ο τρόπος παρουσιάζεται μέσα από την έννοια της πράσινης ανάπτυξης και ο ορισμός αυτής παρουσιάζεται παρακάτω από τον ΟΟΣΑ:

«Πράσινη Ανάπτυξη είναι η προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης, ενώ συγχρόνως διασφαλίζεται ότι φυσικά περιουσιακά στοιχεία συνεχίζουν να παρέχουν τους πόρους και τις περιβαλλοντικές υπηρεσίες στις οποίες βασίζεται η ευημερία μας.»⁴

Η λογική της πράσινης ανάπτυξης είναι η βάση του οικονομικού σχεδιασμού της ΕΕ για τα επόμενα 30 χρόνια έτσι ώστε αρχικά να υπάρξει η δυνατότητα εξισορρόπησης και μετέπειτα αντιστροφής των δυσμενών παραγωγών αέριων ρύπων του θερμοκηπίου. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, οι κινήσεις που γίνονται προς αυτή την κατεύθυνση στοχεύουν στην μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, στην αυξημένη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης.

1.2.3. Πράσινη επιχειρηματικότητα

Έχοντας ορίσει τον σκοπό και τον τρόπο με τους οποίους επιδιώκεται η αντιστροφή των δυσμενών περιβαλλοντικών συνθηκών που παράγονται από τις οικονομικές δραστηριότητες, η **πράσινη επιχειρηματικότητα** έρχεται να ορίσει **το μέσο** με το οποίο μετουσιώνεται η προαναφερθείσα αλλαγή. Παρακάτω παρουσιάζεται ο ορισμός της πράσινης επιχειρηματικότητας, όπως αυτός παρουσιάζεται στην βιβλιογραφία:

«Πράσινη επιχειρηματικότητα είναι εκείνη η μορφή οικονομικής δραστηριότητας η οποία θέτει την προστασία του περιβάλλοντος και της φύσης γενικότερα στο επίκεντρο της στρατηγικής της. Το επιχειρηματικό περιβάλλον είναι μέρος του φυσικού περιβάλλοντος και αξιοποιεί τους διαθέσιμους πόρους, όπως τη γη, τον αέρα και την θάλασσα για να παράγει προϊόντα και υπηρεσίες που τροφοδοτούν την πραγματική οικονομία (EOMMEX 2010)»

Η έννοια, λοιπόν, της πράσινης επιχειρηματικότητας σχετίζεται με την οικονομική δραστηριότητα η οποία έχει ως κύρια συνιστώσα την προστασία του περιβάλλοντος. Η πράσινη επιχειρηματικότητα αφορά στην επιχειρηματικότητα η οποία τοποθετεί στη στρατηγική της κατεύθυνση τόσο την περιβαλλοντική βιωσιμότητα των προϊόντων όσο και των παραγωγικών της διαδικασιών. Με άλλα

λόγια, η βασική αντίληψη της πράσινης επιχειρηματικότητας είναι ο συνδυασμός της δημιουργικότητας και της ευελιξίας που εμπεριέχεται στην έννοια της επιχειρηματικότητας με σεβασμό και υπηρεσία στο περιβάλλον.

1.2.4. Ενεργειακή φτώχεια

Έχοντας περιγράψει τον σκοπό, τον τρόπο και το μέσο μετάβασης σε μία οικονομία που αναπτύσσεται μεριμνώντας για την προστασία του περιβάλλοντος και την αποφυγή των κοινωνικών αποκλεισμών, είναι σημαντικό να περιγράψουμε και το εννοιολογικό πλαίσιο μίας δυσάρεστης πραγματικότητας που καλείται να αντιμετωπίσει και να λάβει υπόψη του το κύμα αλλαγών που προωθείται παγκοσμίως. Παρακάτω παρουσιάζεται ο ορισμός που δίνεται από τον Συνήγορο του Πολίτη για την ενεργειακή φτώχεια:

«Η ενεργειακή φτώχεια είναι η αδυναμία πρόσβασης στις σύγχρονες υπηρεσίες ενέργειας. Η ενεργειακή φτώχεια είναι η κατάσταση ενός νοικοκυριού που αδυνατεί να έχει πρόσβαση στις πλέον βασικές υπηρεσίες ενέργειας για επαρκή θέρμανση, μαγείρεμα, φωτισμό και τη χρήση οικιακών συσκευών. Ένα νοικοκυριό θεωρείται ότι βιώνει ενεργειακή φτώχεια, όταν τα μέλη του δεν μπορούν να το κρατήσουν επαρκώς θερμαινόμενο σε λογικό κόστος βάσει του εισοδήματός τους. Η ενεργειακή φτώχεια προκαλείται από τη σύγκλιση πέντε παραγόντων: το χαμηλό εισόδημα, τις υψηλές τιμές καυσίμων, την αναποτελεσματική ενεργειακή απόδοση ενός σπιτιού, την υπό μερική κατάληψη (χρήση) κατοικία, τη μεγάλη ηλικία.»⁵

Παρατηρώντας τον ορισμό της ενεργειακής φτώχειας, γίνεται αντιληπτό πως το κύμα αλλαγών για την πράσινη οικονομία δεν πρόκειται να εφαρμοστεί σε ένα ιδανικό κοινωνικό περιβάλλον, αλλά σε ένα περιβάλλον το οποίο αντιμετωπίζει αρκετές δυσχέρειες. Σε αυτό το πλαίσιο έρχονται να προστεθούν τα προβλήματα ενεργειακής φτώχειας που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους και οι οποίες παρατηρούνται να αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα με αυτά των νοικοκυριών (Βατικιώτης, 2019). Καθίσταται σαφές λοιπόν πως οι αλλαγές σε επίπεδο παραγωγής και κατανάλωσης ενεργειακών πόρων είναι αναγκαίο να είναι προσεκτικές και να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες και τις δυσκολίες που παρατηρούνται στο εκάστοτε υπάρχον οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον.

1.3. Ρυθμιστικό πλαίσιο

Έχοντας περιγράψει το εννοιολογικό πλαίσιο, η υποενότητα 1.3 παρουσιάζει το ρυθμιστικό πλαίσιο προώθησης της πράσινης οικονομίας σε επίπεδο ΕΕ. Η παρουσίαση ξεκινά με μία χρονολογική ανασκόπηση των βημάτων που έχουν γίνει μέχρι σήμερα, καταλήγοντας στην «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» και την πρόσφατη δέσμη «Προσαρμογή στο στόχο του 55%» και στην Πολιτική Συνοχής για την περίοδο 2021–2027.

Τα πιο σημαντικά σημεία προώθησης αλλαγών για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής σε επίπεδο ΕΕ παρατηρούνται σε επίπεδο θεσμοθέτησης στόχων για την μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Αυτοί οι στόχοι ορίζονται σε επίπεδο χρονικών οριζόντων, με τα κύρια έτη αναφοράς να είναι το 2020, το 2030 και το 2050. Η πορεία προς μία πιο πράσινη Ευρώπη ξεκίνησε το 2008 με την θέσπιση των ενεργειακών στόχων για το 2020. Οι στόχοι της δέσμης που είχε ως χρονικό ορίζοντα το 2020 ήταν οι εξής⁶:

- Μείωση κατά 20% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου συγκριτικά με τα επίπεδα του 1990.
- Αύξηση στο 20% του ποσοστού κατανάλωσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- Βελτίωση κατά 20% της συνολικής ενεργειακής απόδοσης της Ένωσης.

Ως συνέχεια αυτών των στόχων, το 2014, η ΕΕ προχώρησε στην προώθηση ενός πλαισίου για το κλίμα και την ενέργεια το οποίο όριζε τους στόχους για το 2030. Οι νέοι στόχοι που τέθηκαν τότε αποσκοπούσαν πρώτον στην μείωση κατά 40% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε σχέση με τα επίπεδα που είχαν καταγραφεί το 1990 και δεύτερον στην αύξηση στο 32% του ποσοστού κατανάλωσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας⁷.

Το 2015 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών θέσπισε μια σειρά στόχων, τα λεγόμενα SDGs (Sustainable Development Goals)⁸ τα οποία αφορούν στην μελλοντική διεθνή ανάπτυξη με κοινό παρονομαστή τη βιωσιμότητα σε παγκόσμιο επίπεδο για την προστασία του πλανήτη. Οι περισσότεροι από τους στόχους που έχουν τεθεί σχετίζονται με την έννοια της πράσινης οικονομίας άμεσα ή έμμεσα.

Μέχρι το 2018, η ΕΕ είχε ήδη ξεπεράσει το στόχο για την μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, φτάνοντας στο 23% την μείωση εκείνη τη χρονιά. Σε αυτή τη

6. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Κλιματική Αλλαγή.

7. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Κλιματική Αλλαγή

8. UNDP – Sustainable Development Goals

λογική, προχώρησε η αναθεώρηση των προαναφερθέντων στόχων και για το 2030, η απαιτούμενη μείωση των εκπομπών έφτανε το 55%.

Το 2019, η ΕΕ ανακοίνωσε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, η οποία αποτελεί την νέα στρατηγική ανάπτυξης σε επίπεδο ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο ορίστηκε και ο στόχος της ΕΕ για το 2050, ο οποίος ήταν αυτός της επίτευξης της κλιματικής ουδετερότητας. Η κλιματική ουδετερότητα αφορά στην ισορροπία μεταξύ παραγόμενων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και επιπέδων απορρόφησης άνθρακα σε συλλέκτες διοξειδίου⁹.

Αφού τέθηκε ως στόχος για την ΕΕ η επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, έγινε αντιληπτό ότι απαιτούνται σημαντικά βήματα για μία γενναία μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου τα επόμενα χρόνια. Για να μπορέσει ένας τέτοιος στόχος να είναι εφικτός, πρέπει να προχωρήσουν κάποιες αλλαγές εντός της επόμενης δεκαετίας. Έτσι, βαδίζοντας στους στόχους για την κλιματική ουδετερότητα, η ΕΕ στοχεύει στο να μειωθούν οι καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030, σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Σε αυτή τη βάση επεξεργάζεται και προωθείται η δέσμη «Προσαρμογή στον στόχο 55%» η οποία σχετίζεται με την αναθεώρηση της νομοθεσίας της ΕΕ σχετικά με το κλίμα, την ενέργεια και τις μεταφορές. Στη δέσμη περιλαμβάνεται επίσης μια σειρά νέων προτάσεων.

Τέλος, παράλληλα με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία προωθείται και η Πολιτική Συνοχής για την περίοδο 2021–2027, στην οποία παρουσιάζονται στόχοι, νομοθεσίες και κανονισμοί οι οποίοι σχετίζονται με την πράσινη οικονομία και την ανάπτυξη αυτής.

1.3.1. Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Η ανάγκη για αναστροφή των όρων της κλιματικής αλλαγής, αλλά και της συνολικής υποβάθμισης του περιβάλλοντος έφεραν την ανάγκη για μία Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία¹⁰ η οποία στοχεύει στην μετατροπή της υπάρχουσας οικονομίας της ΕΕ σε πράσινη, σύγχρονη, ανταγωνιστική και με αποδοτική χρήση πόρων. Οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας συμπυκνώνονται στους εξής τρεις κύριους άξονες:

- Κλιματική ουδετερότητα έως το 2050
- Πράσινη οικονομική ανάπτυξη που θα έχει αποσυνδεθεί από την χρήση πόρων
- Αποφυγή κοινωνικών αποκλίσεων στην προσπάθεια επίτευξης των παραπάνω περιβαλλοντικών στόχων

9. Συμβούλιο – Πράσινη Συμφωνία.

10. Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Πράσινη Συμφωνία

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ΕΕ έχει υιοθετήσει πολιτικές και έχει θέσει σε εφαρμογή εργαλεία υποστήριξης προς την επίτευξη αυτών των στόχων και συνεχίζει να εργάζεται προς την κατεύθυνση ενός πλαισίου διευκόλυνσης της πράσινης οικονομίας, το οποίο θα συνδυάζει κανονισμούς, έρευνα και καινοτομία, κίνητρα, ανταλλαγή πληροφοριών και στήριξη για τις εθελοντικές προσεγγίσεις σε βασικούς τομείς.

Πίνακας 1: Στρατηγικές υποστήριξης υλοποίησης της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας

Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030¹¹	
Στόχος	Ανάκαμψη της βιοποικιλότητας της Ευρώπης μέχρι το 2030
Στρατηγική «Από το αγρόκτημα στο πιάτο»¹²	
Κύριος Στόχος	Κλιματική ουδετερότητα στην ΕΕ μέχρι το 2050 μέσω της εισαγωγής ενός προτύπου συστήματος τροφίμων
Επιμέρους Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> ■ Εξασφάλιση επαρκών, οικονομικών και θρεπτικών τροφίμων εντός των ορίων του πλανήτη ■ Εξασφάλιση βιώσιμης παραγωγής τροφίμων ■ Προώθηση βιώσιμης κατανάλωσης τροφίμων και υγιεινής διατροφής ■ Μείωση απώλειας και σπατάλης τροφίμων ■ Καταπολέμηση απάτης στα τρόφιμα ■ Βελτίωση συνθηκών διαβίωσης των ζώων
Ευρωπαϊκή βιομηχανική στρατηγική και σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία¹³	
Στόχος	Ανάδειξη της βιομηχανίας της ΕΕ ως επιταχυντής και καταλύτης αλλαγής καινοτομίας και ανάπτυξης

11. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Πράσινη Συμφωνία

12. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Πράσινη Συμφωνία

13. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Πράσινη Συμφωνία

Στρατηγική της ΕΕ για τη βιωσιμότητα των χημικών προϊόντων¹⁴

Στόχοι

- Αποτελεσματικότερη προστασία ανθρώπινης υγείας
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας
- Εξασφάλιση περιβάλλοντος χωρίς τοξικές ουσίες

Στρατηγική για το κύμα ανακαινίσεων¹⁵

Στόχος

Εντατικοποίηση ανακαινίσεων κτιρίων έτσι ώστε η κατανάλωση κτιρίων να φτάσει το 40% της ενέργειας και οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου να φτάσουν στο 36% των εκπομπών της ΕΕ από ενέργεια.

Οι δράσεις που υποστηρίζει έχουν εφαρμογές σε πολλούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας όπως τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τα πράσινα κτίρια, τις μεταφορές, τη διαχείριση αποβλήτων, γης και άλλα, καθώς η πράσινη οικονομία διέπει οριζόντια όλες τις δραστηριότητες¹⁶. Επιπλέον Στρατηγικές υποστήριξης της επίτευξης των στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας είναι η Στρατηγική «Από το χωράφι στο πιρούνι», η Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030, η Ευρωπαϊκή βιομηχανική στρατηγική και σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία, η Στρατηγική της ΕΕ για τη βιωσιμότητα των χημικών προϊόντων και η Στρατηγική για το κύμα ανακαινίσεων. Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται οι στόχοι αυτών των στρατηγικών. Προς αυτή την κατεύθυνση εναρμονίστηκαν και οι προσκλήσεις χρηματοδότησης της νέας προγραμματικής περιόδου όπως αποτυπώνονται στο Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας που προβλέπει στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας covid-19, καθώς και των προκλήσεων που σχετίζονται με την πράσινη και τη ψηφιακή μετάβαση, στο Ταμείο και στο Μηχανισμό Δίκαιης Μετάβασης.

Τέλος, ο μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός της ΕΕ για τα επόμενα επτά χρόνια θα παράσχει στήριξη στην πράσινη μετάβαση. Το 30% των προγραμμάτων στο πλαίσιο του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου 2 τρισεκατομμυρίων ευρώ 2021–2027 και του Next Generation EU προορίζονται για τη στήριξη της δράσης για το κλίμα. Το 37% του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας ύψους 723,8 δισεκατομμυρίων ευρώ (σε τρέχουσες τιμές), ο οποίος θα χρηματοδοτήσει τα εθνικά προγράμματα

14. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Πράσινη Συμφωνία

15. Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Κύμα ανακαινίσεων: διπλασιασμός του ποσοστού ανακαινίσεων για τη μείωση των εκπομπών, την τόνωση της ανάκαμψης και τη μείωση της ενεργειακής φτώχειας

16. European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions

ανάκαμψης των κρατών μελών στο πλαίσιο του NextGenerationEU, διατίθεται για τη δράση για το κλίμα¹⁷.

Προσαρμογή στον στόχο του 55%

Έχοντας την ευρύτερη εικόνα της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, στην δέσμη «Προσαρμογή στον στόχο του 55%» παρουσιάζονται οι πρόσφατες προτάσεις πολιτικής για την επίτευξη των στόχων για μείωση των εκπομπών ρύπων του θερμοκηπίου τουλάχιστον στο 55% έως το 2030. Οι προτάσεις πολιτικής αφορούν το κλίμα, την ενέργεια, τη χρήση της γης, τις μεταφορές και τη φορολογία. Μέσω αυτών των πολιτικών προωθείται η υλοποίηση των στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Είναι σημαντικό να τονισθεί πως οι ενέργειες που προκύπτουν από την δέσμη «Προσαρμογή στον στόχο του 55%» είναι συνδεδεμένες και συμπληρωματικές, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η μετάβαση σε μία δίκαιη, πράσινη και ανταγωνιστική Ευρώπη. Οι στόχοι στους οποίους επικεντρώνεται η δέσμη «Προσαρμογή στον στόχο του 55%» είναι οι εξής¹⁸:

- Εφαρμογή εμπορίας εκπομπών σε νέους τομείς και αυστηροποίηση υφιστάμενου συστήματος
- Αυξημένη χρήση ανανεώσιμης ενέργειας
- Αύξηση ενεργειακής απόδοσης
- Ταχύτερη ανάπτυξη τρόπων και υποδομών υποστήριξης μεταφοράς χαμηλών εκπομπών
- Ευθυγράμμιση φορολογικών πολιτικών με εκείνους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας
- Ανάληψη μέτρων πρόληψης διαρροής άνθρακα
- Δημιουργία εργαλείων διατήρησης και ανάπτυξης φυσικών υπολειμμάτων άνθρακα.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι προτάσεις νομοθετικών εργαλείων για έναν πράσινο μετασχηματισμό τόσο της οικονομίας όσο και της κοινωνίας.

- Μέσω της δέσμης «Προσαρμογή στον στόχο του 55%» προτείνεται η περαιτέρω μείωση του συνολικού ανώτατου ορίου που τίθεται στις εκπομπές ρύπων στο

17. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

18. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

Σύστημα Εμπορίας Εκπομπών της ΕΕ, ενώ συγχρόνως προτείνεται η αύξηση του ετήσιου ρυθμού μείωσης των εκπομπών ρύπων. Επίσης προτείνεται να καταργηθούν σταδιακά οι εξαιρέσεις που αφορούν τις αερομεταφορές και να συμπεριληφθούν στο σύστημα εμπορίας εκπομπών της ΕΕ και οι ρύποι από τα πλοία. Τέλος, προτείνεται η αύξηση των κεφαλαίων στα ταμεία Καινοτομίας και Εκσυγχρονισμού¹⁹.

- Σχετικά με τις δαπάνες που σχετίζονται με το κλίμα, στη δέσμη «Προσαρμογή στον στόχο του 55%» προτείνεται η απόδοση του συνόλου των εσόδων των κρατών μελών από την εμπορία εκπομπών σε έργα που σχετίζονται με το κλίμα και την ενέργεια. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη στήριξη των ευάλωτων νοικοκυριών και των μικρών επιχειρήσεων μέσα από το νέο σύστημα οδικών μεταφορών και κτιρίων²⁰.
- Επιπλέον, προτείνεται η δημιουργία του Κανονισμού για τον Επιμερισμό των Προσπαθειών μέσω του οποίου ενισχύονται οι στόχοι μείωσης των εκπομπών για κάθε κράτος μέλος. Αυτές οι μειώσεις αφορούν τα κτίρια, τις οδικές και εγχώριες θαλάσσιες μεταφορές, την γεωργία, τα απόβλητα και τις μικρές βιομηχανίες. Για την προώθηση μίας δίκαιης μορφής αυτού του μέτρου, οι στόχοι σχετίζονται με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του κάθε κράτους μέλους²¹.
- Επιπλέον, προτείνεται ο Κανονισμός για τη Χρήση Γης, τη Δασοκομία και τη Γεωργία, ο οποίος αποσκοπεί στην απομάκρυνση 310 εκατομμυρίων τόνων εκπομπών CO₂ από φυσικά λήμματα έως το 2030 στην ΕΕ. Ο στόχος της ΕΕ, έως το 2035, είναι να πετύχει κλιματική ουδετερότητα στους κλάδους που αναφέρονται στον συγκεκριμένο κανονισμό συμπεριλαμβάνοντας και τις μη CO₂ γεωργικές εκπομπές όπως είναι εκείνες που προέρχονται από λιπάσματα και ζώα. Η Στρατηγική για τα Δάση της ΕΕ έχει ως σκοπό να βελτιώσει την ποιότητα και την ανθεκτικότητα των δασών. Στόχος της στρατηγικής είναι η φύτευση τριών (3) δισεκατομμυρίων δέντρων έως το 2030 σε όλη την Ευρώπη²².
- Μέσω της Οδηγίας για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας προτείνεται ένας νέος αυξημένος στόχος για την παραγωγή και χρήση ενέργειας, έτσι ώστε έως το 2030 το 40% παραγωγής ενέργειας να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές. Τα κράτη μέλη καλούνται να συμβάλλουν ανάλογα και ειδικά στους τομείς των

19. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

20. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

21. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

22. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

μεταφορών, της θέρμανσης και ψύξης, των κτιρίων και της βιομηχανίας. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, προωθείται η χρήση βιοενέργειας, ενώ τα κράτη μέλη καλούνται να σχεδιάσουν πλαίσια στήριξης αυτής²³.

- Επίσης προτείνεται και η προώθηση της Οδηγίας για την Ενεργειακή Απόδοση η οποία αφορά στην θέσπιση εθνικών συνεισφορών με στόχο το διπλασιασμό της ετήσιας υποχρέωσης εξοικονόμησης ενέργειας. Ο δημόσιος τομέας του κάθε κράτους μέλους καλείται με αυτόν τον τρόπο να προβεί σε ανακαίνιση του 3% των κτιρίων του κάθε χρόνο²⁴.
- Επίσης, προτείνεται η περαιτέρω μείωση των μέσων εκπομπών των νέων αυτοκινήτων για την επίτευξη του στόχου του 55% έως το 2030 και του 100% έως το 2035 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 2021. Για την υποστήριξη των νέων τάσεων στον τομέα των μεταφορών προτείνεται η παράλληλη στήριξη από τα κράτη μέλη μέσω της επέκτασης της χωρητικότητας φόρτισης σύμφωνα με τις πωλήσεις αυτοκινήτων μηδενικών εκπομπών. Τα κράτη μέλη καλούνται να υποστηρίξουν μέσω χρηματοδοτήσεων την δημιουργία νέων σημείων φόρτισης και τροφοδοσίας ανά 60 χιλιόμετρα στην περίπτωση της ηλεκτρικής φόρτισης και ανά 150 χιλιόμετρα στην περίπτωση του ανεφοδιασμού υδρογόνου. Η ΕΕ έχει δεσμευτεί να στηρίξει τόσο τις εναλλακτικές λύσεις έναντι των συμβατικών τεχνολογιών κινητήρων εσωτερικής καύσης και των συμβατικών καυσίμων, όσο και συμπληρωματικές δράσεις όπως οι υποδομές επαναφόρτισης²⁵.
- Μέσω της προώθησης του κανονισμού ReFuelEU οι προμηθευτές καυσίμων καλούνται να συνδυάζουν αυξανόμενα επίπεδα βιώσιμων αεροπορικών καυσίμων στα καύσιμα αεριωθούμενων αεροπλάνων που λαμβάνονται στους αερολιμένες της ΕΕ. Στην ίδια λογική προωθείται και ο αντίστοιχος κανονισμός για την ναυτιλία (FuelEU) ο οποίος αποσκοπεί στην υιοθέτηση βιώσιμων θαλάσσιων καυσίμων και τεχνολογιών μηδενικών εκπομπών. Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας τίθενται ανώτατα όρια στην περιεκτικότητα των εκπομπών των πλοίων που βρίσκονται σε ευρωπαϊκούς λιμένες²⁶.
- Σε επίπεδο φορολογίας προτείνεται η Ευθυγράμμιση της Φορολόγησης των Ενεργειακών Προϊόντων με τις πολιτικές της ΕΕ για την ενέργεια και το κλίμα. Επίσης προτείνεται και η προώθηση καθαρών τεχνολογιών και αντικατάσταση

23. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

24. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

25. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

26. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

των ήδη υπάρχουσών παρωχημένων τεχνολογιών. Σε αυτή την κατεύθυνση θα βοηθούσε η κατάργηση ή αύξηση των μειωμένων συντελεστών για χρήση ορυκτών καυσίμων²⁷.

- Τέλος, προτείνεται ένας νέος Μηχανισμός Προσαρμογής Άνθρακα που ως σκοπό έχει να περιορίσει και την εισαγωγή προϊόντων με υψηλή περιεκτικότητα εκπομπών στην παραγωγική τους διαδικασία, έτσι ώστε να μην υπάρξει «διαρροή άνθρακα». Μέσω αυτού του μηχανισμού, θα περιοριστεί το φαινόμενο της παραγωγής εκπομπών σε χώρες εκτός ΕΕ από εταιρείες οι οποίες είτε ανήκουν στην ΕΕ, είτε εισάγουν στην ΕΕ²⁸.

1.3.2. Πολιτική Συνοχής 2021 – 2027 (Cohesion Policy)

Η πολιτική συνοχής της ΕΕ για την περίοδο 2021–2027 επιδιώκει να συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής μεταξύ των μελών της ΕΕ. Κύριος στόχος της Πολιτικής συνοχής 2021–2027 είναι η διόρθωση των ανισορροπιών που έχουν δημιουργηθεί μεταξύ των χωρών και περιφερειών που ανήκουν στην ΕΕ. Μέσα από την Πολιτική Συνοχής 2021–2027 παρουσιάζεται σημαντική και η εκπλήρωση των πολιτικών προτεραιοτήτων ΕΕ, με ιδιαίτερη έμφαση να δίνεται στην πράσινη και στην ψηφιακή μετάβαση. Κοιτάζοντας πιο αναλυτικά τους στόχους της Πολιτικής Συνοχής για την περίοδο 2021–2027 παρατηρείται η καθοδήγηση αυτής μέσα από πέντε (5) στόχους:

- Εξυπνότερη Ευρώπη, μέσω της καινοτομίας, της ψηφιοποίησης, του οικονομικού μετασχηματισμού και της στήριξης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.
- Πιο πράσινη Ευρώπη χωρίς εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, που εφαρμόζει τη συμφωνία του Παρισιού και επενδύει στην ενεργειακή μετάβαση, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής.
- Πιο συνδεδεμένη Ευρώπη, με στρατηγικά δίκτυα μεταφορών και ψηφιακά δίκτυα.
- Πιο κοινωνική Ευρώπη, που υλοποιεί τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και στηρίζει την ποιοτική απασχόληση, την εκπαίδευση, τις δεξιότητες, την κοινωνική ένταξη και την ίση πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη.

27. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

28. [European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions](#)

- Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες, με τη στήριξη των αναπτυξιακών στρατηγικών που καταρτίζονται σε τοπικό επίπεδο και της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης σε όλη την ΕΕ.

Οι νομοθεσίες και οι κανονισμοί οι οποίοι σχετίζονται με την Πολιτική συνοχής της ΕΕ για την περίοδο 2021–2027 είναι οι εξής:

- Κανονισμός κοινών διατάξεων (Common Provisions Regulation)
- Κανονισμός σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ταμείο Συνοχής
- Κανονισμός Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης (Just Transition Fund)
- Κανονισμός Ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας (Territorial cooperation)
- Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ESF+ Regulation)

1.4. Ευκαιρίες και προκλήσεις για τις ΜμΕ στις αναδυόμενες τάσεις πράσινης οικονομίας

Έχοντας κατανοήσει το εννοιολογικό και ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την πράσινη οικονομία στις δύο προηγούμενες υποενότητες, η παρούσα υποενότητα προχωρά στην αποτύπωση αναδυόμενων τάσεων που προκύπτουν εντός αυτού του πλαισίου. Πέραν της παρουσίασης αυτών των τάσεων παρουσιάζονται επίσης τόσο ευκαιρίες όσο και προκλήσεις που προκύπτουν για τις ΜμΕ από τις προαναφερθείσες τάσεις.

1.4.1. Αναδυόμενες τάσεις και πρακτικές

Οι πρακτικές στο πεδίο της πράσινης οικονομίας μπορούν να έχουν εφαρμογές σε πολλά πεδία οικονομικής δραστηριότητας όπως είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τα πράσινα κτίρια, οι μεταφορές, η διαχείριση αποβλήτων, γης και άλλα. Οι επικρατέστερες τάσεις που παρουσιάζονται στην παρούσα υποενότητα είναι οι εξής:

- Η στήριξη της οικολογικής καινοτομίας, η οποία έχει στόχο την δημιουργία καινοτομιών για την αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων του περιβάλλοντος και τη μείωση της χρήσης άνθρακα.
- Η ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας, η οποία έχει ως στόχο την καλύτερη διαχείριση αποβλήτων, την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας και την αναγέννηση των φυσικών πόρων.
- Την προώθηση χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων, η οποία έχει ως στόχο την μείωση των εκπομπών ρύπων στην ατμόσφαιρα μέσω της χρήσης καθαρότερων μορφών καυσίμων στις μεταφορές.

- Η αυστηροποίηση του πλαισίου Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (επιδόσεις ESG – Περιβάλλον, Κοινωνία, Εταιρική Διακυβέρνηση), η οποία στοχεύει στην δημιουργία μίας πράσινης κουλτούρας σε επίπεδο επιχειρήσεων.
- Η ανάδειξη του οικολογικού σήματος της ΕΕ, το οποίο στοχεύει στην δημιουργία μίας καταναλωτικής πράσινης κουλτούρας και μέσω αυτής στην προώθηση πράσινων πρακτικών επιχειρηματικότητας στις επιχειρήσεις.

1.4.1.1. Στήριξη οικολογικής καινοτομίας

Η οικολογική καινοτομία²⁹ είναι μια δέσμη λύσεων η οποία στοχεύει στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ εντός ενός πράσινου πλαισίου. Οι λύσεις αυτές αφορούν τεχνολογίες, διεργασίες και επιχειρηματικά μοντέλα τα οποία δίνουν τη δυνατότητα στις βιομηχανίες να κάνουν αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων τους και να περιορίσουν την χρήση άνθρακα.

Μέσω της προώθησης οικολογικών καινοτομιών στις σύγχρονες βιομηχανίες αποτρέπονται και αποκαθίστανται περιβαλλοντικές ζημιές, ενώ συγχρόνως δίνονται λύσεις σε προβλήματα ηχορύπανσης και βλαβών στα οικοσυστήματα. Η οικολογική καινοτομία συμβάλει ιδιαίτερα σε τομείς που σχετίζονται με την διαχείριση των αποβλήτων και των λυμάτων, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την ατμοσφαιρική ρύπανση και την βιώσιμη δόμηση³⁰.

Στο πλαίσιο στήριξης της οικολογικής καινοτομίας, η ΕΕ έχει προχωρήσει στον σχεδιασμό προγραμμάτων και πολιτικών χρηματοδότησης για την:

- Διευκόλυνση της έρευνας και της καινοτομίας.
- Ανάπτυξη επιπέδων αξιοπιστίας νέων τεχνολογιών μέσω της επικύρωσης των επιδόσεων όσον αφορά στην οικολογική καινοτομία.
- Υλοποίηση έργων που αφορούν την αντιμετώπιση κλιματικής αλλαγής, τη μείωση αποβλήτων, την αποδοτικότερη χρήση φυσικών πόρων, την πρόληψη ρύπανσης, τη διαχείριση λυμάτων, ποταμών, θαλασσών και ακτών και τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος.

1.4.1.2. Ανάπτυξη κυκλικής οικονομίας

Μία από τις επικρατέστερες τάσεις στον τομέα της πράσινης οικονομίας παρουσιάζεται να είναι αυτή της κυκλικής οικονομίας. Σε αντίθεση με τη γραμμική οικονομία, η οποία βασίζεται αποκλειστικά στην εξόρυξη πόρων και δεν αποτελεί

29. European Commission – Eco-innovation the key to Europe's future competitiveness

30. European Commission – Eco-innovation the key to Europe's future competitiveness

πλέον βιώσιμη επιλογή, η κυκλική οικονομία προϋποθέτει αλλαγή της εστίασης στην επαναχρησιμοποίηση, επισκευή, ανανέωση και ανακύκλωση υφιστάμενων υλικών και προϊόντων με δεδομένο ότι όλα τα απόβλητα μπορούν δυνητικά να γίνουν πρώτη ύλη στην ίδια ή άλλη διαδικασία. Είναι σημαντικό αναφοράς το γεγονός πως η έννοια της κυκλικής οικονομίας δεν αναφέρεται μόνο στην κυκλική διαχείριση τελικών υλικών και προϊόντων, αλλά αφορά κάθε σημείο της παραγωγικής διαδικασίας. Έτσι λοιπόν, η ενίσχυση της συνεργασίας σε ολόκληρη την εφοδιαστική αλυσίδα αξίας μπορεί να μειώσει τόσο τα κόστη όσο και τα απόβλητα και την περιβαλλοντική επιβάρυνση.

Παρακάτω παρουσιάζεται ο ορισμός της κυκλικής οικονομίας από το World Economic Forum:

«Κυκλική οικονομία είναι ένα βιομηχανικό σύστημα που είναι αποκαταστατικό ή αναγεννητικό από πρόθεση και σχεδιασμό. Αντικαθιστά την ιδέα του τέλους του κύκλου ζωής με την αποκατάσταση, μετατοπίζεται προς τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εξαλείφει τη χρήση τοξικών χημικών ουσιών, οι οποίες επηρεάζουν την επαναχρησιμοποίηση και επιστρέφουν στη βιόσφαιρα και στοχεύει στην εξάλειψη των αποβλήτων μέσω του ανώτερου σχεδιασμού υλικών, προϊόντων, συστημάτων και επιχειρηματικών μοντέλων.» (MacArthur 2013)

Μέσω των βασικών αρχών της κυκλικής οικονομίας προωθείται ο μετασχηματισμός του τρόπου με τον οποίο παράγονται και χρησιμοποιούνται αγαθά και υλικά. Αυτός ο μετασχηματισμός στοχεύει στο να φέρει σημαντικά αποτελέσματα στη μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Παρακάτω παρουσιάζονται οι βασικοί πυλώνες μέσω των οποίων προωθείται η μείωση των προαναφερθέντων εκπομπών στην κυκλική οικονομία (Ellen MacArthur Foundation 2019):

- Ο επανασχεδιασμός των αποβλήτων και της ρύπανσης που προκαλούν αυτά έτσι ώστε να μειωθούν οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου σε ολόκληρη την αλυσίδα αξίας.
- Διατήρηση προϊόντων και υλικών σε χρήση με στόχο τη διατήρηση της ενέργειας που είναι ενσωματωμένη.
- Αναγέννηση φυσικών συστημάτων με στόχο την απομόνωση του άνθρακα που βρίσκεται στο έδαφος και τα προϊόντα.

Οι κλάδοι που έχουν την μεγαλύτερη επιρροή από την ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας είναι των πλαστικών, των κατασκευών, των προϊόντων βιολογικής προέλευσης και των τροφίμων (KPMG 2018).

1.4.1.3. Προώθηση χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων

Η προώθηση χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων παρουσιάζεται ως ένας από τους κύριους μοχλούς προώθησης των ενεργειακών και περιβαλλοντικών στόχων της ΕΕ έως το 2035. Η ΕΕ έχει ως στόχο έως το 2035 να μειωθούν στο 100% οι εκπομπές ρύπων από τα οχήματα σε σχέση με τα μεγέθη του 2021, γεγονός που δίνει μία μεγάλη ώθηση στον τομέα των ηλεκτρικών οχημάτων. Η χρήση ηλεκτρικών οχημάτων αναμένεται να μειώσει τις εκπομπές επιβλαβών αερίων στην ατμόσφαιρα, με την Νορβηγία να κατέχει τα πρωτεία στις πωλήσεις ηλεκτρικών αυτοκινήτων. Η αγορά ηλεκτρικών οχημάτων προωθείται όλο και περισσότερο από την ΕΕ, αφού δίνονται συνεχώς επιδοτήσεις σε πολίτες για την αγορά ηλεκτρικών οχημάτων, αλλά και χρηματοδοτήσεις μέσω ταμείων ανάπτυξης για την ανάπτυξη σταθμών φόρτισης³¹.

Χαρακτηριστικό αυτής της τάσης, είναι οι επιδόσεις που παρατηρούνται στον κλάδο των ηλεκτρικών οχημάτων στην ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία που παρουσιάζονται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, η απορρόφηση των ηλεκτρικών οχημάτων στην Ευρώπη δείχνει να αυξάνεται. Μεταξύ 2018 και 2019 παρατηρείται μία αύξηση από 2% σε 3,5% του μεριδίου ηλεκτρικών αυτοκινήτων. Η ίδια τάση παρατηρείται και σε επίπεδο ηλεκτρικών φορτηγών, όπου το μερίδιο αυτών αυξήθηκε από 0,8% το 2018 σε 1,3% το 2019. Τέλος, τα ηλεκτρικά οχήματα τα οποία λειτουργούν με μπαταρία είναι αυτά που κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο μεταξύ των ηλεκτρικών οχημάτων για το 2019 (European Environment Agency, 2021).

1.4.1.4. Αυστηροποίηση πλαισίου εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

Η λογική της Εταιρικής Υπευθυνότητας βασίζεται στην αποτροπή, στη διαχείριση και στο μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων που προκαλούνται από τις επιχειρήσεις. Η έννοιας της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης συνδέεται με τις λεγόμενες επιδόσεις Περιβαλλοντικής, Κοινωνικής και Εταιρικής Διακυβέρνηση (ESG). Η Περιβαλλοντική, Κοινωνική και Εταιρική Διακυβέρνηση (ΕΚΕ) αναφέρεται στους τρεις βασικούς παράγοντες για τη μέτρηση της βιωσιμότητας και του κοινωνικού αντίκτυπου μιας επένδυσης σε μια εταιρεία ή επιχείρηση και γίνεται ολοένα και πιο δημοφιλής στο επιχειρηματικό οικοσύστημα και ιδίως στον κύκλο των επενδυτών.

Η ΕΚΕ παρουσιάζεται να παρέχει σημαντικά οφέλη τόσο στην οικονομία και στις επιχειρήσεις που δρουν εντός αυτής, όσο και στην κοινωνία³²:

- **Οικονομία:** Πιο βιώσιμες και καινοτόμες εταιρείες, γεγονός που συμβάλλει σε μια πιο βιώσιμη οικονομία.

31. European Commission – European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions

32. European Commission – Corporate social responsibility & Responsible business conduct

- **Επιχειρήσεις:** Καλύτερη διαχείριση κινδύνου, εξοικονόμηση κόστους, ευκολότερη πρόσβαση σε κεφάλαιο, βελτίωση σχέσεων με πελάτες, καλύτερη διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού, βιωσιμότητα λειτουργιών, υψηλότερη ικανότητα καινοτομίας και τελικά υψηλότερα κέρδη.
- **Κοινωνία:** Παροχή ενός συνόλου αξιών για την οικοδόμηση μιας πιο συνεκτικής κοινωνίας και την μετάβαση σε ένα βιώσιμο οικονομικό σύστημα.

Η ΕΕ έχει προχωρήσει τα τελευταία χρόνια στην υποστήριξη και στην ενθάρρυνση των επιχειρήσεων με σκοπό την άσκηση των δραστηριοτήτων τους εντός του πλαισίου της ΕΚΕ. Για την διευκόλυνση τέτοιου είδους πρωτοβουλιών, η ΕΕ έχει εισάγει έξυπνους συνδυασμούς εθελοντικών και υποχρεωτικών ενεργειών, οι οποίοι στηρίζονται στις κατευθυντήριες αρχές του ΟΗΕ για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα (UNGPs), αλλά και στην ατζέντα που τέθηκε το 2030 από τα Ηνωμένα Έθνη και η οποία αφορά στην βιώσιμη ανάπτυξη³³. Η στρατηγική της ΕΕ για την ΕΚΕ επισημαίνει την ενίσχυση προβολής της ΕΚΕ και την διάδοση καλών πρακτικών ΕΚΕ, μέσω της ενσωμάτωσης της ΕΚΕ στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την έρευνα. Επιπλέον, η στρατηγική της ΕΕ για την ΕΚΕ βελτιώνει τις διαδικασίες αυτορρύθμισης και από κοινού ρύθμισης και τη διάχυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών πληροφοριών που προέρχονται από τις εταιρείες³⁴.

1.4.1.5. Ανάδειξη οικολογικού σήματος ΕΕ

Το οικολογικό σήμα της ΕΕ εδραιώθηκε το 1992 και αναγνωρίζεται σε όλη την Ευρώπη, αλλά και παγκοσμίως, ως ένα σήμα περιβαλλοντικής αριστείας που απονέμεται σε προϊόντα και υπηρεσίες που πληρούν υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα καθόλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους. Αυτός ο κύκλος ζωής αναφέρεται στις διαδικασίες που ξεκινούν από την εξόρυξη πρώτων υλών έως την παραγωγή, τη διανομή και τη διάθεση του προϊόντος³⁵.

Τα κριτήρια του οικολογικού σήματος της ΕΕ διαφέρουν για το κάθε προϊόν αναλόγως με τα στάδια στα οποία υπάρχει υψηλότερος περιβαλλοντικός αντίκτυπος. Παραδείγματος χάριν, στην κλωστοϋφαντουργία τα μεγαλύτερα επίπεδα περιβαλλοντικής μόλυνσης παρατηρούνται στην διαδικασία κατασκευής, στα απορρυπαντικά τα μεγαλύτερα επίπεδα περιβαλλοντικής μόλυνσης παρατηρούνται στις ουσίες εντός αυτών, ενώ στον ηλεκτρονικό εξοπλισμό τα μεγαλύτερα επίπεδα περιβαλλοντικής μόλυνσης παρατηρούνται κατά τη φάση χρήσης τους. Επομένως τα κριτήρια του οικολογικού σήματος της ΕΕ επικεντρώνονται σε διαφορετικά σημεία της παραγωγικής διαδικασίας κάθε φορά³⁶.

33. [European Commission – Corporate social responsibility & Responsible business conduct](#)

34. [European Commission – Corporate social responsibility & Responsible business conduct](#)

35. [European Commission – Ecolabel](#)

36. [European Commission – Ecolabel](#)

Τα οφέλη που παρουσιάζονται για τις επιχειρήσεις μέσω της απόκτησης του οικολογικού σήματος της ΕΕ είναι τα εξής³⁷:

- Η απόκτηση οικολογικού σήματος ΕΕ αποδεικνύει σε πελάτες και καταναλωτές ότι το προϊόν μίας εταιρείας πληροί κάποια αυστηρά οικολογικά κριτήρια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, το προϊόν να επιλέγεται πιο εύκολα από πελάτες και καταναλωτές.
- Το οικολογικό σήμα της ΕΕ μπορεί να επαληθευτεί από τρίτο μέρος και αναγνωρίζεται σε όλες τις χώρες της ΕΕ.
- Μέσω της απόκτησης του οικολογικού σήματος, μία εταιρεία μπορεί να αυξήσει τη φήμη της, αφού θα έχει διαπιστευτήρια για τα υψηλά επίπεδα περιβαλλοντικής υπευθυνότητας που θα τη διέπουν.

Η ΕΕ έχει θεσπίσει αυστηρά κριτήρια για τις εταιρείες που επιθυμούν μείωση των επιπτώσεων που έχουν στο περιβάλλον και εγγυημένη αποτελεσματικότητα των περιβαλλοντικών τους ενεργειών μέσω ελέγχων τρίτων. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εταιρείες παρακινούνται να αναπτύξουν προϊόντα τα οποία θα είναι ανθεκτικά, εύκολα στην επισκευή και ανακυκλώσιμα. Επιπλέον, μέσω του οικολογικού σήματος της ΕΕ, κάποιες εταιρείες επιδιώκουν την ανάπτυξη σειράς προϊόντων, καθοδηγούμενη από βέλτιστες πρακτικές οι οποίες θα είναι φιλικές προς το περιβάλλον. Τέλος, μέσω της ανάπτυξης της πρωτοβουλίας του οικολογικού σήματος της ΕΕ προωθείται η ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας μέσω της ενθάρρυνσης των παραγωγών για την παραγωγή λιγότερων απόβλητων και CO₂ κατά τη διαδικασία παραγωγής³⁸.

1.4.2. Ευκαιρίες πράσινης επιχειρηματικότητας για τις ΜμΕ

Στις προηγούμενες υποενότητες παρουσιάστηκε μια σειρά από τάσεις και πολιτικές κατευθύνσεις της ΕΕ σχετικά με την πράσινη οικονομία και επιχειρηματικότητα. Εντός αυτού του πλαισίου δημιουργούνται ευκαιρίες για να την ανάπτυξη και εξέλιξη των ΜμΕ με βάση ένα πιο πράσινο μοντέλο. Οι ευκαιρίες παρουσιάζονται στο υπόλοιπο της υποενότητας 1.4.2 και αφορούν την ανάπτυξη και υιοθέτηση καινοτομιών, τη χρήση ανανεώσιμης ενέργειας, την αύξηση ενεργειακής απόδοσης και την ανάπτυξη ενός πράσινου προφίλ για τις επιχειρήσεις.

37. Your Europe – Οικολογικό Σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

38. European Commission – Ecolabel

1.4.2.1. Ανάπτυξη και υιοθέτηση καινοτομιών

Εντός του πλαισίου που δημιουργείται παρουσιάζονται ευκαιρίες για την ανάπτυξη και υιοθέτηση καινοτομιών. Οι ευκαιρίες ανάπτυξης αφορούν κυρίως στις τεχνολογικές start-ups που σχετίζονται με πράσινες τεχνολογίες, αλλά και άλλες ΜμΕ που έχουν εσωτερικεύσει ένα κομμάτι καινοτομίας. Σε αυτές τις ΜμΕ δίνονται ευκαιρίες κατάρτισης, συμβουλών και χρηματοδότησης μέσω προγραμμάτων της ΕΕ.

Σχετικά με την υιοθέτηση καινοτομιών, δίνεται η ευκαιρία στους χρήστες τεχνολογικών και πρακτικών καινοτομιών να έχουν στην διάθεσή τους μια μεγαλύτερη ποικιλία καινοτομιών, η οποία μπορεί πιο εύκολα να ταιριάζει στις ανάγκες τους, ενώ συγχρόνως υποστηρίζονται και οι επενδύσεις υιοθέτησης τέτοιου είδους καινοτομιών.

Οι ευκαιρίες για την ανάπτυξη και την υιοθέτηση καινοτομιών γίνονται σαφείς τόσο από τη στήριξη της τάσης της οικολογικής καινοτομίας, όσο και από την τάση ανάπτυξης της κυκλικής οικονομίας. Επίσης, μέσω των πολιτικών της ΕΕ προωθείται η επαναπροώθηση φορολογικών εσόδων σε καινοτόμες και πράσινες λύσεις για τις ΜμΕ.

1.4.2.2. Χρήση ανανεώσιμης ενέργειας

Άλλες ευκαιρίες εμφανίζονται μέσω της προώθησης της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Είτε μέσω της βιοενέργειας, η οποία συνδέεται με την κυκλική οικονομία, είτε μέσω άλλων μορφών ανανεώσιμης ενέργειας, οι ΜμΕ μπορούν να προχωρήσουν στην χρήση ανανεώσιμων μορφών ενέργειας στην παραγωγική τους διαδικασία. Τέτοιες επιλογές θα τους δώσουν την δυνατότητα να έχουν μικρότερη έκθεση σε μελλοντικές διαφοροποιήσεις των τιμών ενέργειας (KPMG 2018). Επίσης, στην περίπτωση της κυκλικής οικονομίας και της βιοενέργειας, τα υπολείμματα θεωρούνται υποπροϊόντα και μπορούν να δημιουργήσουν νέες αγορές για τις ΜμΕ (KPMG 2018). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το χωνεμένο υπόλειμμα που δημιουργείται από την διαδικασία παραγωγής βιοαερίου και το οποίο μπορεί να πουληθεί ως λίπασμα ή κομπόστ.

1.4.2.3. Αύξηση ενεργειακής απόδοσης

Η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης συνδέεται τόσο με τη στήριξη της οικολογικής καινοτομίας όσο και με τις κατευθύνσεις που προωθούνται από τις πολιτικές της ΕΕ. Η οικολογική καινοτομία, έχοντας ως μέλημα τη δημιουργία καινοτομιών για την αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων, υποβοηθά την κατεύθυνση που παρουσιάζεται από την ΕΕ για μείωση εκπομπών ρύπων μέσω της μείωσης χρήσης πόρων στις παραγωγικές διαδικασίες.

Η προώθηση των ηλεκτρικών οχημάτων δύναται να αυξήσει τις ενεργειακές αποδόσεις στις μεταφορές, ενώ συγχρόνως εγγυάται πιο καθαρή ενέργεια και

χαμηλότερες εκπομπές ρύπων για το περιβάλλον. Οι ΜμΕ έχουν την ευκαιρία να γίνουν μέρος αυτής της αλλαγής και να καταφέρουν να μειώσουν τα κόστη τους, εσωτερικεύοντας αυτές τις αλλαγές, εκμεταλλευόμενες τη στήριξη που προτίθεται να δώσει η ΕΕ σε τέτοιου είδους ενέργειες μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδότησης και άλλων κινήτρων.

1.4.2.4. Ανάπτυξη πράσινου προφίλ

Τέλος, ευκαιρίες παρουσιάζονται για την ανάπτυξη ενός πράσινου προφίλ για τις ΜμΕ, το οποίο θα επηρεάσει θετικά το προφίλ αυτών των επιχειρήσεων σε επίπεδο πελατών, καταναλωτών και προμηθευτών. Επίσης, το συγκεκριμένο πράσινο προφίλ δύναται να δώσει στις επιχειρήσεις ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις που σχετίζονται με όρους ΕΚΕ. Τέλος, ένα πράσινο προφίλ μπορεί να προχωρήσει στη δημιουργία μεγαλύτερης αφοσίωσης σε επίπεδο πελατών.

Η ανάπτυξη του πράσινου προφίλ προωθείται σε θεσμικό επίπεδο από την αυστηροποίηση και ανάπτυξη της ΕΚΕ³⁹, σε επιχειρησιακό επίπεδο από την ανάδειξη του οικολογικού σήματος της ΕΕ, ενώ υποστηρίζεται και από όλες τις προαναφερθείσες ευκαιρίες της υποεπένδυσης οι οποίες καθιστούν μία επιχείρηση πράσινη.

1.4.3. Προκλήσεις και εμπόδια ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας στις ΜμΕ

Στο πλαίσιο της μετάβασης σε μία πιο πράσινη οικονομία, οι ΜμΕ καλούνται να αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις οι οποίες σχετίζονται με την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας. Σε ένα περιβάλλον που αλλάζει ραγδαία, οι ΜμΕ καλούνται να είναι ευέλικτες, ανταγωνιστικές, καταρτισμένες, κεφαλαιουχικά ισχυρές και συνδεδεμένες με κόμβους πληροφορίας. Οι περιορισμένες δυνατότητες των ΜμΕ δημιουργούν εξωτερικές πιέσεις οι οποίες είτε δημιουργούνται είτε εντείνονται λόγω της έλλειψης οικονομικών κλίμακας.

1.4.3.1. Αντίδραση σε εξωτερικές πιέσεις

Οι τάσεις και οι πολιτικές κατευθύνσεις της ΕΕ, πέρα από ευκαιρίες δημιουργούν και πιέσεις που ασκούνται στις ΜμΕ. Παραδείγματα εξωτερικών πιέσεων που δέχονται οι ΜμΕ και παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες υποεπένδυσης της μελέτης

39. Στην περίπτωση των ΜμΕ, η χρήση και γνώση της ΕΚΕ δεν είναι τόσο διαδεδομένη, αλλά μέσω των άμεσων και προσωπικών σχέσεων που δύνανται να αναπτύξουν με τους επιχειρηματικούς εταίρους, του πελάτες, το προσωπικό, αλλά και την τοπική κοινωνία, παρουσιάζονται συχνά να προσεγγίζουν με μία υπευθυνότητα τις δράσεις των επιχειρήσεων.

σχετίζονται με την αυστηροποίηση της ΕΚΕ, την υποχρεωτικότητα αυτής για τις ΜμΕ και την προώθηση των πράσινων τεχνολογιών στις μεταφορές.

Αρχικά, οι ετήσιες Εκθέσεις Εταιρικής Υπευθυνότητας γίνονται υποχρεωτικές και για τις μεσαίες επιχειρήσεις. Μέσω αυτού του μέτρου επηρεάζεται και ο τρόπος χρηματοδότησης αυτών των εταιρειών, αφού οι δείκτες αξιολόγησης ΕΚΕ θα λαμβάνονται υπόψη για το εάν θα λάβει ή όχι μία ΜμΕ χρηματοδότηση είτε μέσω τραπεζών, είτε μέσω εξωτερικών επενδυτών (Center for Sustainability and Excellence 2020). Σε ένα ήδη δυσμενές κλίμα δανεισμού για τις ΜμΕ (European Central Ban, 2022), αυτό το επιπλέον εμπόδιο σε επίπεδο χρηματοδότησης δημιουργεί μεγάλες δυσκολίες στις ΜμΕ για την ανεύρεση κεφαλαίων.

Η πρωτοβουλία ανάπτυξης των πράσινων μεταφορών, μέσω της προώθησης των ηλεκτρικών οχημάτων, προβλέπεται να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις αγορές παγκοσμίως. Οι αλλαγές αυτές σχετίζονται κυρίως με τα κόστη μεταφορών, τα οποία θα διαφοροποιηθούν σημαντικά είτε μέσω της διαφοροποίησης των τιμών των καυσίμων, είτε μέσω της διαφοροποίησης στη φορολογία οχημάτων που στηρίζονται σε διαφορετικά καύσιμα. Αρχικά, με τις πολιτικές που προωθούνται για καθαρότερη ενέργεια, βραχυπρόθεσμα το κόστος της ηλεκτρικής ενέργειας θα αυξηθεί και άρα τα κόστη μεταφορών, αλλά και συνολικά τα λειτουργικά κόστη των ΜμΕ θα αυξηθούν. Στην ίδια λογική, αυξήσεις θα υπάρξουν και στους φόρους που σχετίζονται με βλαβερές περιβαλλοντικές δραστηριότητες. Οι φόροι αυτοί έχουν σκοπό να αντισταθμιστούν με μειώσεις σε φόρους για την εργασία. Αλλά στην περίπτωση των ΜμΕ που δεν δύνανται άμεσα να προχωρήσουν σε ραγδαία ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας και που δεν έχουν υψηλό κόστος προσωπικού, η συγκεκριμένη πολιτική κατεύθυνση δημιουργεί αυξήσεις στα κόστη των ΜμΕ και κατ' επέκταση μειώνει την ανταγωνιστικότητα αυτών⁴⁰. Αν σε όλα αυτά προσθέσουμε και τα ήδη υψηλά επίπεδα ενεργειακής φτώχειας που παρατηρούνται σε επίπεδο ΜμΕ, γίνεται αντιληπτό πως η κατάσταση σε επίπεδο κόστους ενέργειας για τις ΜμΕ γίνεται ιδιαιτέρως δύσκολη.

Κοιτάζοντας τις παραπάνω εξωτερικές πιέσεις που δημιουργούνται στις ΜμΕ, γίνεται σαφές πως η προώθηση της πράσινης ανάπτυξης και της πράσινης επιχειρηματικότητας δεν συνάδουν αυτόματα με την οικονομική ανάπτυξη των επιχειρήσεων ευρέως. Στις περιπτώσεις των ΜμΕ όπου υπάρχουν περιορισμοί που προέρχονται από τα μεγέθη τους, η ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας φαντάζει αρκετά δύσκολη. Όταν η δομή της προώθησης της πράσινης επιχειρηματικότητας είναι τέτοια που δημιουργεί ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για τις επιχειρήσεις που θα καταφέρουν να την ακολουθήσουν, ουσιαστικά δημιουργεί συγχρόνως μειονεκτήματα για τις μικρότερες επιχειρήσεις που δεν δύνανται να

40. https://ec.europa.eu/environment/basics/green-economy/economy/index_el.htm

προχωρήσουν γρήγορα στην μετάβαση προς την πράσινη επιχειρηματικότητα. Για να καταφέρουν οι ΜμΕ να παραμείνουν ανταγωνιστικές πρέπει με κάποιον τρόπο να προβούν στη γρήγορη υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Για να γίνει η μετάβαση σε πιο πράσινες πρακτικές γρήγορα, η κύρια πρόκληση που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ΜμΕ είναι να αντιμετωπισθούν γρήγορα τα εμπόδια που δημιουργούνται από το σχετικά μικρό τους μέγεθος.

1.4.3.2. Ελλείψεις οικονομικών κλίμακας

Το πρόβλημα των επιχειρήσεων που δημιουργείται από το μικρό τους μέγεθος είναι αυτό της έλλειψης οικονομικών κλίμακας. Το συγκεκριμένο πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο έντονο στην περίπτωση των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων και σχετίζεται κυρίως με το περιορισμένο επενδυτικό κεφάλαιο, την περιορισμένη κατάρτιση προσωπικού, την έλλειψη τεχνογνωσίας, την έλλειψη δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη και την περιορισμένη πρόσβαση στην πληροφορία.

Οι λύσεις που προέρχονται από την ΕΕ για την υποστήριξη της πράσινης επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ, αφορούν στην μερική επιδότηση διαφόρων κινήσεων των ΜμΕ μέσω προγραμμάτων στήριξης. Εδώ όμως και πάλι προκύπτει το πρόβλημα πως αυτές οι κινήσεις για να προχωρήσουν χρειάζεται από τις επιχειρήσεις να έχουν πρόσβαση σε κάποιο ελάχιστο κεφάλαιο, να είναι ενημερωμένες για τα προγράμματα και να έχουν το κατάλληλο προσωπικό για να διαχειριστούν τα προγράμματα στήριξης.

Πιο συγκεκριμένα, οι επενδύσεις οι οποίες αφορούν στην πράσινη ενέργεια είναι επενδύσεις οι οποίες έχουν ένα υψηλό κόστος το οποίο τις περισσότερες φορές οι ΜμΕ δεν δύνανται να καλύψουν από μόνες τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα υψηλά κόστη εγκατάστασης μορφών ανανεώσιμης ενέργειας όπως είναι τα φωτοβολταϊκά, οι ανεμογεννήτριες και οι μονάδες παραγωγής βιοαερίου, των οποίων τα κόστη εγκατάστασης ξεκινούν από δεκάδες χιλιάδες ευρώ και φτάνουν έως εκατομμύρια ευρώ. Γι' αυτό το λόγο, έχουν αναπτυχθεί χρηματοδοτικοί μηχανισμοί για να βοηθήσουν τις ΜμΕ στην προσπάθειά τους για ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας. Ήδη μέσω μηχανισμών στήριξης, αλλά και μέσω προτάσεων της δέσμης «Προσαρμογή στον στόχο του 55%», γίνεται αναφορά σε επανεπένδυση μέσω τιμολόγησης του άνθρακα στην οικονομική ανάπτυξη, την καινοτομία και τις πράσινες τεχνολογίες, ενώ υπάρχει και η πρόθεση δημιουργίας του Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα το οποίο θα κατευθύνει μέσω των κρατών μελών χρηματοδοτήσεις για επενδύσεις που αφορούν στην βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, στην ανάπτυξη νέων συστημάτων θέρμανσης και ψύξης και στην προώθηση μετακινήσεων με χαμηλότερες εκπομπές ρύπων. Τα ποσά του ταμείου θα προέρχονται από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, μέσω των εσόδων από την εμπορία εκπομπών για καύσιμα κτιρίων και οδικών μεταφορών (25% αυτών). Επίσης, το ταμείο θα χρηματοδοτηθεί με 72,2 δισεκατομμύρια ευρώ στα κράτη μέλη την περίοδο 2025–2032, με τη συνολική κινητοποίηση κεφαλαίων να αγγίζει τα 144,4 δισεκατομμύρια ευρώ.

Παρόλα αυτά, για να αξιοποιηθούν τα κεφάλαια που προέρχονται από τους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς, θα πρέπει να υπάρχει ένα αρχικό κεφάλαιο για την συγχρηματοδότηση οποιασδήποτε κίνησης πράσινης επιχειρηματικότητας. Σε ένα επίπεδο κατάρτισης πρέπει να υπάρχει η κατάλληλη τεχνογνωσία και εξειδίκευση προσωπικού που να σχετίζεται με την καινοτομία και την πράσινη επιχειρηματικότητα. Επίσης, πρέπει οι προαναφερθέντες χρηματοδοτικοί μηχανισμοί και τα συγκεκριμένα προγράμματα να μπορούν να αναγνωρισθούν από τις ΜμΕ και εν συνεχεία να μπορούν να υποστηριχθούν, μέσω της κατάλληλης κατάρτισης προσωπικού, η προώθηση των απαραίτητων γραφειοκρατικών διαδικασιών υποβολών. Πολλές ΜμΕ και ιδιαιτέρως οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, δεν έχουν την ελάχιστη κεφαλαιουχική επάρκεια που θα τους δώσει την δυνατότητα να προβούν στην προσέλκυση προγραμμάτων που αφορούν την συγχρηματοδότηση έργων.

Επίσης, αρκετές ΜμΕ δεν δύνανται να αφιερώσουν τον απαιτούμενο χρόνο για την ανεύρεση των συγκεκριμένων προγραμμάτων, αφού δεν διαθέτουν δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη, δεν διαθέτουν την κατάλληλη τεχνογνωσία και το προσωπικό τους είναι αρκετά περιορισμένο και απορροφημένο από τις ήδη υπάρχουσες διαδικασίες της επιχείρησης.

Τέλος, η κατάρτιση προσωπικού για την παρακολούθηση και την υποστήριξη των διαδικασιών που απαιτούνται για την υποβολή προτάσεων για τα προγράμματα, αρκετές φορές παρουσιάζεται κοστοβόρα για τις ΜμΕ.

Αντιλαμβανόμενοι τις εξωτερικές πιέσεις που ασκούνται στις ΜμΕ, αλλά και την έλλειψη οικονομικών κλίμακας στις ΜμΕ γίνεται σαφές πως για να υπάρξει η μετάβαση προς μια πιο πράσινη οικονομία αρχικά χρειάζεται περισσότερος χρόνος προσαρμογής για τις επιχειρήσεις, περισσότερη στήριξη που θα λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των ΜμΕ και δημιουργία των αναγκαίων οικονομικών κλίμακας.

1.5. ΜμΕ και πράσινη επιχειρηματικότητα στην ελληνική πραγματικότητα

Η προηγούμενη υποενότητα έδωσε έμφαση στις γενικότερες τάσεις της πράσινης οικονομίας και τις ευκαιρίες και προκλήσεις που δημιουργούνται για τις ΜμΕ σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Η παρούσα υποενότητα, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω πληροφορίες, προχωρά στην περαιτέρω επισκόπηση των συνθηκών που επικρατούν στην ελληνική πραγματικότητα για τις ΜμΕ. Μέσω της διατύπωσης των ελληνικών ιδιαιτεροτήτων, δημιουργείται πιο ξεκάθαρη εικόνα για τα επόμενα βήματα που καλούνται να ακολουθήσουν οι ΜμΕ στην πορεία τους προς την πράσινη επιχειρηματικότητα και εν τέλει προς μια πράσινη ανάπτυξη.

Πιο συγκεκριμένα, οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζονται στη συνέχεια αυτής της υποενότητας αφορούν αρχικά στη διάρθρωση των ελληνικών ΜμΕ, διευρευνώντας τους κλάδους και τα μεγέθη που επικρατούν. Μετέπειτα, γίνεται αναφορά στις κεφαλαιουχικές δυνατότητες των ελληνικών ΜμΕ και στα επίπεδα ενεργειακής φτώχειας. Τέλος, παρουσιάζεται και η πολιτική απολιγνητοποίησης της βιομηχανίας ενέργειας στην ελληνική επικράτεια και οι επιδράσεις στις ΜμΕ. Έχοντας τα στοιχεία των ιδιαιτεροτήτων που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜμΕ, παρουσιάζονται τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι Ελληνικές ΜμΕ και τα αναγκαία βήματα στα οποία καλούνται να προχωρήσουν για να μπορέσουν να ακολουθήσουν τη μετάβαση σε μία πράσινη οικονομία.

1.5.1. Διαρθρωτικά στοιχεία Ελληνικών ΜμΕ

Το πρώτο βήμα για να γίνει αντιληπτή η ελληνική πραγματικότητα των ΜμΕ είναι να γίνουν αντιληπτά κάποια βασικά χαρακτηριστικά αυτών. Τα στοιχεία που ακολουθούν έχουν ως πηγή τους την «Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2019 για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις» (Γιακούλας κ.α., 2019). Αρχικά, οι ΜμΕ, πέραν του πρωτογενούς τομέα, φαίνεται να δραστηριοποιούνται κυρίως σε πέντε (5) τομείς (μεταποίηση, χονδρικό και λιανικό εμπόριο, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, διαχείριση ακίνητης περιουσίας και κατασκευές) (Γιακούλας κ.α., 2019).

Παρατηρώντας τον πληθυσμό των ΜμΕ ανά μέγεθος επιχείρησης, παρατηρείται πως για το 2016 η συντριπτική πλειοψηφία (87,7%) των ΜμΕ για τους πέντε (5) κλάδους που προαναφέρθηκαν έχουν από 0 έως 4 εργαζόμενους, ενώ μόλις το 0,55% έχει περισσότερους από 49 εργαζόμενους (Γιακούλας κ.α., 2019).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω στοιχεία, γίνεται αντιληπτή μία τάση δεισμού μεταξύ πολλών μικρών επιχειρήσεων και λίγων μεγάλων στην ελληνική αγορά. Αυτός ο δεισμός δημιουργεί μεγάλες ανισότητες οι οποίες λειτουργούν αρκετά αρνητικά για τις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες δέχονται πιέσεις και καλούνται να ανταγωνιστούν τις μεγάλες επιχειρήσεις σε μία περιορισμένη αγορά (Γιακούλας κ.α., 2019).

1.5.2. Κεφαλαιουχικές ανάγκες και δυνατότητες Ελληνικών ΜμΕ

Παρατηρώντας τις κεφαλαιουχικές ανάγκες και δυνατότητες των ελληνικών ΜμΕ, η «Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2019 για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις» παρουσιάζει την έλλειψη ρευστότητας και τη δυσκολία πρόσβασης σε χρηματοδότηση ως ένα από τα πιο σημαντικά εμπόδια για την ανάπτυξη των ΜμΕ με ποσοστό 43,3%. Στην ίδια μελέτη, το 82,8% των ΜμΕ αντιλαμβάνονται την έλλειψη ρευστότητας και τη δυσκολία πρόσβασης σε χρηματοδότηση ως ένα πολύ σημαντικό εμπόδιο (Γιακούλας κ.α., 2019).

Τα στοιχεία περί δυσμενών συνθηκών πρόσβασης σε χρηματοδότηση παρατηρούνται και στην έρευνα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) για τις ΜμΕ της ΕΕ, στην οποία οι ελληνικές ΜμΕ παρουσιάζονται να δηλώνουν το μεγαλύτερο κενό μεταξύ δανειακών αναγκών και διαθεσιμότητας δανείων από τράπεζες, σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα. Το συγκεκριμένο στοιχείο φαίνεται να αποθαρρύνει αρκετά τις ΜμΕ από την αναζήτηση δανείων μέσω τραπεζών, αφού οι ελληνικές ΜμΕ παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά απαντήσεων στη μη διαθεσιμότητα δανείων από τις τράπεζες. Ο δεύτερος σημαντικός λόγος που εμφανίζεται να κάνει τα δάνεια από τις τράπεζες μη σχετικά για τις ΜμΕ, είναι τα υψηλά επιτόκια. Τέλος, η απάντηση των ελληνικών ΜμΕ για το ότι τα δάνεια των τραπεζών είναι μη σχετικά λόγω μη ανάγκης αυτών συγκεντρώνει τα χαμηλότερα ποσοστά μεταξύ των χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα (European Central Bank, 2022).

Επιπλέον στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα της ΕΚΤ παρουσιάζουν την αποθάρρυνση ως το μεγαλύτερο εμπόδιο πρόσβασης σε τραπεζικά δάνεια για τις ΜμΕ, ενώ ο περιορισμένος αριθμός δανείων παρουσιάζεται ως το δεύτερο πιο σημαντικό εμπόδιο. Τέλος, παρατηρούμε πως ο αριθμός των ΜμΕ που έφτασαν στο σημείο να αιτηθούν δάνειο από τράπεζες είναι ο μικρότερος μεταξύ των χωρών που έλαβαν μέρος στην έρευνα με ποσοστό κοντά στο 20%, ενώ από αυτό το 20%, λιγότερο από το 40% έλαβε όλο το ποσό που αιτήθηκε (European Central Bank, 2022).

Παρατηρώντας συνολικά τα στοιχεία των ελληνικών ΜμΕ για την πρόσβασή τους σε δάνεια, παρατηρούμε ότι οι ΜμΕ που καταλήγουν να λαμβάνουν δάνεια είναι λιγότερες του 10% του συνόλου. Αυτή η παρατήρηση δεν σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν υπάρχει ανάγκη δανειοδότησης, αλλά με το γεγονός ότι οι επιχειρηματίες αποθαρρύνονται από τις συνθήκες που επικρατούν και από το γεγονός ότι οι τράπεζες δεν δίνουν τα διαθέσιμα δάνεια. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜμΕ σχετικά με την δυνατότητα πρόσβασης σε χρηματοδότηση είναι ιδιαίτερος δυσμενείς, δημιουργώντας σημαντικά προβλήματα στη λειτουργία και στην ανάπτυξη τους.

1.5.3. Ενεργειακή φτώχεια στις Ελληνικές ΜμΕ

Η ενεργειακή φτώχεια στις ελληνικές ΜμΕ, είναι ένα ζήτημα το οποίο διερευνήθηκε πρόσφατα από το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και από το οποίο εξήχθησαν πολύ σημαντικά συμπεράσματα για τη σημαντικότητα των τιμών της ενέργειας στις ΜμΕ (Βατικιώτης, 2019).

Το πρώτο σημαντικό συμπέρασμα για τις ΜμΕ που παρατηρείται στην προαναφερθείσα μελέτη, είναι πως οι διακυμάνσεις στην τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος πλήττουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τις μικρότερες επιχειρήσεις σε σχέση με τις μεγαλύτερες. Οι μικρότερες επιχειρήσεις αναγκάζονται να προβούν

σε δράσεις για να αντιμετωπίσουν τα αυξανόμενα κόστη, κάτι που συχνά έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της ενεργειακής φτώχειας και εν συνεχεία την μείωση της ανταγωνιστικότητας αυτών σε σχέση με τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Αν παρατηρήσουμε συγχρόνως και τη διάρθρωση των ΜμΕ που παρουσιάστηκε στην υποενότητα 1.5.1, γίνεται αντιληπτό ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ΜμΕ που ανήκει στην κατηγορία 0 έως 4 εργαζόμενοι πλήττεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις αυξήσεις στο ηλεκτρικό ρεύμα και από την ενεργειακή φτώχεια (Βατικιώτης, 2019).

Επίσης, παρατηρείται ότι οι επιπτώσεις της ενεργειακής φτώχειας είναι σοβαρές στους κλάδους του εμπορίου και της μεταποίησης (ιδιαιτέρως στους ενεργοβόρους). Οι αυξημένες επιπτώσεις συνδέονται με τις υψηλές ανάγκες για ηλεκτρικό ρεύμα που υπάρχουν σε αυτούς τους κλάδους. Επίσης, οι κλάδοι που έχουν ιδιαίτερη ανάγκη μεταφορών παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα ενεργειακής φτώχειας, συγκριτικά με εκείνους που δεν χρησιμοποιούν μεταφορές στην παραγωγική τους διαδικασία. Τέλος, η εστίαση παρουσιάζεται με εξαιρετικά υψηλά κόστη ενέργειας αφού στα κόστη τους προσμετρώνται επτά (7) διαφορετικές κατηγορίες ενέργειας (Βατικιώτης, 2019).

Τέλος, οι υψηλές τιμές ηλεκτρικού ρεύματος και τα υψηλά ενεργειακά κόστη συνολικά μπορούν να παρουσιάσουν καθυστερήσεις στην εκμηχάνιση των μικρών επιχειρήσεων. Η εκμηχάνιση μπορεί να φέρει εξοικονόμηση ενέργειας μακροπρόθεσμα, αλλά για την αντιμετώπιση του βραχυπρόθεσμου ενεργειακού και επενδυτικού κόστους που συνδέεται με την εκμηχάνιση απαιτείται κάποιο ελάχιστο κεφάλαιο. Εάν οι επιχειρήσεις βρίσκονται ήδη σε καταστάσεις ενεργειακής φτώχειας και δεν έχουν πρόσβαση σε εξωτερικά κεφάλαια, η εκμηχάνιση καθυστερεί και δημιουργεί ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα ανταγωνιστικότητας στις μικρές επιχειρήσεις (Βατικιώτης, 2019).

1.5.4. Απολιγνιτοποίηση και Ελληνικές ΜμΕ

Το πλαίσιο στο οποίο καλούνται να κινηθούν το επόμενο διάστημα οι ΜμΕ στην ελληνική πραγματικότητα ολοκληρώνεται από το πρόγραμμα απολιγνιτοποίησης που προωθείται για τα επόμενα χρόνια στην Ελλάδα. Το τρέχον σχέδιο για την απολιγνιτοποίηση της ελληνικής επικράτειας παρουσιάστηκε το 2019 στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα και προέβλεπε την σταδιακή μετάβαση σε μία οικονομία χωρίς λιγνίτη, θέτοντας στόχους για το 2040 (παραγωγή λιγνίτη 4,96% της εγκατεστημένης ισχύος και 7,84% της καθαρής ηλεκτροπαραγωγής). Παρόλα αυτά, η συγκεκριμένη ρύθμιση άλλαξε στην αναθεώρηση του ΕΣΕΚ το ίδιο έτος και ο νέος στόχος που τέθηκε είναι η πλήρης απολιγνιτοποίηση του εγχώριου συστήματος ηλεκτροπαραγωγής έως το 2028. Η συγκεκριμένη βίαιη απολιγνιτοποίηση θέτει σοβαρά ζητήματα για τις ΜμΕ αφού αυξάνει σημαντικά τις τιμές στο ρεύμα μέσω της προώθησης αιολικών και φωτοβολταϊκών λύσεων, ενώ συγχρόνως δεν επιτρέπει

τον ομαλό μετασχηματισμό των ΜμΕ των περιφερειών που ήταν συνδεδεμένες με την παραγωγή του λιγνίτη. Αυτές οι δύο συνιστώσες δύνανται να προκαλέσουν την αύξηση της ενεργειακής εξάρτησης της ελληνικής οικονομίας και των ΜμΕ, την αύξηση των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας και την όξυνση της ενεργειακής φτώχειας (Βατικιώτης, 2020).

1.5.5. Εμπόδια και αναγκαία βήματα ΜμΕ μετάβασης στην πράσινη οικονομία

Τα εμπόδια που παρουσιάστηκαν στην υποενότητα 1.4.3, σχετικά με την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας από τις ΜμΕ, συνδέονται τα αυξημένα κόστη ενέργειας, με την έλλειψη κεφαλαίων και χρηματοδότησης, την έλλειψη τεχνογνωσίας, εξειδίκευσης και κατάρτισης προσωπικού, αλλά και συνολικά τον περιορισμένο αριθμό προσωπικού. Κοιτάζοντας αυτά τα προβλήματα υπό το πρίσμα της ελληνικής πραγματικότητας και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες των ελληνικών ΜμΕ, γίνεται αντιληπτή η όξυνση των εμποδίων και η δυσχερής θέση στην οποία βρίσκονται οι ελληνικές ΜμΕ.

Πιο συγκεκριμένα:

- Τα αυξημένα κόστη ενέργειας είναι πολύ πιο ορατά στις ελληνικές ΜμΕ, λόγω του πολύ μικρού μεγέθους τους, λόγω των ήδη υψηλών επιπέδων ενεργειακής φτώχειας που παρατηρούνται σε αυτές και λόγω της βίαιης απολιγνητοποίησης που προωθείται έως το 2028.
- Οι ελλείψεις σε τεχνογνωσία, εξειδίκευση και κατάρτιση προσωπικού γίνονται πολύ πιο έντονες λόγω του μικρού μεγέθους της πλειονότητας των ΜμΕ.
- Η έλλειψη κεφαλαίων και χρηματοδοτήσεων είναι ακόμα πιο έντονη για τις ελληνικές ΜμΕ, λόγω του μεγάλου κενού που παρουσιάζεται μεταξύ αναγκών και διαθέσιμων δανείων για τις ελληνικές ΜμΕ και λόγω του πολύ μικρού μεγέθους των ελληνικών ΜμΕ το οποίο περιορίζει το μέγεθος των διαθέσιμων επενδυτικών κεφαλαίων τους.
- Τέλος, η βίαιη προώθηση όλων των αλλαγών που σχετίζονται με τη μετάβαση σε μία πράσινη οικονομία, περιορίζει τον χώρο και τον χρόνο οικονομικού μετασχηματισμού διαφόρων κλάδων που επηρεάζονται από τις αλλαγές. Οι περιορισμοί δύνανται να προκαλέσουν ισχυρούς κλονισμούς στις ΜμΕ. Παράδειγμα πιθανών κλονισμών είναι η μεγάλη μείωση του τζίρου των συνεργείων αυτοκινήτων λόγω της έλλειψης χρόνου και πόρων για τον μετασχηματισμό τους σε συνεργεία ηλεκτρικών οχημάτων και οχημάτων υδρογόνου.

Ο κοινός παρονομαστής των παραπάνω εμποδίων είναι η έλλειψη οικονομικών κλίμακας η οποία συνδέεται και οξύνεται από το πολύ μικρό μέγεθος των ελληνικών ΜμΕ. Το βήμα στο οποίο καλούνται να προβούν οι ελληνικές ΜμΕ έτσι ώστε να καταφέρουν να ακολουθήσουν το βίαιο κύμα «πρασινοποίησης» της οικονομίας και να παραμείνουν συγχρόνως ανταγωνιστικές, είναι η συνεργασία.

Πιο συγκεκριμένα, μέσω της συμμετοχής τους σε σχήματα συνεργασίας, οι ελληνικές ΜμΕ μπορούν να καταφέρουν να διαμοιραστούν το οικονομικό και χρονικό κόστος ανάπτυξης συνθηκών πράσινης επιχειρηματικότητας. Τα σχήματα συνεργασίας μπορούν να κάνουν εφικτή την ανάπτυξη τεχνογνωσίας και έρευνας για τις ΜμΕ στην περίπτωση των συστάδων και των ανοιχτών σχημάτων καινοτομίας. Μέσω της ανάπτυξης τεχνογνωσίας και έρευνας οι ΜμΕ μπορούν να βελτιώσουν την πρόσβασή τους στην πληροφορία και σε προγράμματα συγχρηματοδότησης της ΕΕ. Αυτού του είδους τα σχήματα συνεργασίας μπορούν, επίσης, να διαθέσουν, με πολύ λιγότερους πόρους, εξειδικευμένο και καταρτισμένο προσωπικό σε ένα μεγάλο πλήθος ΜμΕ. Τέλος, οι ενεργειακές κοινότητες (συνεταιρισμοί ενέργειας) μπορούν να δημιουργήσουν τις αναγκαίες συνθήκες συγκέντρωσης κεφαλαίων και ικανού προσωπικού για την προώθηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στις ελληνικές ΜμΕ.

Έχοντας σκιαγραφήσει το πλαίσιο της πράσινης οικονομίας και τον ρόλο των ΜμΕ στην πρώτη ενότητα, η δεύτερη ενότητα εστιάζει στην ανεύρεση και αποτύπωση των καλών πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ξεχωρίζοντας τις καλές πρακτικές δημιουργείται ένα πρώτο πλαίσιο παραδειγμάτων προώθησης πράσινης επιχειρηματικότητας, ενώ συγχρόνως προκύπτει και υλικό σχετικό με τις συνθήκες που επέτρεψαν στις μικρές επιχειρήσεις να προχωρήσουν προς την κατεύθυνση της πράσινης επιχειρηματικότητας. Το υλικό αυτό είναι η πρώτη ύλη για την διερεύνηση των πολιτικών ενίσχυσης της πράσινης οικονομίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (Ενότητα 3) και για την διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής για τις μικρές ελληνικές επιχειρήσεις (Ενότητα 4).

Οι υποενότητες της παρούσας ενότητας είναι οι εξής: στην υποενότητα 2.1 παρουσιάζεται η μεθοδολογία της ενότητας· στη συνέχεια παρουσιάζεται ο ορισμός του σκοπού και των στόχων της ποιοτικής έρευνας (υποενότητα 2.2) που λαμβάνει χώρα στο υπόλοιπο της ενότητας· μετέπειτα παρουσιάζονται τα ερωτηματολόγια και οι οδηγοί διεξαγωγής της ποιοτικής έρευνας (υποενότητα 2.3)· στην υποενότητα 2.4 διερευνώνται οι καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, οι οποίες θέτουν το πλαίσιο για την δειγματοληψία της ποιοτικής έρευνας που ακολουθεί· τέλος οι υποενότητες 2.5 και 2.6 παρουσιάζουν τα συνολικά αποτελέσματα και την ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας αντίστοιχα.

2

Καλές πρακτικές
πράσινης
επιχειρηματικότητας
σε εθνικό και διεθνές
επίπεδο

2.1 Μεθοδολογία

Στην παρούσα υποενότητα παρουσιάζονται οι καλές πρακτικές στην πράσινη επιχειρηματικότητα που παρατηρούνται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ενώ συγχρόνως δίνεται έμφαση και στους λόγους που οδήγησαν αυτές τις ΜμΕ να ξεπεράσουν τα εμπόδια που έχουν διερευνηθεί στην Ενότητα 1. Το μέρος που αφορά στο διεθνές επίπεδο υλοποιείται μέσω βιβλιογραφικής έρευνας, ενώ το μέρος που αφορά στις εθνικές καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας υλοποιείται μέσω ποιοτικής και βιβλιογραφικής έρευνας. Η ποιοτική έρευνα συμπεριλαμβάνει την διεξαγωγή τόσο ατομικών συνεντεύξεων όσο και εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων.

2.2 Ορισμός σκοπού και στόχων της έρευνας

Ο σκοπός της ποιοτικής έρευνας της Ενότητας 2 είναι η ανάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των ελληνικών καλών πρακτικών που έχουν εφαρμογή στην πράσινη οικονομία. Σημαντικό στοιχείο της συγκεκριμένης έρευνας είναι και η συγκέντρωση ποιοτικών πληροφοριών συγκεκριμένα για τις πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, με έμφαση στις μικρές και πολύ μικρές. Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας, οι οποίοι αποτυπώνονται και στις ερωτήσεις των συνεντεύξεων και των εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων, είναι οι εξής:

- Αναγνώριση και καταγραφή καλών πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας.
- Ανάλυση της κατάστασης που επικρατεί στην ελληνική πράσινη οικονομία υπό το πρίσμα συγκεκριμένων επιχειρηματιών και ειδικών εμπειρογνομώνων.
- Ανάλυση τρόπων ανάπτυξης της πράσινης επιχειρηματικότητας σε διαφορετικούς τύπους επιχειρήσεων.
- Ανάλυση του προφίλ των ΜμΕ που κινούνται στο πλαίσιο της πράσινης επιχειρηματικότητας.
- Ανάλυση προβλημάτων και εμποδίων σχετικά με την υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών και ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας.
- Ανάλυση πιθανών μέτρων για την περαιτέρω προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και της βελτίωσης των ήδη υπάρχουσών συνθηκών στην πράσινη οικονομία.

2.3 Ερωτηματολόγια και οδηγοί διεξαγωγής της έρευνας

Έχοντας ορίσει τους σκοπούς και τους στόχους της έρευνας, η παρούσα υποενότητα προχωρά στην αναλυτική παρουσίαση των μεθοδολογιών που ακολουθήθηκαν για τον προγραμματισμό, την οργάνωση και την εκπόνηση τόσο των ατομικών συνεντεύξεων όσο και των εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων.

2.3.1. Μεθοδολογία ατομικών συνεντεύξεων

Το είδος συνέντευξης που χρησιμοποιείται για τις ατομικές συνεντεύξεις είναι αυτό της ημιδομημένης συνέντευξης. Για την ημιδομημένη συνέντευξη δημιουργείται ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων οι οποίες τίθενται σε κάθε συνεντευξιζόμενο. Ο συγκεκριμένος τρόπος συνέντευξης επιτρέπει την ευελιξία ως προς την τροποποίηση των ερωτήσεων κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και επομένως, παράλληλα με τις ερωτήσεις, δημιουργείται και ένα σενάριο/οδηγός διεξαγωγής συνέντευξης το οποίο επιτρέπει στον συνεντευξιαστή να συντονίσει αλλά και να προσαρμόσει τη συνέντευξη κατάλληλα, με βάση την ανταπόκριση που λαμβάνει. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, το σενάριο/οδηγός του υποψήφιου αναδόχου περιλαμβάνει τα εξής πέντε (5) στάδια:

- Εισαγωγή στο πλαίσιο του έργου και της μελέτης (γιατί τους απασχολούμε).
- Εισαγωγικές ερωτήσεις για την κατανόηση της παρούσας κατάστασης του οργανισμού που εκπροσωπεί αλλά και της ιδιοσυγκρασίας του εκπροσώπου (ποιοι είναι, προφίλ οργανισμού και υπόβαθρο συνεντευξιζόμενου).
- Ερωτήσεις ανοιχτού τύπου για τα συγκεκριμένα δεδομένα του οργανισμού που χρειάζεται να συλλεχθούν (τι έκαναν, ποια είναι τα μοντέλα που εφαρμόστηκαν, οι πρακτικές, τα εμπόδια που συνάντησαν, οι ανάγκες που προέκυψαν κ.τλ.).
- Ερωτήσεις επαναξιολόγησης καταστάσεων με την εκ των υστέρων εμπειρία που απέκτησαν (τι θα έκαναν διαφορετικά, τι δεν πήγε όπως περίμεναν, ποια είναι τα διδάγματα και τα αποτελέσματα, προτεινόμενες λύσεις, επόμενα βήματα κ.τλ.).
- Σύνοψη και κλείσιμο συζήτησης με ανοιχτό περιεχόμενο.

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 20 ατομικές συνεντεύξεις συμπεριλαμβανομένων 2 πιλοτικών συνεντεύξεων.

2.3.2. Μεθοδολογία εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων

Στο πλαίσιο των εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων (Focus Groups, FG) δημιουργήθηκε ένας οδηγός διεξαγωγής ενός μικρού συνόλου ερωτημάτων που τίθενται στη συζήτηση. Ο αριθμός των ερωτήσεων δεν υπερβαίνει τις 7 ερωτήσεις κατά ανώτατο όριο. Βασικό ρόλο στη διεξαγωγή των συζητήσεων έχει ο υπεύθυνος συντονισμού που δρα ως μεσολαβητής (moderator) μεταξύ των συμμετεχόντων, προσπαθώντας παράλληλα να εκμαιεύσει στοιχεία/απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα. Το σενάριο/οδηγός διεξαγωγής που αναπτύσσεται περιλαμβάνει τα εξής τέσσερα (4) στάδια:

- Καλωσόρισμα και εισαγωγή στο πλαίσιο του έργου και το σκοπό της εστιασμένης ομαδικής συζήτησης καθώς και ενημέρωση για τη ροή της.
- Εισαγωγικές ερωτήσεις προθέρμανσης που εγείρουν το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων και επιτρέπουν απαντήσεις από όποιον συμμετέχοντα επιθυμεί να τοποθετηθεί.
- Στοχευμένες ερωτήσεις που απευθύνονται σε συγκεκριμένους συμμετέχοντες ανάλογα με το προφίλ τους.
- Σύνοψη και κλείσιμο συζήτησης.

Η ενδεικτική διάρκεια της κάθε εστιασμένης ομαδικής συζήτησης είναι οι 2 ώρες κατά το μέγιστο.

Οι εστιασμένες ομαδικές συζητήσεις οι οποίες επιλέχθηκαν εστιάζουν στην αντίληψη της εικόνας τόσο των παρόχων όσο και των χρηστών των πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών στην Ελληνική Επικράτεια. Στις συζητήσεις έλαβαν μέρος στελέχη μικρών επιχειρήσεων παρόχων και χρηστών, innovators, όπως και σύμβουλοι και εμπειρογνώμονες του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα οι οποίοι προσέφεραν τις γνώσεις τους πάνω στα θέματα συζήτησης. Με αυτό τον τρόπο διαμορφώθηκαν οι παρακάτω δύο εστιασμένες ομαδικές συζητήσεις

- *Χρήστες Πράσινων Τεχνολογιών:* Σε ευρύτερο πλαίσιο το FG αφορά σε μία συζήτηση μεταξύ χρηστών πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών, σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται τη συμβολή τους στην Πράσινη Οικονομία, αλλά και το μέλλον αυτής. Στην συζήτηση συμμετέχουν επίσης ερευνητές, εκπρόσωποι οργανισμών, σύμβουλοι και εμπειρογνώμονες του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα οι οποίοι προσφέρουν τις γνώσεις τους πάνω στο θέμα συζήτησης.
- *Πάροχοι Πράσινων Τεχνολογιών:* Σε ευρύτερο πλαίσιο το FG αφορά μία συζήτηση μεταξύ παρόχων πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών, σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται τη συμβολή τους στην Πράσινη Οικονομία, αλλά και το μέλλον αυτής. Στην συζήτηση συμμετέχουν επίσης ερευνητές, εκπρόσωποι οργανισμών και σύμβουλοι οι οποίοι προσφέρουν τις γνώσεις τους πάνω στο θέμα συζήτησης.

Έχοντας παρουσιάσει τα θέματα και τους συμμετέχοντες των εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων της ποιοτικής έρευνας, παρακάτω παρουσιάζονται οι λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκε το θέμα κάθε εστιασμένης ομαδικής συζήτησης ξεχωριστά.

- **Χρήστες Πράσινων Τεχνολογιών/πρακτικών:** Η λογική πίσω από την επιλογή του FG για του χρήστες πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών είναι η εμβάθυνση στις ανάγκες μίας μικρής επιχείρησης η οποία δέχεται πιέσεις για αλλαγή, ενώ συγχρόνως αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα. Είναι πολύ σημαντικό λοιπόν να απομονωθούν οι εμπειρίες αυτών των μικρών επιχειρηματιών και να οσμηθούν με τις εμπειρίες και τις λύσεις που φέρνει η γνώση των εμπειρογνομόνων του χώρου.
- **Πάροχοι Πράσινων Τεχνολογιών/πρακτικών:** Σε ένα επόμενο επίπεδο, είναι σημαντικό να δοθεί βάση και σε εκείνες τις επιχειρήσεις που αναπτύσσουν τεχνολογία και πρακτικές για την «πρασινοποίηση» των επιχειρήσεων. Είναι σημαντικό λοιπόν, να δοθεί έμφαση στις ανάγκες σύνδεσης των παρόχων με τους μικρούς χρήστες. Γι' αυτό τον λόγο, το δεύτερο FG παρουσιάζει τις ανάγκες και τις καλές πρακτικές που ακολουθούνται από τους παρόχους. Επίσης, το συγκεκριμένο FG φέρνει σε επαφή τους παρόχους πράσινων τεχνολογιών και πρακτικών με τους εμπειρογνώμονες του κλάδου, οι οποίοι δύνανται να τους παρουσιάσουν διαφορετικές οπτικές και λύσεις πρόωθησης της εκάστοτε τεχνολογίας/πρακτικής.

2.4. Στρατηγική επιλογή του δείγματος

Έχοντας ορίσει τη μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας, η παρούσα υποενότητα προχωρά στην στρατηγική επιλογή του δείγματος της ποιοτικής έρευνας. Έχοντας ως βάση ότι η ποιοτική έρευνα ενδιαφέρεται να κοιτάξει τις καλές πρακτικές που προκύπτουν σε επίπεδο πράσινης επιχειρηματικότητας στις ΜμΕ, το δείγμα πρέπει να κοιτάξει συγκεκριμένα τους κλάδους που αφορούν περισσότερο τις ΜμΕ. Σύμφωνα με στοιχεία που παρουσιάζονται στην Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2019 (Γιακούλας κ.α., 2019) για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι πέντε (5) πιο σημαντικοί κλάδοι για τις ΜμΕ είναι η μεταποίηση, το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, η διαχείριση ακίνητης περιουσίας και οι κατασκευές. Σε αυτούς τους κλάδους προστίθεται και ο πρωτογενής τομέας που παρουσιάζεται εξαιρετικά σημαντικός για τις ΜμΕ επίσης.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω κατηγορίες κλάδων, αρχικά η παρούσα υποενότητα διερευνά το διεθνές και εθνικό πλαίσιο ΜμΕ (υποενότητα 2.4.1) για την παρουσίαση χαρακτηριστικών καλών πρακτικών στην πράσινη επιχειρηματικότητα για να δημιουργηθεί μια πρώτη βάση για την στρατηγική επιλογή του δείγματος που ακολουθεί.

2.4.1. Καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας

Ξεκινώντας από το διεθνές επίπεδο ανάλυσης, παρουσιάζονται τέσσερα (4) παραδείγματα που ξεχωρίζουν στις κατηγορίες κλάδων που αναφέρθηκαν στην εισαγωγή της υποενότητας. Αυτά τα παραδείγματα αφορούν, με την σειρά παρουσίασης, τους κλάδους των καταλυμάτων, της μεταποίησης, των κατασκευών και της αγροδιατροφής.

FEYNAN ECOLOGDE⁴¹

Το Feynan Ecolodge είναι ένα μοντέλο βιώσιμου ξενοδοχείου στην Ιορδανία. Είναι το πρώτο κατάλυμα για οικοτουρισμό στην Ιορδανία και ανήκει στη Royal Society for the Conservation of Nature (RSCN) και το λειτουργεί η EcoHotels, μια ιορδανική start-up. Το συγκεκριμένο ξενοδοχείο προωθεί την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, ενώ έχει ελάχιστες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, κάνει χρήση 100% ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την λειτουργία του, ενώ συγκεντρώνει διεθνή αναγνώριση, λαμβάνοντας μια σειρά βραβείων, συμπεριλαμβανομένης της κατακύρωσης ως ένα από τα 25 κορυφαία οικολογικά καταλύματα στον κόσμο για το 2013 από το National Geographic.

DESKO⁴²

Η Desko έχει αναπτύξει ένα «σύστημα επαναγοράς τριών επιπέδων», μέσω του οποίου κατασκευάζει έπιπλα γραφείου. Αφού ένα προϊόν φτάσει στη φάση του τέλους χρήσης με τον πρώτο ιδιοκτήτη του, η Desko το αγοράζει πίσω στο 10% του αρχικού κόστους του. Στη συνέχεια, τα έπιπλα ανακαινίζονται και πωλούνται στην αγορά για το 50% της αρχικής τιμής τους. Τη δεύτερη φορά που το προϊόν φτάνει στη φάση του τέλους χρήσης, η Desko αγοράζει πίσω τα έπιπλα για το 5% του αρχικού κόστους τους, τα ανακαινίζει και τα πουλά για άλλη μια φορά στην αγορά για το 25% της αρχικής τιμής της. Όταν το προϊόν φτάσει στη φάση του τέλους χρήσης για τρίτη και τελευταία φορά, η Desko δεν το αγοράζει πίσω, αλλά ανακτά ορισμένα εξαρτήματα που εξακολουθούν να είναι σε θέση να ανακαινιστούν ή να επισκευαστούν για χρήση σε ορισμένα από τα άλλα προϊόντα τους και τα υπόλοιπα τα πετά.

Το καινοτόμο μοντέλο εξαγοράς τριών επιπέδων της Desko όχι μόνο παρατείνει τη διάρκεια ζωής του προϊόντος, αλλά έχει αποδειχθεί και πιο κερδοφόρο από το γραμμικό μοντέλο που κατέχει σήμερα ο κλάδος ως πρότυπο. Επιπλέον, βοηθά

41. <https://ecohotels.me/Feynan>

42. <https://www.circle-economy.com/resources/desko>

στη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων που έχουν οι μεταποιητικές εταιρείες στο περιβάλλον.

McCarthy Building Companies, Inc.⁴³

Η McCarthy Building Companies, Inc. αφοσιώνεται στην περιβαλλοντική ευθύνη από τη φάση σχεδιασμού έως τη μετα-κατασκευή. Δημιουργεί καινοτόμες δομές που συνδυάζουν τη μορφή με τη λειτουργία, σε αρμονία με το περιβάλλον. Αποτέλεσμα αυτής της προσέγγισης είναι η εταιρεία να κατέχει ηγετική θέση στο καθαρό κίνημα μηδενικής ενέργειας. Τα κτίρια καθαρής μηδενικής ενέργειας της McCarthy Building Companies, Inc. παράγουν τόση ανανεώσιμη ενέργεια όσο χρησιμοποιούν σε ετήσια βάση, πράγμα που σημαίνει ότι αυτά τα κτίρια είναι σε θέση να ευδοκιμήσουν μόνο με την ενέργεια που δημιουργούν.

Alfalfa Energia società agricola⁴⁴

Η Alfalfa Energia società Agricola ξεκίνησε ως πρωτοβουλία έξι γεωργικών επιχειρηματιών για την κατασκευή μονάδας αναερόβιας χώνευσης, η οποία θα τροφοδοτείται με βιομάζα φυτών που παράγουν. Μετά την κατασκευή του συστήματος, πραγματοποιήθηκαν πολυάριθμες επενδύσεις, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων που αποσκοπούν ειδικά στη μείωση του ενεργειακού κόστους ολόκληρου του συστήματος, όπως φώτα LED, μετατροπείς και λογισμικό διαχείρισης εξαρτημάτων συστήματος. Η μονάδα έχει ποσοστό παραγόμενης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ίσο με 95,5%, λόγω αυτοκατανάλωσης 4,5%.

Στην περίπτωση των καλών πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, παρουσιάζονται δύο πίνακες. Ο πρώτος πίνακας παρουσιάζει τις ΜμΕ που ξεχωρίζουν για τις καλές πρακτικές που έχουν αναπτύξει σε επίπεδο πράσινης επιχειρηματικότητας, ομαδοποιημένες με βάση τους κλάδους που αναφέρθηκαν παραπάνω⁴⁵. Ο δεύτερος πίνακας της υποενότητας παρουσιάζει ένα παράδειγμα από κάθε κατηγορία, έτσι ώστε να δημιουργηθεί μία εικόνα σχετικά με τους τρόπους που χρησιμοποιούνται από κάθε είδους κλάδο για την προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας.

43. <https://www.mccarthy.com/>

44. <https://www.comunirinnovabili.it/alfalfa-energia/>

45. Η μη παρουσίαση ξεχωριστής κατηγορίας για το εμπόριο και την διαχείριση ακινήτων, έγινε αρχικά για τον λόγο ότι οι πρακτικές πράσινες επιχειρηματικότητας σε αυτούς τους κλάδους είναι περιορισμένες. Κατά δεύτερον, κάποιες από τις επιχειρήσεις των άλλων κλάδων αφορούν και εμπορικές διαδικασίες και άρα καλύπτουν εν μέρει τις πράσινες πρακτικές επιχειρηματικότητας σε επίπεδο εμπορίου.

Πίνακας 2: Καλές πρακτικές ανά κλάδο⁴⁶

Κλάδος	Επιχειρήσεις κλάδου με καλές πρακτικές
Καταλύματα	<ul style="list-style-type: none"> ■ Πράσινη Τουριστική Επιχείριση Τορώνης ■ Εμπορικές – Βιοτεχνικές – Παραγωγικές – Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις Ι.Μιχελάκης Α.Ε ■ PANORAMA GENNADI, GUESTHOUSE AND BISTROT ■ SEA PEARL STUDIOS ■ PORTO DELFINO HOTEL ■ PERIVOLI COUNTRY HOTEL AND RETREAT ■ OURANIA GUESTHOUSE ■ MAISTROS STUDIOS ■ IKION ECO BOUTIQUE HOTEL ■ GEFIRI PLAKAS ■ CHRYSIIDA LUXURY SUITES ■ ΑΕΟΛΟΣ ECO STUDIOS & SUITES ADULTS ONLY ■ Α. ΚΑΙ Γ. ΤΑΣΙΟΣ Ο.Ε.
Αγροδιατροφή	<ul style="list-style-type: none"> ■ Lamda Foods S.A. ■ Bioagros ■ La Mía Stevia ■ ASPERSA LTD ■ Σπιτική Νοστιμιά ■ ΑΠΣΙ ΠΙΝΔΟΣ ■ Συνεταιρισμός Βοσκών Λιβαδίου Ολύμπου ■ Bio Greco ■ Revive ■ Ζαγορίν ■ Αγροτική Βιολογική Εμπορική Α.Ε.

46. Η παρουσίαση αυτών των πρακτικών είναι αποτέλεσμα κυρίως διαδικτυακής έρευνας με κύρια βάση δεδομένων να αποτελεί το [Green Banking](#) της Τράπεζας Πειραιώς.

Κατασκευές

- CPC Engineering O.E.
- Δέλτα Τεχνική
- Δημήτριος Μαλαμούλης και ΣΙΑ Ο.Ε.
- Δολαψάκης Α.Τ.Ε
- ECOSUN ΕΠΕ
- Energoplan
- ERGOMEC PRIVATE COMPANY
- Global Sustain
- Intrapower
- Κ. Κατσίκας – Ε. Καλογιαννίδου Ο.Ε
- Juwi
- Παπαζήσης Α. – Μουμουλέτσα Μ.
- Τενόρα
- Green Properties
- Egreen – ZinCo
- EGP Constructions
- ΕΡΓΩ
- Canadian homes
- Ανδρέου Μόνωση ΑΒΕΤΕ

Μεταποίηση

- Νεφ Νεφ Βιομηχανία Και Εμπορία Ειδών Ανώνυμη Εταιρεία
- BlueCycle
- ΑΚΡΙΤΑΣ
- Βιοχαρτέλ ΑΕ
- ALFA WOOD GROUP
- Πλαστικά Ελλάδος

Πίνακας 3: Παραδείγματα καλών πρακτικών⁴⁷

Παραδείγματα εταιρειών	Πρακτικές - Αποτελέσματα
<p><u>A. και Γ. ΤΑΣΙΟΣ Ο.Ε.</u></p> <p>Μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Φωτισμός εσωτερικών και εξωτερικών χώρων του κτηρίου με φωτιστικά και λαμπτήρες τεχνολογίας LED πολύ χαμηλής κατανάλωσης ■ Παραγωγή ζεστών νερών χρήσης μέσω ηλιακών πάνελ στην στέγη του κτηρίου ■ Παραγωγή μέρους ηλεκτρικής ενέργειας μέσω φωτοβολταϊκού συστήματος ■ Καθαρότερη ενέργεια μέσω αντικατάστασης βενζίνης ως καυσίμου με αέριο ■ Διαχείριση απορριμμάτων με κάδους ανακύκλωσης πλαστικού, λαμπτήρων, μπαταριών, γυαλιού και χαρτιού ■ Επιλογή προμηθευτών φιλικών προς το περιβάλλον ■ Απορρυπαντικά και είδη καθαρισμού φιλικά προς το περιβάλλον ■ Διατήρηση θερμοκρασίας ζεστού νερού σε περίπτωση κακών καιρικών συνθηκών με χρήση προπανίου αντί πετρελαίου ■ Διάθεση επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων από τριτοβάθμιο βιολογικό, σε κτήμα με ελαιόδεντρα, με σκοπό το πότισμα και την αναβάθμιση της παραγωγής ■ Αποκομιδή λυματολάσπης με ειδικό πιστοποιημένο όχημα και μεταφορά της σε εργοστάσιο επεξεργασίας και κομποστοποίησης με τελικό αποτέλεσμα εδαφοβελτιωτικό λίπασμα <p>Αποτελέσματα:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Μεσω εγκατάστασης ηλιακών συστημάτων: μείωση καυσίμων 15-20% ■ Μείωση λειτουργικών εξόδων <p>Πιστοποίηση:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Πρότυπο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ISO 14001:2004 	<p>Παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ</p> <p>Εξοικονόμηση ενέργειας ανακύκλωση υλικών</p> <p>Μείωση ρύπανσης</p>

Αγροτική Βιολογική Εμπορική Α.Ε.**Μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος:**

- Εγκατάσταση φωτοβολταϊκών στην στέγη του κτηρίου
- Αναγόμευση toner και μελανιών εκτυπωτών
- Ανακύκλωση υλικών συσκευασίας εισερχόμενων εμπορευμάτων
- Αποστολή αποβλήτων προς μονάδα παραγωγής βιοαερίου
- Εφαρμογή ολοκληρωμένης διαχείρισης διανομών
- Διανομή τροφίμων με κοντινή ημερομηνία λήξης σε ευπαθείς ομάδες

Παραγωγή
ενέργειας από
ΑΠΕ

Ανακύκλωση
υλικών

Προμήθεια
πράσινων
προϊόντων

ΑΝΔΡΕΟΥ ΜΟΝΩΣΗ ΑΒΕΤΕ**Μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος:**

- Κτίρια πλήρως θερμομονωμένα στα δώματα και στις εξωτερικές τοιχοποιίες
- Ενεργειακά κουφώματα και ενεργειακά κρύσταλλα
- Αντλίες θερμότητας, φωτοβολταϊκά πάνελ και κλιματιστικά ενεργειακής κλάσης A+++ για ψύξη και θέρμανση των γραφείων.
- Φωτισμός εσωτερικών και εξωτερικών χώρων του κτηρίου με φωτιστικά και λαμπτήρες τεχνολογίας LED πολύ χαμηλής κατανάλωσης
- Νέα εταιρικά οχήματα με ελάχιστες εκπομπές ρύπων
- Μετά το πέρας του ωραρίου απενεργοποίηση όλων των ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών
- Ανακύκλωση όλων των αποβλήτων

Παραγωγή
ενέργειας από
ΑΠΕ

Εξοικονόμηση
ενέργειας

Ανακύκλωση
υλικών

Μείωση
ρύπανσης

Πιστοποίηση:

Πρότυπο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ISO 14001:2004

Νεφ Νεφ Βιομηχανία Και Εμπορία Ειδών Ανώνυμη Εταιρεία

Μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος:

- Τοποθέτηση φωτοβολταϊκού συστήματος στην οροφή των εγκαταστάσεων
- Ανακύκλωση νάιλον, χαρτί, μπαταρίες, φωτιστικά - λαμπτήρες, μικρές ηλεκτρονικές συσκευές
- Ξεχωριστοί κάδοι ανακύκλωσης έχουν τοποθετηθεί σε όλους τους χώρους της εταιρίας
- Αντικατάσταση λαμπτήρων πυρακτώσεως με λαμπτήρες χαμηλής κατανάλωσης
- Αντικατάσταση του 60% των κλιματιστικών μονάδων με νεότερα μοντέλα χαμηλότερων ρύπων (ενεργειακής κλάσης A)
- Αντικατάσταση 14 αυτοκινήτων εταιρικού στόλου με νεότερα μοντέλα χαμηλών ρύπων
- Αντικατάσταση εκτυπωτικού μηχανήματος με μοντέλο νέας τεχνολογίας με σκοπό την μείωση κατανάλωσης ενέργειας
- Φωτιστικά σώματα ανίχνευσης κίνησης σε χώρους που δεν απαιτείται η συνεχής λειτουργία τους
- Μετά το πέρας του ωραρίου, απενεργοποίηση ηλεκτρονικών συσκευών, κλιματιστικών μονάδων και φωτιστικών σωμάτων

Παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ

Εξοικονόμηση ενέργειας

Ανακύκλωση υλικών

Μείωση ρύπανσης

Παρατηρώντας τον πίνακα 3, οι άξονες πράσινης επιχειρηματικότητας που ξεχωρίζουν στους τέσσερις κλάδους ενδιαφέροντος της μελέτης είναι:

- Παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ
- Εξοικονόμηση ενέργειας
- Ανακύκλωση υλικών
- Μείωση ρύπανσης
- Προμήθεια πράσινων προϊόντων

Στην περίπτωση της παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ, φαίνεται να είναι πολύ δημοφιλή τα φωτοβολταϊκά. Στην περίπτωση της εξοικονόμησης ενέργειας, σημαντικό ρόλο παίζουν οι ανακαινίσεις και οι αγορές νέων ενεργειακά πιο αποδοτικών συσκευών και η ενδεδειγμένη παρακολούθηση των συστημάτων παροχής ενέργειας. Σχετικά με την ανακύκλωση υλικών, οι επιχειρήσεις φαίνονται να χρησιμοποιούν τους εκάστοτε κάδους ανακύκλωσης, ενώ σε συγκεκριμένες περιπτώσεις τα απόβλητα διατίθενται για λίπανση και κομποστοποίηση. Όσον αφορά στην μείωση των εκπομπών ρύπων, πέραν της εγκατάστασης τεχνολογιών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, παρατηρείται και η στροφή προς πιο καθαρές μορφές ενέργειας όπου αυτό είναι δυνατόν, όπως για παράδειγμα στους εταιρικούς στόλους οχημάτων. Τέλος, η προμήθεια πράσινων προϊόντων αφορά στην παραγωγή προϊόντων με πιο «πράσινες» προδιαγραφές.

Εξετάζοντας τις πρακτικές που ακολουθούνται από το δείγμα που παρουσιάστηκε, παρατηρείται μία σύμπτωση σε αρκετά σημεία με τις τάσεις που αναφέρθηκαν στην πρώτη ενότητα. Η κυκλική οικονομία προωθείται μέσω της ανακύκλωσης υλικών και προϊόντων, οι πράσινες μεταφορές προωθούνται μέσω των μειώσεων εκπομπών ρύπων, η πράσινη καινοτομία και τεχνολογία στηρίζεται από την χρήση ΑΠΕ και τις προσπάθειες εξοικονόμησης ενέργειας, ενώ τέλος, η ΕΚΕ και οι σημαντικές πιστοποιήσεις, όπως είναι και το Οικολογικό Σήμα, δείχνουν να είναι σημαντικές για τις επιχειρήσεις.

Έχοντας ως βάση παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας που αντικατοπτρίζουν τις τάσεις της πράσινης οικονομίας, η επόμενη υποενότητα προχωρά στην δημιουργία του δείγματος της ποιοτικής έρευνας που ακολουθεί.

2.4.2. Δειγματοληψία

Το δείγμα της ποιοτικής έρευνας παρουσιάζεται αντιπροσωπευτικό κατά προσέγγιση του πληθυσμού των επιχειρήσεων στο πλαίσιο της πράσινης επιχειρηματικότητας που αναφέρθηκε στην προηγούμενη υποενότητα και είναι η βάση του προγραμματισμού των συνεντεύξεων και των εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων. Η αναζήτηση ξεκινά από τις περιπτώσεις καλών πρακτικών στη βιβλιογραφία και τον εντοπισμό επιχειρήσεων και ειδικών εμπειρογνομόνων για τη δημιουργία αντιπροσωπευτικού δείγματος, μέσω βάσεων δεδομένων, λιστών συμμετεχόντων σε σχετικά συνέδρια και εκθέσεις, υλοποιημένα ή προς υλοποίηση σχετικά έργα καθώς και το ευρύ δίκτυο εταιρικών επαφών. Προκειμένου να καταλήξει στην υλοποίηση των είκοσι (20) ατομικών συνεντεύξεων και των δύο (2) εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων, δημιουργήθηκε λίστα με πολλαπλάσιο αριθμό στόχων (τουλάχιστον 50 υποψήφιοι φορείς), η οποία είναι η βάση επιλογής των στόχων που προσεγγίστηκαν. Το αποτέλεσμα της επιλογής αφορά μια κατάταξη προτεραιότητας των υποψήφιων στόχων, προκειμένου να υπάρξει ευελιξία στην διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας, ανάλογα με την ανταπόκριση (σε

περίπτωση μη αποδοχής πρόσκλησης) αλλά και ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των φορέων.

Η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος ελέγχθηκε σε επίπεδο:

- γεωγραφικό, συμπεριλαμβάνονται πιθανοί στόχους για την έρευνα από όλες τις περισσότερες γεωγραφικές περιφέρειες της χώρας
- κλαδικό, τηρείται – κατά το δυνατόν – αντιπροσωπευτικότητα με βάση τους κλάδους ενδιαφέροντος που αναφέρθηκαν παραπάνω
- τυπολογίας, επιδιώκεται – κατά το δυνατόν – ισορροπία μεταξύ των πιθανών στόχων της έρευνας και ανά τύπο φορέα (επιχειρηματίες, στελέχη σχετικών φορέων, ειδικοί εμπειρογνώμονες κ.τλ.)

Επιπρόσθετα και συγκεκριμένα για τις εστιασμένες ομαδικές συζητήσεις που απαιτούν την ταυτόχρονη παρουσία πολλαπλών ατόμων, μεγάλη έμφαση δόθηκε στη συμπληρωματικότητα των συμμετεχόντων κατά την επιλογή των συμμετεχόντων.

Παράλληλα, κατά το μέτρο του δυνατού, τηρήθηκαν αρχές ισότητας των φύλων κατά την επιλογή εκπροσώπων φορέων-στόχων της έρευνας, ενώ υπήρξε ξεκάθαρη τήρηση του Γενικού Κανονισμού Προστασίας των Προσωπικών Δεδομένων (GDPR), αναφορικά με προσωπικά ή/και ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.

Η λογική που ακολουθήθηκε για την κατάληξη στο δείγμα των 50 αφορά στον συνδυασμό των στοιχείων που παρουσιάστηκαν στην υποενότητα 2.4.1. Αρχικά, η συγκεκριμένη έρευνα έλαβε υπόψη τους κλάδους οι οποίοι παρουσιάζονται να είναι οι πιο σημαντικοί για τις ΜμΕ. Αυτοί οι κλάδοι φαίνεται να είναι η Αγοροδιατροφή, το Χονδρικό/Λιανικό Εμπόριο, η Παροχή Καταλύματος, οι Κατασκευές και η Μεταποίηση. Λαμβάνοντας υπόψη τους πιο σημαντικούς κλάδους για τις ΜμΕ, η ενότητα 2.4.1, παρουσιάζει τις καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας που παρουσιάζονται σε κάποιους από αυτούς τους κλάδους. Σε αυτό το πλαίσιο, η ποιοτική έρευνα της Μελέτης 5 επικεντρώνεται στους κλάδους που είναι συγχρόνως σημαντικοί για τις ΜμΕ, αλλά έχουν να παρουσιάσουν και παραδείγματα καλών πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Οι κλάδοι που ξεχωρίζουν είναι της Αγοροδιατροφής, των Καταλυμάτων, της Μεταποίησης και των Κατασκευών. Πέραν από χρήστες, στο δείγμα υπάρχουν και πάροχοι πράσινων τεχνολογιών και πρακτικών οι οποίοι ανήκουν κυρίως στον τομέα της ενέργειας. Τέλος, το δείγμα ολοκληρώνεται με τους οργανισμούς, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και εμπειρογνώμονες που σχετίζονται με την πράσινη επιχειρηματικότητα. Η τελική μορφή του δείγματος περιέχει:

- 33 χρήστες πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών (10 καταλύματα, 9 αγροδιατροφή, 8 κατασκευές, 6 μεταποίηση εκτός αγροδιατροφής),

- 5 παρόχους πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών,
- και 12 οργανισμούς-μη κερδοσκοπικές οργανώσεις-εμπειρογνώμονες.

Έχοντας το ολοκληρωμένο δείγμα, επιλέχθηκε ένα μικρό υποσύνολο του δείγματος προκειμένου να υλοποιηθεί ένας μικρός αριθμός πιλοτικών συνεντεύξεων (δύο) ώστε να αξιολογηθεί η δυνατότητα απόκτησης των επιθυμητών αποτελεσμάτων και τα σημεία που χρειάζονται τυχόν αναδιαμόρφωση είτε στην προσέγγιση του σεναρίου, είτε στο σύνολο των διαθέσιμων ερωτήσεων. Οι δύο πιλοτικές συνεντεύξεις έγιναν με έναν (1) χρήστη πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών και με έναν (1) πάροχο πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών. Αφού υλοποιήθηκαν οι πιλοτικές συνεντεύξεις, τροποποιήθηκαν και βελτιώθηκαν οι οδηγίες πλοήγησης των συνεντεύξεων και των εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων. Επιπλέον, υπήρξαν ανατροφοδοτήσεις κατόπιν της διεξαγωγής της εκάστοτε εστιασμένης ομαδικής συζήτησης.

Μετέπειτα, προχώρησαν οι επικοινωνίες για τις υπόλοιπες συνεντεύξεις και εστιασμένες ομαδικές συζητήσεις. Η σύσταση του συνόλου των τελικών συνεντευξιαζόμενων είναι:

- δώδεκα (12) χρήστες πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών
- τέσσερις (4) πάροχοι πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών
- τέσσερις (4) εμπειρογνώμονες

Σχετικά με τα τους συμμετέχοντες στις εστιασμένες ομαδικές συζητήσεις, η συζήτηση για χρήστες πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών αποτελούταν από πέντε (5) συμμετέχοντες:

- έναν (1) χρήστη πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών
- δύο (2) εκπροσώπους οργανισμών,
- έναν (1) εκπρόσωπο ομοσπονδίας επαγγελματιών (ο οποίος ήταν και ο ίδιος επαγγελματίας χρήστης)
- έναν (1) εκπρόσωπο επιμελητηρίου,

και η συζήτηση για παρόχους πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών αποτελούταν από επτά (5) συμμετέχοντες:

- δύο (2) παρόχους πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών
- έναν (1) εκπρόσωπο της ακαδημαϊκής κοινότητας
- έναν (1) εκπρόσωπο οργανισμού
- έναν (1) εμπειρογνώμονα του ιδιωτικού τομέα

2.5. Αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας

Έχοντας παρουσιάσει τόσο τη σύσταση του δείγματος, όσο και τις τελικές συστάσεις των συνεντευξιαζόμενων και των συμμετεχόντων στις εστιασμένες ομαδικές συζητήσεις, η παρούσα ενότητα προχωρά στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας. Για την καλύτερη κατανόηση, παρουσιάζονται πρώτα τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις (υποενότητα 2.5.1) και εν συνεχεία στην υποενότητα 2.5.2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις εστιασμένες ομαδικές συζητήσεις.

Οι πίνακες έχουν στήλες που αναφέρονται στις απαντήσεις που έδωσαν οι συνεντευξιαζόμενοι, αλλά και στήλες που υποδηλώνουν τη συχνότητα με την οποία η κάθε απάντηση αναφέρθηκε από κάθε κατηγορία. Επίσης, η παρουσίαση των απαντήσεων στους πίνακες είναι ταξινομημένη αναλόγως της συνολικής αναφοράς και από τις τρεις ομάδες συνεντευξιαζόμενων. Τέλος, η συντομογραφία ΠΠΕ που παρατηρείται στους παρακάτω πίνακες, αναφέρεται στις «Πρακτικές Πράσινης Επιχειρηματικότητας».

2.5.1. Αποτελέσματα συνεντεύξεων

Ξεκινώντας από τα χαρακτηριστικά των συνεντευξιαζόμενων χρηστών και παρόχων πράσινων πρακτικών/τεχνολογιών, παρατηρείται ότι όλοι οι πάροχοι είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις, όπως και τα 2/3 των χρηστών, με το υπόλοιπο 1/3 των χρηστών να είναι απλά μικρές. Τα έτη δημιουργίας των επιχειρήσεων παρουσιάζονται κατά κύριο λόγο μετά το 2000, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως όλοι οι πάροχοι έχουν δημιουργηθεί μετά το 2010. Παρατηρείται λοιπόν, πως επί το πλείστον οι μικρές επιχειρήσεις που σχετίζονται με την πράσινη επιχειρηματικότητα έχουν δημιουργηθεί την τελευταία 20ετία. Η συγκεκριμένη παρατήρηση σχετίζεται με το γεγονός πως η όλη συζήτηση για την κλιματική αλλαγή και την πράσινη οικονομία, άρχισε να γίνεται εντονότερη την τελευταία 20ετία, γεγονός που σημαίνει πως οι περισσότερες από αυτές τις επιχειρήσεις, είτε ανέπτυξαν το επιχειρηματικό τους μοντέλο με βάση την πράσινη οικονομία, είτε λαμβάνοντας υπόψη τις προοπτικές που προκύπτουν σχετικά με την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Πίνακας 4: Χαρακτηριστικά δείγματος

Χαρακτηριστικά Χρηστών					
Αριθμός εργαζομένων	Συχνότητα	Κύκλος Εργασιών	Συχνότητα	Έτος ίδρυσης	Συχνότητα
≤10	8	≤2εκ.	10	≤1990	1
11 – 50	4	3–10 εκ.	2	1991–2000	1
				2001–2010	5
				2011–2020	5
Χαρακτηριστικά Παρόχων					
Αριθμός εργαζομένων	Συχνότητα	Κύκλος Εργασιών	Συχνότητα	Έτος ίδρυσης	Συχνότητα
≤10	4	≤2εκ.	4	2011–2020	4

Πίνακας 5: Κλάδος δραστηριοποίησης/ενδιαφέροντος

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Παροχή καταλυμάτων	5		
Μεταποίηση αγροτικών προϊόντων	2		
Μεταποίηση – Ανακύκλωση	1		
Κατασκευές ΑΠΕ, Εξοικονόμηση ενέργειας, Πράσινη ενέργεια	1		
Κατασκευές	1		
Μεταποίηση – Τυποποίηση – Προώθηση Γαλακτοκομικών	1		
Παραγωγή – Μεταποίηση – Τυποποίηση – Εμπορία ελιάς και ελαιολάδου	1		
Ανάπτυξη τεχνολογίας (βιοενέργεια, διαχείριση και διαχωρισμός απορριμμάτων, υδρογόνο, αγροβιοτεχνολογία)		4	
Προώθηση καινοτομίας (κλίμα, κυκλική οικονομία)			1
Εκπροσώπηση κλάδων ΑΠΕ (βιοαέριο, βιομεθάνιο, υδρογόνο)			1
Βιώσιμη ανάπτυξη, κυκλική οικονομία, πρόληψη, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση αποβλήτων			2

Πίνακας 6: Προϊόντα και υπηρεσίες

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Παροχή καταλύματος	5		
Οικονομική έρευνα σε θέματα κλίματος			3
Σεμινάρια και εκπαιδεύσεις			3
Παροχή ενημέρωσης και συμβουλών σε παραγωγούς σχετικά με νομοθεσία και πρώτες ύλες			3
Βιολογικό κρέας και βιολογικές ζωοτροφές	1		
Ανακυκλωμένο πέλετ, έπιπλα πλαστικά και νήμα για τρισιδιάστατους εκτυπωτές	1		
Στέβια	1		
Συμβουλές ανάπτυξης και κατασκευή ΑΠΕ	1		
Μηχανικός εξοπλισμός (λέβητες)	1		
Γάλα και γαλακτοκομικά προϊόντα	1		
Ελαιόλαδο και ελιά	1		
Συμβουλές γύρω από κυκλική οικονομία και την πράσινη ενέργεια		1	1
Γεννήτρια παραγωγής ενέργειας από παραγωγή βιομάζας		1	
Έξυπνα ζυγιστικά συστήματα και λωρίδες διαχωρισμού απορριμμάτων		1	
Εφαρμογές παιχνίδια που διευκολύνουν τον κόσμο σχετικά με την ανακύκλωση		1	
Συμπιεστής υδρογόνου		1	
Πρώτες ύλες για την ανάπτυξη φαγητού		1	
Εισαγωγή καινοτομίας στην αγορά			1
Συνομιλητής της κυβέρνησης για θέσπιση νομοθεσίας σχετικά με το βιομεθάνιο και το υδρογόνο.			1
Σύνδεσμος μεταξύ τεχνολογιών και παραγωγών			1

Οι κλάδοι που ξεχωρίζουν στους συνεντευξιαζόμενους, είναι οι χρήστες που ανήκουν στην παροχή καταλυμάτων και στη μεταποίηση (αγροτικών και μη προϊόντων) και οι πάροχοι που αναπτύσσουν διάφορες τεχνολογίες που σχετίζονται με την πράσινη οικονομία.

Οι υπηρεσίες που ξεχωρίζουν σε συχνότητα μεταξύ των συνεντευξιαζόμενων, είναι η παροχή καταλύματος, η οικονομική έρευνα σχετικά με θέματα γύρω από το κλίμα και την πράσινη οικονομία και η διοργάνωση σεμιναρίων και εκπαιδεύσεων πολιτών και υπαλλήλων επιχειρήσεων σχετικά με ζητήματα που αφορούν στην πράσινη οικονομία.

Παρατηρώντας τις πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας οι ομάδες που παρουσιάζουν τις περισσότερες αναφορές είναι εκείνες της κυκλικής οικονομίας και της εξοικονόμησης ενέργειας. Ως υποκατηγορία από αυτές τις δύο ομάδες ξεχωρίζει η ανακύκλωση η οποία αναφέρθηκε σε περισσότερες από τις μισές συνεντεύξεις. Άλλες ομάδες πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας που αναφέρθηκαν ήταν αυτές των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, των βιώσιμων υλικών και πρώτων υλών και του περιορισμού περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ακόμα, είναι αρκετά σημαντική η παρατήρηση πως οι περισσότερες αναφορές πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας σχετίζονται με τεχνικές ή τεχνολογίες μηδαμικού ή ελάχιστου κόστους. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις που παρουσιάζονται ως καλά παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας χρησιμοποιούν ουσιαστικά μικρής κλίμακας εφαρμογές οι οποίες έχουν αντιστοίχως και μικρή κλίμακας αντίκτυπο στον περιορισμό του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος.

Πίνακας 7: Πρακτικές Πράσινης Επιχειρηματικότητας

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Κυκλική Οικονομία			
■ Ανακύκλωση	7	1	1
■ Κομποστοποίηση	4		
■ Επαναχρησιμοποίηση πόρων (νερό, ενέργεια, πλαστικό)	3		1
■ Μοντέλα κυκλικής οικονομίας			3
■ Καύση βιομάζας – Βιοαέριο	2		
■ Ανακύκλωση λαδιών	1		
■ Ανακύκλωση σαπουνιών	1		
■ Ανακύκλωση ηλεκτρικών συσκευών	1		

Εξοικονόμηση Ενέργειας			
■ Λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας	3	1	1
■ Συσκευές χαμηλής κατανάλωσης	3		
■ Καταγραφή και παρακολούθηση καταναλώσεων	2		1
■ Μονώσεις	2		1
■ Μη καθημερινή αλλαγή λινών	2		
■ Εξοικονόμηση νερού	2		
■ Ενεργειακά κουφώματα	2		
■ Αντλίες θερμότητας	1		2
■ Διαμοιρασμός δρομολογίων με συνεργάτες	1		
■ Χρήση τοπικών προϊόντων	1		
■ Life Cycle Analysis		1	
■ Ενημέρωση πελατών για εξοικονόμηση ενέργειας	1		
■ Προώθηση ενεργειακών κοινοτήτων	1		
ΑΠΕ			
■ Φωτοβολταϊκά	4	1	1
■ Ηλιακοί θερμοσίφωνες	2		
Βιώσιμα υλικά και πρώτες ύλες			
■ Παραγωγή βιολογικού προϊόντος	1		
■ Farm to Fork	1		
■ Προϊόν από ανακυκλωμένα και ανακυκλώσιμα υλικά	1		
■ Χρήση υλικών με χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα	1	1	
Περιορισμός περιβαλλοντικών επιπτώσεων			
■ Καθόλου ή βιολογικά φυτοφάρμακα	1		
■ Χρήση ήπιων χημικών για καθαρισμό	1		
■ Οικολογικά χημικά για καθαριότητα	1		
■ Φιλτράρισμα νερού		1	
■ Δέσμευση διοξειδίου του άνθρακα		1	
Ελαχιστοποίηση αποβλήτων			1

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα που αφορούν τις δομές που διευκολύνουν την ανάπτυξη, την προώθηση και την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας σε επίπεδο χρηματοδότησης, πληροφόρησης και τεχνικής βοήθειας, οι απαντήσεις μεταξύ των ομάδων συνεντευξιαζόμενων διαφέρουν. Αρχικά, πολλοί χρήστες σε επίπεδο χρηματοδότησης δεν αντιλαμβάνονται κάποια στήριξη από δομές. Μία μικρή μερίδα των χρηστών έχει λάβει χρηματοδοτική στήριξη για την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας από τις τράπεζες, ενώ μία άλλη μικρή μερίδα έχει λάβει χρηματοδοτική στήριξη από Ευρωπαϊκά Προγράμματα. Από την άλλη πλευρά, οι μισοί πάροχοι τεχνολογιών/πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας αναγνωρίζουν αρκετές δομές που τους έχουν προσφέρει χρηματοδοτική στήριξη, ενώ οι υπόλοιποι μισοί συμφωνούν με την πλειοψηφία των χρηστών που αναφέρουν την μη ύπαρξη χρηματοδοτικών δομών διευκόλυνσης. Οι απαντήσεις των εμπειρογνώμωνων συνάδουν με αυτές των χρηστών αφού οι εμπειρογνώμονες αναγνωρίζουν είτε Ευρωπαϊκά Προγράμματα είτε απουσία δομών. Όσον αφορά στις δομές πληροφόρησης και τεχνικής υποστήριξης, οι απόψεις μεταξύ των τριών ομάδων συμπίπτουν αφού είτε όλοι (στην περίπτωση τεχνικής υποστήριξης), είτε σχεδόν όλοι (στην περίπτωση πληροφόρησης) αναφέρουν πως δεν υπάρχουν δομές διευκόλυνσης ανάπτυξης, προώθησης και υιοθέτησης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Στην περίπτωση της πληροφόρησης εξαιρέσεις αποτέλεσαν οι αναφορές σε κανάλια του Δημόκριτου και σε αναπτυξιακές εταιρείες της εκάστοτε περιοχής.

Πίνακας 8: Δομές διευκόλυνσης ανάπτυξης/προώθησης/υιοθέτησης ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Χρηματοδότηση			
■ KICs		1	
■ Accelerators		1	
■ Elevate Greece		1	
■ Ιδιώτες		1	
■ Orange Gov		1	
■ ΓΓΕΤ		1	
■ Equity fund – Unifund		1	
■ Ερευνώ – δημιουργώ - καινοτομώ		1	
■ EIT Food		1	
■ EIT Climate		1	
■ EIT InnoEnergy		1	
■ Enterprise Greece		1	
■ Hellenic Initiative		1	

■ Ευρωπαϊκά Προγράμματα	2		2
■ Τραπεζικό Σύστημα	2		1
■ Δεν υπάρχουν	8	2	2
Πληροφόρηση			
■ Κανάλια Δημόκριτου		1	
■ Αναπτυξιακή εταιρεία περιοχής	1		
■ Δεν υπάρχουν	11	3	3
Τεχνική Υποστήριξη			
■ Δεν υπάρχουν	12	4	3

Στην ερώτηση που σχετίζεται με τον τρόπο που βοηθά η υιοθέτηση και η ανάπτυξη πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη των μικρών επιχειρήσεων, η πλειονότητα των ερωτηθέντων αναφέρθηκε στην εξοικονόμηση πόρων και χρημάτων. Επίσης αξιοσημείωτες παρουσιάζονται και οι απαντήσεις που σχετίζονται με τον θετικό αντίκτυπο που έχει η επιχείρηση στην κοινωνία και η εισχώρηση σε νέες αγορές και σε δανειοδότηση. Τέλος, περισσότερες από μία αναφορές έγιναν στην ενίσχυση του πελατολογίου της επιχείρησης και στην εξαρχής δημιουργία της επιχείρησης στην βάση της πράσινης επιχειρηματικότητας.

Πίνακας 9: Βοήθεια μέσω υιοθέτησης/ανάπτυξης ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Εμπειρογνώμονες
Εξοικονόμηση πόρων/χρημάτων	8	2
Θετικός αντίκτυπος στην κοινωνία	4	2
Εισχώρηση σε αγορές και σε δανειοδότηση	3	2
Ενίσχυση πελατολογίου	2	1
Είναι φιλοσοφία και στρατηγική εξ αρχής. Αυτό τους έχει δημιουργήσει.	2	
Μείωση αποβλήτων	1	
Μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος		1
Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας		1
Συμμόρφωση με κείμενη νομοθεσία		1
Μονόδρομος		1

Πίνακας 10: Προϋποθέσεις υιοθέτησης ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Κουλτούρα	2	2	2
Κεφάλαιο	4		1
Θέληση (επιχειρήσεις, φορείς, δήμους, κ.α.)	4		
Κίνητρα και ενίσχυση από το κράτος	3	1	
Ενημέρωση	3		1
Χρηματοδοτήσεις	3		
Εκπαίδευση και παιδεία προσωπικού	1	2	1
Υπομονή και ρευστότητα για αναμονή ανταποδοτικών ωφελειών στο μέλλον	1	1	1
Ανεπτυγμένη νομοθεσία (υποχρεωτικότητα)	2		
Καινοτόμα διοίκηση	1	1	1
Πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία			2
Κερδοφορία για επενδύσεις		1	
Κατανόηση των ωφελειών			1
Παρακολούθηση διεργασιών			1
Προτεραιοποίηση			1
Ύπαρξη εμπορικού πλεονεκτήματος και αναγνώριση από πελάτες	1		
Εμπειρία στελεχών	1		
Επαρκές προσωπικό	1		
Αποκλειστική ενασχόληση του ιδιοκτήτη	1		
Έρευνα	1		

Όσον αφορά στις προϋποθέσεις υιοθέτησης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας, η πιο συχνή απάντηση που δόθηκε από τους συνεντευξιζόμενους ήταν η ύπαρξη κουλτούρας σχετικά με την αναγκαιότητα της μετάβασης σε μία πράσινη οικονομία. Δεύτερη πιο συχνή απάντηση, ήταν η ύπαρξη ενός ελάχιστου κεφαλαίου το οποίο θα στηρίξει τις επενδύσεις πράσινης επιχειρηματικότητας. Οι δύο επόμενες απαντήσεις σε συχνότητα είναι παρεμφερείς των πρώτων δύο, αφού αναφέρονται στη θέληση από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς στο να προχωρήσουν στη μετάβαση προς την πράσινη επιχειρηματικότητα και στην ανάγκη για ύπαρξη κινήτρων και ενισχύσεων από το κράτος. Επίσης σημαντικές απαντήσεις παρουσιάζονται σχετικά με την ύπαρξη ενημέρωσης, χρηματοδότησης, εκπαίδευσης προσωπικού και υπομονής και ρευστότητας για την μελλοντική ανταπόδοση των ωφελειών που προκύπτουν από την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας. Τέλος, περισσότερες από μία φορές αναφέρθηκαν ως προϋποθέσεις η ύπαρξη κατάλληλης νομοθεσίας που θα υποχρεώνει και θα πιστοποιεί την πράσινη επιχειρηματικότητα, η ύπαρξη μίας καινοτόμου και ριζοσπαστικής διοίκησης η οποία θα μπορεί να δει τις αλλαγές που έρχονται και να παίρνει τα ανάλογα ρίσκα και η ύπαρξη εύκολης πρόσβασης σε χρηματοδοτικά εργαλεία μέσω πολλαπλασιασμού αυτών και απλοποίησης των διαδικασιών τους.

Πίνακας 11: Εμπόδια προώθησης/υιοθέτησης ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Όχι	5	1	
Χρηματοδότηση και πρόσβαση σε δανεισμό. Πρέπει να υπάρχουν χρήματα ήδη	1	1	1
Γραφειοκρατία	3		
Έλλειψη τεχνικών γνώσεων	1		2
Δυσκολία αντίληψης ανάγκης για πράσινη επιχειρηματικότητα	1		
Αντιδράσεις από το περιβάλλον σχετικά με την δομή	1		
Κόστος δυσανάλογο	1		
Έλλειψη πόρων επικοινωνίας		1	
Μικρό ενδιαφέρον για πράσινες τεχνολογίες		1	
Φόβος - Άγνοια για πράσινη επιχειρηματικότητα			1
Δεν υπάρχει σωστή οργάνωση, χρόνος και προσωπικό			2
Έλλειψη ενημέρωσης			2

Σε επίπεδο εμποδίων, ένα μεγάλο ποσοστό συνεντευξιαζόμενων απάντησαν αρνητικά. Οι αρνητικές απαντήσεις ήρθαν όμως κυρίως από τους χρήστες οι οποίοι είναι η πλειοψηφία του δείγματος. Οι τρεις πιο δημοφιλείς απαντήσεις που αναγνωρίζουν εμπόδια αφορούσαν στην έλλειψη χρηματοδότησης και στην περιορισμένη πρόσβαση σε δανεισμό, στην αυξημένη γραφειοκρατία σε επίπεδο αιτήσεων προγραμμάτων και στην έλλειψη τεχνικών γνώσεων προσωπικού σε ζητήματα που αφορούν την πράσινη επιχειρηματικότητα (αιτήσεις προγραμμάτων, τεχνολογία, εφαρμογές, κ.α.). Χαρακτηριστικές ήταν οι αναφορές στην περίπτωση της έλλειψη χρηματοδότησης και δανεισμού, όπου σχολιάστηκε η προϋπόθεση για την ύπαρξη ενός ήδη διαθέσιμου κεφαλαίου από την πλευρά της επιχείρησης έτσι ώστε να μπορεί να γίνει λήψη χρηματοδότησης ή δανείου. Συνεντευξιαζόμενος δήλωσε πως δεν κρίθηκε επιλέξιμος για να λάβει προκαταβολή χρηματοδοτικού προγράμματος επειδή δεν είχε τις κατάλληλες εγγυητικές για τις οποίες οι τράπεζες ζητούσαν εξασφάλιση (cash collateral) 100%. Σε ένα άλλο παράδειγμα, η επιχείρηση είχε υλοποιήσει το 60% του προγράμματος και δεν έλαβε τα χρήματα για το υπόλοιπο 40%.

Πίνακας 12: Προβλήματα από υιοθέτηση ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Εμπειρογνώμονες
Όχι	10	
Αλλαγές και αυξημένα κόστη σε πολλά επίπεδα λόγω ΠΠΕ	2	2
Μη ώριμη η προσφορά λύσεων		2
Μη απόδοση επένδυσης (λίγος χρόνος στις μικρές επιχειρήσεις)		1

Σε επίπεδο προβλημάτων από την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας, οι απαντήσεις ήταν ως επί το πλείστον αρνητικές. Οι θετικές απαντήσεις αφορούσαν κυρίως σε αυξημένα κόστη που προκύπτουν λόγω της διαδικασίας μετάβασης στο μοντέλο πράσινης επιχειρηματικότητας. Πάνω από μία φορά αναφέρθηκε και η μη ύπαρξη ώριμων τεχνολογικών λύσεων στην αγορά, η οποία μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στην μετάβαση στο μοντέλο πράσινης επιχειρηματικότητας.

Πίνακας 13: Αποτελεσματικότερη προώθηση/υιοθέτηση ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Περισσότερα κίνητρα υιοθέτησης ΠΠΕ (έκπτωση φόρου, πιστοποιήσεις)	4	2	1
Περισσότερη προβολή και διάδοση των αποτελεσμάτων επιχειρήσεων που υιοθετούν ΠΠΕ, των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων και των πρακτικών λύσεων των πράσινων τεχνολογιών	2	1	1
Ανάπτυξη κουλτούρας πράσινης οικονομίας σε επίπεδο επιχειρήσεων και καταναλωτών	4		
Περισσότερη σχετική εκπαίδευση σε όλα τα ηλικιακά επίπεδα	3		
Περισσότερη χρηματοδότηση και ρευστότητα στον χρήστη πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών	1	1	
Περισσότερη προώθηση ΠΠΕ μέσω φορέων	1		1
Περισσότερη προώθηση μέσω διαδικτύου	1		
Ανάπτυξη πλαισίου υποστήριξης νεοφυών επιχειρήσεων	1		
Περισσότερη προώθηση μέσω διαδικτύου	1		
Περισσότερη έμφαση σε συγκεκριμένους κλάδους και περιφέρειες σε επίπεδο προγραμμάτων στήριξης	1		
Περισσότερα κίνητρα για κατανάλωση προϊόντων που προέρχονται από ΠΠΕ		1	
Μείωση χρηματοδοτικού κενού για ανάπτυξη καινοτομιών με πόρους από την ΕΕ		1	
Περισσότερη παρότρυνση από την πολιτεία		1	
Ισχυρότερος ελεγκτικός μηχανισμός τήρησης των κανόνων της ΕΕ			1
Περισσότερη χρηματοδότηση, πληροφόρηση και τεχνική βοήθεια			1

Παρατηρώντας τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων σχετικά με την αποτελεσματικότερη προώθηση και υιοθέτηση της πράσινης επιχειρηματικότητας, τα κίνητρα που αφορούν σε οικονομικούς όρους και όρους ανταγωνισμού ξεχωρίζουν σε αναφορές, τόσο των χρηστών όσο και των παρόχων. Αρκετές είναι και οι αναφορές στην ανάγκη για προβολή και διάδοση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας, την ανάπτυξη κουλτούρας σχετικά με την πράσινη οικονομία και την εκπαίδευση σχετικά με την πράσινη οικονομία σε όλα τα ηλικιακά επίπεδα. Τέλος, αναφορές γίνονται και στην ανάγκη για περισσότερη χρηματοδότηση και ρευστότητα στους χρήστες πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών.

Πίνακας 14: Συμβολή υιοθέτησης και ανάπτυξης ΠΠΕ στην μεγέθυνση του κλάδου/Ελληνικής Οικονομίας

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Ναι (Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Άντληση Χρηματοδοτήσεων, Ενεργοποίηση μηχανισμών ελέγχου, Κατασκευές, Αξιοπιστία)	9	1	3
Όχι (Μη σωστή κατεύθυνση, Μη επιτυχημένη προώθηση, Μη ανάπτυξη ενεργειακών παρόχων, Έλλειψη ενημέρωσης, Έλλειψη κουλτούρας)	3	3	1

Πίνακας 15: Περαιτέρω προώθηση κλάδου/Ελληνικής Οικονομίας μέσα από ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Ναι (Προοπτικές, Μονόδρομος, Διευκόλυνση, Οικονομίες κλίμακας, Επιχειρηματικότητα, Ανταγωνιστικότητα, Άντληση χρηματοδοτήσεων, Ανάπτυξη κυκλικής οικονομίας, Θέσεις εργασίας, Μείωση ρύπων, Μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος, Ενεργειακή αναβάθμιση, Εξοικονόμηση ενέργειας, Κατευθύνσεις ΕΕ) (Μικρές κλίμακες εξοικονόμησης)	12	4	4

Πίνακας 16: Μέτρα προώθησης ανάπτυξης/υιοθέτησης ΠΠΕ

Τύπος Απάντησης	Χρήστες	Πάροχοι	Εμπειρογνώμονες
Κεντρικός σχεδιασμός με συγκεκριμένες δράσεις προγραμμάτων για την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας σε συγκεκριμένους κλάδους/επιχειρήσεις και με συγκεκριμένους όρους	4	3	1
Παροχή επιδοτήσεων για την υιοθέτηση ΠΠΕ	4		1
Δημιουργία κινήτρων από το κράτος για την ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας (οικονομικά, προβολής, ομαδικά σχήματα, ενεργειακές κοινότητες)	2	1	1
Παροχή φοροελαφρύνσεων για υιοθέτηση/ανάπτυξη ΠΠΕ	2	1	1
Παροχή πιστοποιήσεων από επίσημο εθνικό ή ευρωπαϊκό θεσμό (Πράσινο ISO) οι οποίες θα επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων	1		2
Παροχή επιχορηγήσεων για την ανάπτυξη ΠΠΕ	1	2	
Παροχή εγγυήσεων και χρηματοδοτήσεων από το κράτος για ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας	1	1	
Εκπαίδευση ανηλίκων και ενηλίκων σε θέματα πράσινης επιχειρηματικότητας	2		
Ενημέρωση επιχειρήσεων για δυνατότητες ανάπτυξης ΠΠΕ μέσω φορέων και περιφέρειας	2		

Χρηματοδότηση σεμιναρίων για εκπαιδεύσεις στελεχών.	2		
Εξοικονομώ κατ'οίκον να μπει στον κλάδο των επιχειρήσεων	1		
Προώθηση κριτηρίων ESG σε διαδικασίες τραπεζικού δανεισμού	1		
Δημιουργία κόμβων επικοινωνίας μεταξύ εταιρειών ανακύκλωσης και επιχειρηματιών	1		
Δημιουργία φορέα επέκτασης πράσινης επιχειρηματικότητας σε μικρές επιχειρήσεις	1		
Παροχή χρηματοδοτήσεων και προώθηση πράσινης επιχειρηματικότητας μέσω οργανισμού περιβάλλοντος και διεύθυνση τουρισμού	1		
Προσαρμογή χρηματοδοτικών εργαλείων με βάση την εποχικότητα	1		
Feed in Tariffs (Ευνοϊκά Τιμολόγια Ενέργειας)		1	
Επανεπένδυση credits εκπομπών στην πράσινη οικονομία (Επιχειρήσεις μικρές και νοικοκυριά)		1	
Ανάπτυξη πλαισίου ενέργειας (Δεν υπάρχει πλαίσιο για υδρογόνο και βιομεθάνιο)		1	
Διόρθωση χρονικού ορίζοντα μέτρων		1	
Αυστηροποίηση ESGs		1	
Παροχή τεχνικών συμβούλων σε μικρές επιχειρήσεις σχετικά με αιτήσεις προγραμμάτων πράσινης επιχειρηματικότητας			1

Σχετικά με τη μέχρι στιγμής συμβολή της υιοθέτησης και ανάπτυξης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στην μεγέθυνση του εκάστοτε κλάδου και της Ελληνικής οικονομίας συνολικά, η πλειοψηφία των απαντήσεων ήταν θετική, ενώ περίπου το 1/3 των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά. Οι συνεντευξιαζόμενοι που απάντησαν αρνητικά ανέφεραν, πως δεν υπάρχει σωστή κατεύθυνση από την πολιτεία, δεν είναι επιτυχημένη η μέχρι στιγμής προώθηση, πως δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένοι οι ενεργειακοί πόροι της χώρας, πως δεν είναι επαρκής η ενημέρωση και τέλος πως υπάρχει έλλειψη κουλτούρας συνολικά από την κοινωνία, τις επιχειρήσεις, τους καταναλωτές, αλλά και το κράτος.

Στην ερώτηση για την περαιτέρω προώθηση του εκάστοτε κλάδου και της Ελληνικής οικονομίας μέσα από πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν θετικά.

Τέλος, στην ερώτηση που αφορούσε στα μέτρα προώθησης ανάπτυξης και υιοθέτησης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας, ξεχωρίζουν ο κεντρικός σχεδιασμός με συγκεκριμένες δράσεις και χαρακτηριστικά και η παροχή επιδοτήσεων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, σημαντική συχνότητα παρουσιάζουν και αναφορές στην δημιουργία κινήτρων από το κράτος, στην παροχή επιχορηγήσεων για την ανάπτυξη ΠΠΕ, στην παροχή φοροελαφρύνσεων και πιστοποιήσεων οι οποίες και πάλι θα επηρεάζουν θετικά την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που υιοθετούν ή αναπτύσσουν ΠΠΕ. Τέλος, πάνω από μία φορά έγιναν αναφορές και στην παροχή εγγυήσεων και χρηματοδοτήσεων από το κράτος για την ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας (σύνδεση με τραπεζικό δανεισμό), στην εκπαίδευση ανηλίκων και ενηλίκων σε θέματα πράσινης επιχειρηματικότητας, στην ενημέρωση επιχειρήσεων για τις δυνατότητες ανάπτυξης ΠΠΕ μέσω φορέων και περιφέρειας και στην χρηματοδότηση σεμιναρίων για εκπαιδεύσεις στελεχών σχετικά με την πράσινη οικονομία αλλά και ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα που σχετίζονται με αυτή.

2.5.2 Αποτελέσματα ομαδικών εστιασμένων συζητήσεων (Focus groups)

Ξεκινώντας την παρουσίαση των αποτελεσμάτων του Focus Group με τους Χρήστες πράσινων τεχνολογιών, σημειώνουμε ότι προτού τεθούν συγκεκριμένα ερωτήματα, έγινε ανάγνωση της παρακάτω παραγράφου και ζητήθηκε από τους «χρήστες» να τοποθετηθούν επί αυτής.

«Τις τελευταίες δεκαετίες η κλιματική αλλαγή, η υπερκατανάλωση ενεργειακών πόρων και τα αποτελέσματα αυτών στην παγκόσμια οικονομία και ευημερία έχουν βρεθεί στην κορυφή της λίστας της δημόσιας συζήτησης. Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής τα επόμενα χρόνια φαντάζει πιο επιτακτική από ποτέ. Σε αυτή την λογική τίθενται πολύ αισιόδοξοι στόχοι από την ΕΕ σχετικά με την μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης. Εντός αυτού του πλαισίου, οι μικρές επιχειρήσεις καλούνται να ανταπεξέλθουν σε μία πραγματικότητα που αλλάζει ραγδαία και φέρει μαζί της μεγάλα κύματα αλλαγών».

Όλοι οι συμμετέχοντες του focus group συμφώνησαν με την παραπάνω πρόταση και θεώρησαν ότι περιγράφει ορθά την σημερινή κατάσταση. Η τοποθέτηση που ξεχώρισε ήταν αυτή η οποία επισήμανε πως πλέον δεν πρόκειται για κλιματική αλλαγή αλλά για κλιματική κρίση. Στη συνέχεια τέθηκαν συγκεκριμένες ερωτήσεις προς συζήτηση με τους χρήστες πράσινων τεχνολογιών. Οι ουσιαστικότερες απόψεις/ιδέες/προτάσεις που ήρθαν στην επιφάνεια μέσα από μια εποικοδομητική συζήτηση παρατίθενται στον πίνακα 17.

Πίνακας 17: Focus Group – Χρήστες πράσινων τεχνολογιών

Ευκαιρίες και προκλήσεις για τις μικρές επιχειρήσεις όσον αφορά στην υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών

Ευκαιρία

- Χρηματοδοτικά προγράμματα και φοροαπαλλαγές

Πρόκληση

- Ιδεολογία επιχείρησης
- Έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με χρηματοδοτικές ευκαιρίες
- Προσέγγιση
- Πλαίσιο και στήριξη

Επιπτώσεις της υιοθέτησης πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις

Θετική

- Εξοικονόμηση πόρων και ενέργειας, καλύτερη αξιοποίηση πρώτων υλών
- Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας και αύξηση κέρδους ΜμΕ
- Συμμόρφωση με νομοθετικές απαιτήσεις και αποφυγή ποινών στο μέλλον
- Καλύτερες πιθανότητες και όροι χρηματοδότησης – δανειοδότησης στο μέλλον

Αρνητικές

- Προτίμηση και στροφή σε άλλες λύσεις/παρόχους σε περιπτώσεις επιχειρήσεων που δεν καταφέρνουν να προσαρμοστούν στην πράσινη μετάβαση
- Προσωρινή αύξηση κόστους για ΜμΕ λόγω των επενδύσεων που είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθούν σε πρώτη φάση
- Θέματα ρευστότητας
- Αύξηση κόστους για ΜμΕ που δεν έχουν ταμειακά διαθέσιμα και κίνδυνος να μετακυλήσουν στον καταναλωτή
- Διαρκής εξασφάλιση πράσινων πιστοποιητικών τα οποία μένουν ανεκμετάλλευτα

Καλά παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας από την Ελληνική πραγματικότητα των μικρών επιχειρήσεων

- Διαχείριση αποβλήτων
- Συντήρηση κλιματιστικών, ενεργειακά τζάκια
- Τηλεργασία
- Συνεργασία με συνεργεία που ανακυκλώνουν λάδια και πλαστικά
- Μονώσεις και επιλογή εναλλακτικών υλικών

Εμπειρίες σχετικά με πράσινη επιχειρηματικότητα στην Ελληνική πραγματικότητα των μικρών επιχειρήσεων

- Συστάδα (cluster) πράσινης επιχειρηματικότητας στη Βόρεια Ελλάδα
- Ζαγοροχώρια, Ήπειρος: Υβριδικό σύστημα (αντλία θερμότητας και ενεργειακά τζάκια)

Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις

- Σταδιακή ενσωμάτωση της ιδέας στη συνείδηση του μικρού επιχειρηματία
- Κίνητρα σε μορφή επιβράβευσης
- Τοποθέτηση κάδων για τη διαχείριση αποβλήτων μικρών επιχειρήσεων
- Όραμα της διοίκησης μικρών επιχειρήσεων
- Επιβράβευση προσωπικού αλλά και μικρού επιχειρηματία όταν ακολουθεί πράσινες πρακτικές
- Αίσθηση ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον
- Διαρκής ενημέρωση
- Ενθάρρυνση δημιουργίας υπηρεσιών ESCO⁴⁸

Βήματα/μέτρα πολιτικής που μπορούν να προωθήσουν την πράσινη επιχειρηματικότητα στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις

- Μείωση φορολόγησης για κάποιες υπηρεσίες και προϊόντα
- Χρηματοδοτικά εργαλεία (π.χ. για την ενεργειακή αναβάθμιση ξενοδοχείων)
- Παροχή τεχνικής συμβουλευτικής υποστήριξης ή κρατικές επιδοτήσεις για κάποιους εργαζόμενους σε ΜμΕ
- Σύσταση ενός φορέα κοινής αποδοχής που θα διαχειριστεί την πράσινη μετάβαση
- Παροχή οδικού χάρτη στις μικρές επιχειρήσεις από το κράτος για να κάνουν μικρά βήματα και με κάποιο μηχανισμό να έχουν μετρήσιμα οφέλη (π.χ. αν καταναλώνουν λιγότερη ενέργεια ή νερό)
- Πιο ενεργή συμμετοχή των ΟΤΑ
- Κίνητρα σε περίπτωση που μια επιχείρηση έχει αποδείξει επανειλημμένα ότι το προφίλ της είναι συνολικά «πράσινο»
- Κίνητρα για εμπλοκή μαθητών και σπουδαστών στην πράσινη μετάβαση
- Μέτρα προς την κατεύθυνση δημιουργίας ενεργειακών κοινοτήτων (νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες)

48. Οι Εταιρίες Ενεργειακών Υπηρεσιών (ΕΕΥ) ή ESCOs (Energy Service Companies) είναι Εξειδικευμένες εταιρίες σε ενεργειακά θέματα με κατάλληλη τεχνογνωσία και εμπειρία. Ο ρόλος τους βασίζεται στη διασφάλιση συγκεκριμένου ποσού εξοικονόμησης ενέργειας και η αμοιβή τους συνδέεται με το ποσοστό επιτυχίας της εγγυώμενης εξοικονόμησης ενέργειας.

Στην ερώτηση που σχετίζεται με τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις των μικρών επιχειρήσεων όσον αφορά στην υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών, ως ευκαιρίες αναφέρθηκαν τα χρηματοδοτικά προγράμματα της ΕΕ και οι φοροαπαλλαγές που προκύπτουν από τις κατευθύνσεις της Ένωσης, ενώ σε επίπεδο προκλήσεων αναφορά έγινε στην ανάγκη μίας μεστής ιδεολογίας από την επιχείρηση, στην έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με χρηματοδοτικές ευκαιρίες, στην ξεχωριστή προσέγγιση που έχει ανάγκη κάθε κλάδος και μέγεθος επιχείρησης και στις ιδιαιτερότητες του πλαισίου και της στήριξης για τις μικρές επιχειρήσεις. Πιο συγκεκριμένα, σε επίπεδο ιδεολογίας, η μετάβαση στη νοοτροπία/mindset των μικρών επιχειρήσεων και η αναζήτηση τρόπων ώστε να μειώσουν την ενεργειακή τους κατανάλωση χωρίς απαραίτητα μεγάλο κόστος παρουσιάζεται πολύ ελλιπής και συγχρόνως πολύ σημαντική από τους συνεντευξιζόμενους. Σε επίπεδο έλλειψης ενημέρωσης για χρηματοδοτικές ευκαιρίες, αναφέρθηκε πως ακόμα και εφόσον ενημερωθούν οι ΜμΕ, χρειάζονται επίσης και την κατάλληλη συμβουλευτική υποστήριξη στις προσπάθειές τους για να εξασφαλίσουν χρηματοδότηση. Σε επίπεδο ανάγκης για ιδιαίτερη προσέγγιση της εκάστοτε περίπτωσης πράσινης επιχειρηματικότητας, αναφέρθηκε πως διαφορετικές κατηγορίες ΜμΕ χρειάζονται διαφορετικό τρόπο στην προσέγγιση της υιοθέτησης πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών, ανάλογα με την τοποθεσία τους, τα ειδικά χαρακτηριστικά τους και άλλα κριτήρια που τις ομαδοποιούν. Τέλος, σχετικά με το πλαίσιο και της στήριξη που δίνεται στις μικρές επιχειρήσεις έγινε αναφορά στο γεγονός πως επιβάλλεται στους επιχειρηματίες (ειδικά του ξενοδοχειακού κλάδου) να πραγματοποιήσουν εξαναγκαστικά την πράσινη μετάβαση χωρίς να παρέχεται η απαραίτητη υποστήριξη/ευκαιρίες από το κράτος και την κοινωνία. Είναι σημαντικό το κράτος να λάβει υπόψη τις πραγματικές ανάγκες του μικρού επιχειρηματία και να δοθούν κίνητρα αντί για ποινές. Ο ξενοδόχος για παράδειγμα αισθάνεται ότι απειλείται από το κράτος και την αγορά σε περίπτωση που δεν πραγματοποιήσει τις απαραίτητες επενδύσεις.

Στην ερώτηση που αφορά στις επιπτώσεις της υιοθέτησης πράσινων τεχνολογιών στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις, οι συνεντευξιζόμενοι αναφέρθηκαν κυρίως σε θετικές επιπτώσεις. Ως παράδειγμα οφέλους ξεχώρισε η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και η αύξηση του κέρδους των μικρομεσαίων επιχειρήσεων από την ανακατανομή των διαδικασιών τους (π.χ. βελτιστοποίηση προμηθειών ή διαδικασίας διαχείρισης αποβλήτων). Όσον αφορά στις αρνητικές επιπτώσεις, έγινε αναφορά στην αύξηση του κόστους για τις ΜμΕ που δεν έχουν ταμειακά διαθέσιμα και στον κίνδυνο να μετακυλήσουν αυτά τα κόστη στον καταναλωτή. Απαραίτητο κρίνεται λοιπόν ένα σημείο ισορροπίας των τιμών για να μην επιβαρυνθούν σημαντικά οι πελάτες των ΜμΕ. Ενδιαφέρον είχε επίσης ο φόβος των χρηστών για τη δημιουργία μιας διαρκούς επιδίωξης για εξασφάλιση «πράσινων πιστοποιητικών» (green certificates) τα οποία τελικά δεν αξιοποιούνται από τις ΜμΕ στην πράξη. Τα θέματα ρευστότητας και ο κίνδυνος να μην προλάβουν οι επιχειρηματίες να δουν τα αποτελέσματα των επενδύσεών τους είναι ένα ακόμα σημείο που χρήζει προσοχής.

Στο πλαίσιο του πρώτου focus group συζητήθηκαν επίσης καλά παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας από την Ελληνική πραγματικότητα. Παράδειγμα αποτελεί η διαχείριση αποβλήτων στο πλαίσιο της δημιουργίας μια κυκλικής οικονομίας, ενεργειακές λύσεις για τα σπίτι όπως τα ενεργειακά τζάκια και τέλος το μοντέλο της τηλεργασίας που υιοθετούν πολλές επιχειρήσεις για να ελαττώσουν τις μετακινήσεις με ιδιωτικά οχήματα και ως αποτέλεσμα τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα. Όσον αφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, έγινε αναφορά σε μια ολοκληρωμένη λύση περιβαλλοντικής διαχείρισης που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια στην περιοχή της Ηπείρου και συγκεκριμένα στα Ζαγοροχώρια. Πρόκειται για ένα υβριδικό σύστημα με αντλία θερμότητας και ενεργειακά τζάκια.

Όσον αφορά στις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, έγινε αναφορά στη σημασία της σταδιακής ενσωμάτωσης της ιδέας στη συνείδηση και την κουλτούρα του μικρού επιχειρηματία. Ακόμη, βασική προϋπόθεση κρίνεται η ύπαρξη ξεκάθαρης εταιρικής πολιτικής και συγκεκριμένων στόχων από την ίδια την εταιρεία, βάσει των οποίων θα μεταβεί επιτυχώς στο μοντέλο του πράσινου επιχειρείν. Τα κίνητρα σε μορφή επιβράβευσης και όχι τιμωρίας αποτελούν επίσης εργαλείο το οποίο θα υποστηρίξει και θα επιταχύνει την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στη χώρα. Τέλος, η διαρκής ενημέρωση μέσω περισσότερων ημερίδων, μέσω της αποστολής σχετικών φυλλάδων και μέσω σχετικών εκπομπών σε τηλεόραση και ραδιόφωνο αναμένεται να έχει ουσιαστικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας από πλευράς μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Το τελευταίο ζήτημα που συζητήθηκε στο πλαίσιο του πρώτου focus group ήταν τα απαραίτητα βήματα/μέτρα πολιτικής που θεωρούν οι συμμετέχοντες ότι πρέπει να ακολουθηθούν για την περαιτέρω προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ενδεικτικά, έγινε αναφορά στη μείωση της φορολόγησης για συγκεκριμένες υπηρεσίες/προϊόντα, στην ενίσχυση των χρηματοδοτικών εργαλείων που έχουν στόχο την έμπρακτη υποστήριξη «πράσινων έργων», στη σύσταση ενός φορέα κοινής αποδοχής που θα διαχειριστεί συνολικά την πράσινη μετάβαση σε επίπεδο κράτους και στην πιο ενεργή συμμετοχή των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) δεδομένου ότι πολλές ΜμΕ σήμερα έχουν πρόθεση να ανακυκλώσουν αλλά δεν έχουν τους απαραίτητους κάρδους στη διάθεσή τους. Τέλος οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στην αναγκαιότητα μέτρων προς την κατεύθυνση της δημιουργίας νέων επιχειρηματικών ευκαιριών όπως αυτές των ενεργειακών κοινοτήτων, ιδίως σε απομακρυσμένες περιοχές. Παράδειγμα αποτελεί η δημιουργία ενός νέου μοντέλου επιχειρηματικότητας αποκεντρωμένης διαχείρισης πηγών ενέργειας σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση. Για να επιτευχθεί αυτή η μετάβαση απαιτείται ωστόσο από τις ΜμΕ να βρίσκονται διαρκώς σε εγρήγορση και να

ενημερώνονται για τις εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας καθώς και στα σχετικά επιχειρηματικά μοντέλα.

Σημειώνεται τέλος ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από ένταση εργασίας και όχι από ένταση γνώσης. Συμφώνησαν συνεπώς οι περισσότεροι συμμετέχοντες του focus group ότι θα πρέπει να δοθούν ουσιαστικά κίνητρα ώστε να πραγματοποιηθεί ομαλά η πράσινη μετάβαση και να μην υπάρξει υστέρηση στην ανάπτυξη των ΜμΕ.

Για να αποκτηθεί μία συνολική εικόνα σχετικά με την πράσινη επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε συνδυαστικά με το πρώτο focus group ένα δεύτερο focus group στο οποίο συμμετείχαν αυτή τη φορά πάροχοι πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών. Η ίδια εισαγωγική πρόταση παρουσιάστηκε και σε αυτή την ομάδα εστίασης και ζητήθηκε να τοποθετηθούν επί αυτής.

«Τις τελευταίες δεκαετίες η κλιματική αλλαγή, η υπερκατανάλωση ενεργειακών πόρων και τα αποτελέσματα αυτών στην παγκόσμια οικονομία και ευημερία έχουν βρεθεί στην κορυφή της λίστας της δημόσιας συζήτησης. Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής τα επόμενα χρόνια φαντάζει πιο επιτακτική από ποτέ. Σε αυτή την λογική τίθενται πολύ αισιόδοξοι στόχοι από την ΕΕ σχετικά με την μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης. Εντός αυτού του πλαισίου, οι μικρές επιχειρήσεις καλούνται να ανταπεξέλθουν σε μία πραγματικότητα που αλλάζει ραγδαία και φέρει μαζί της μεγάλα κύματα αλλαγών».

Από τη συζήτηση που ακολούθησε φαίνεται να επικρατεί ανάμεσα στους παρόχους η άποψη ότι οι στόχοι σε παγκόσμιο επίπεδο και ειδικά της ΕΕ σχετικά με την πράσινη ανάπτυξη είναι πολύ αισιόδοξοι τη στιγμή που δεν υπάρχει δεσμευτικό πλαίσιο για τους στόχους κάθε χώρας. Ένα άλλο ζήτημα που προέκυψε είναι ανάγκη για διευκρίνηση κάποιων εννοιών όπως για παράδειγμα της «πράσινης ενέργειας». Τέλος ένα άλλο ζήτημα που αναφέρθηκε στο πλαίσιο της συζήτησης είναι της αποθήκευσης ενέργειας. Σημειώθηκε από κάποιους συμμετέχοντες του focus group ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμες τεχνολογίες αποθήκευσης μεγάλης κλίμακας και για το λόγο αυτό δεν θα είναι εύκολη η μετάβαση σε πράσινες μορφές ενέργειας ιδίως μέσω των ανανεώσιμων πηγών. Τα αποτελέσματα του δεύτερου focus group παρουσιάζονται στον πίνακα 18.

Στην ερώτηση που σχετίζεται με τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις των μικρών επιχειρήσεων όσον αφορά στην υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών, ως ευκαιρία αναφέρθηκε ο εξορθολογισμός του κόστους παραγωγής, ειδικά των

πρωτογενών αγαθών, καθώς και η μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Ακόμη, σημειώθηκε ότι οι εταιρείες που θα κινηθούν πιο γρήγορα όσον αφορά στην ανάπτυξη πράσινων πρακτικών αλλά και την υιοθέτησή τους θα καταφέρουν τελικά να καρπωθούν τα περισσότερα οφέλη. Σχετικά με τις προκλήσεις, οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στην ανεπαρκή χρηματοδότηση και την αδυναμία εξασφάλισης των απαραίτητων κονδυλίων, στη δυσκολία υιοθέτησης και κατανόησης της αξίας νέων τεχνολογιών από πλευράς ΜμΕ, καθώς και στο χάσμα ψηφιακών δεξιοτήτων (digital skills gap) του προσωπικού και πολλές φορές των ίδιων των επιχειρηματιών.

Στην δεύτερη ερώτηση, που αφορά στις λύσεις τις οποίες προσφέρουν οι πράσινες τεχνολογίες-πρακτικές στις Ελληνικές ΜμΕ, οι συμμετέχοντες του focus group αναφέρθηκαν ανάμεσα σε άλλες στην διαχείριση αποβλήτων/απορριμμάτων/υδάτων, τη βελτιστοποίηση του ενεργειακού αποτυπώματος, την ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις και τη μέτρηση παραγωγής και κατανάλωσης σε πραγματικό χρόνο με τη χρήση έξυπνων μετρητών. Σημειώθηκε επίσης ότι οι διαγωνισμοί για την υιοθέτηση τέτοιου τύπου τεχνολογιών (έξυπνοι μετρητές) από οργανισμούς όπως ο ΔΕΔΔΗΕ είναι ανάγκη να επιταχυνθούν.

Συζητήθηκαν στη συνέχεια καλά παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας μικρομεσαίων επιχειρήσεων από την Ελληνική πραγματικότητα. Έγιναν αναφορές σε μεικτά επιχειρηματικά σχήματα όπως: ESCO, ΦοΣΕ και εικονικοί σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής (virtual power plants). Έγινε επίσης αναφορά στο παράδειγμα των Θερμοκηπίων Θράκης τα οποία έχουν υιοθετήσει πρακτικές θέρμανσης αποκλειστικά με γεωθερμία, υποβάλουν έκθεση βιώσιμης ανάπτυξης σε ετήσια βάση και το ενεργειακό τους αποτύπωμα χαρακτηρίζεται από μηδενικές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα. Ανάμεσα σε άλλα παραδείγματα έγινε αναφορά και στο πρώτο Ελληνικό σκούτερ το οποίο κατασκευάζεται στην παρούσα φάση από την GIVE Engineering στο Εθνικό Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών «Δημόκριτος».

Πίνακας 18: Focus Group – Πάροχοι πράσινων τεχνολογιών

Ευκαιρίες και προκλήσεις για τις μικρές επιχειρήσεις όσον αφορά στην υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών

Ευκαιρίες

- Γρήγορη προσαρμογή σε πράσινες πρακτικές θα οδηγήσει σε άμεσα και περισσότερα οφέλη
- Εξορθολογισμός κόστους παραγωγής και μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος

Προκλήσεις

- Ενσωμάτωση τεχνολογιών ΑΠΕ σε κτιριακές υποδομές (άδειες κ.τ.λπ.)
- Γραφειοκρατία
- Ανεπαρκής χρηματοδότηση και αδυναμία εξασφάλισης κονδυλίων
- Συμμόρφωση επιχειρήσεων με τους υπό ανάπτυξη δείκτες περιβαλλοντικού αποτυπώματος (ESG)
- Αποδοχή νέων τεχνολογιών και δυσκολία κατανόησης της αξίας τους από την πλευρά των μικρών επιχειρήσεων
- Δίκαιη μετάβαση για όλους στην εποχή της απολιγνιτοποίησης
- Χάσμα ψηφιακών δεξιοτήτων
- Ζήτημα επιβίωσης ΜμΕ που πρέπει να προσαρμοστούν στην πράσινη μετάβαση με πρόσθετα κόστη εν μέσω πανδημίας

Λύσεις που προσφέρουν οι πράσινες τεχνολογίες-πρακτικές στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις

- Διαχείριση αποβλήτων/απορριμμάτων/υδάτων
- Βελτιστοποίηση ενεργειακού αποτυπώματος
- Ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις
- Βελτίωση της εσωτερικής λειτουργίας μέσω προτυποποίησης (π.χ. συμμόρφωση με πρότυπα ISO)
- Παροχή καινοτόμου μηχανολογικού εξοπλισμού και υποδομών
- Μέτρηση παραγωγής και κατανάλωσης σε πραγματικό χρόνο με τη χρήση έξυπνων μετρητών
- Ηλεκτροκίνηση εταιρικού στόλου και υποδομές φόρτισης που αντλούν από τοπική παραγωγή και αποθηκεύουν ενέργεια τοπικά

Καλά παραδείγματα και εμπειρίες πράσινης επιχειρηματικότητας από την Ελληνική πραγματικότητα των μικρών επιχειρήσεων

- Μικτά επιχειρηματικά σχήματα
- Θερμοκήπια Θράκης⁴⁹
- Recytrust⁵⁰: Ανακύκλωση μέσα στις εταιρείες με ειδικούς κάδους
- Μη διασυνδεδεμένα νησιά⁵¹ (Χάλκη, Καστελόριζο) τροφοδοτούνται από σταθμούς που καίνε μαζούτ/ντίζελ και δεν συμφέρει να συνδεθούν στο σύστημα. Εθνική πρωτοβουλία GR-eco islands από την κυβέρνηση για τα συγκεκριμένα νησιά
- Το πρώτο Ελληνικό σκούτερ από την GIVE Engineering⁵²
- Τήλος project⁵³
- Helien⁵⁴: Ηλιακοί θερμοσίφωνες ανθεκτικοί σε ακραία καιρικά φαινόμενα

Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις

- Δυνατότητα αναπαραγωγής και επεκτασιμότητα υπηρεσιών/προϊόντων/πρακτικών
- Καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης
- Εμπλουτισμός προγραμμάτων σπουδών για σχολές επιχειρηματικότητας ώστε να λαμβάνουν υπόψη και την περιβαλλοντική παράμετρο
- Δημιουργία ενιαίας «γλώσσας» για τα κριτήρια ESG
- Αντιμετώπιση γραφειοκρατίας: ενώ οι νόμοι υπάρχουν πολλές φορές μπορεί να μην λειτουργούν αποτελεσματικά
- Αντιμετώπιση του ζητήματος εμπιστοσύνης προς τις κυβερνήσεις
- Μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για τη χώρα
- Αίσθημα ασφάλειας ως χώρα όσον αφορά στην ενεργειακή επάρκεια
- Ομαλές αλλαγές/μεταβάσεις
- Υποστήριξη συνεργασίας παρόχων και χρηστών πράσινων πρακτικών

49. <https://www.thracegreenhouses.com>

50. <https://www.recytrust.com>

51. <https://www.skai.gr/news/environment/i-xalki-to-pto-gr-eco-island-tis-elladas-ellinogalliki-symmaxia-kai-sto-perivallon>

52. <https://www.give-engineering.com>

53. <https://eunice-group.com/gr/projects/tilos-project/>

54. <http://www.helien.gr>

Βήματα/μέτρα πολιτικής που μπορούν να προωθήσουν την πράσινη επιχειρηματικότητα στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις

- Δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου
- Επανεκπαίδευση (reskilling) του εργατικού δυναμικού
- Εφαρμογή κλιματικού νόμου στην Ελλάδα
- Σταδιακή απολιγνιτοποίηση της χώρας
- Πρακτική υποστήριξη τεχνολογιών που αναπτύσσονται εγχώρια
- Υποστήριξη μαζικών ενεργειών (π.χ. ενεργειακών κοινοτήτων)

Όσον αφορά στις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, έγινε αναφορά στη δυνατότητα αναπαραγωγής και επεκτασιμότητας υπηρεσιών/προϊόντων/πρακτικών που θα δώσουν λύσεις αξίας στις μικρές επιχειρήσεις, στην αναγκαιότητα δημιουργίας ενιαίας γλώσσας για τα κριτήρια ESG και τις εκθέσεις συμμόρφωσης και στη σημασία της αντιμετώπισης του ζητήματος εμπιστοσύνης προς τις κυβερνήσεις. Ο μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για τη χώρα, η διαβούλευση με την κοινωνία και οι ομαλές αλλαγές/μεταβάσεις κρίνονται από τους συμμετέχοντες του focus group ως απαραίτητες προϋποθέσεις για να χτιστεί η εμπιστοσύνη.

Τέλος, σχετικά με τα απαραίτητα βήματα/μέτρα πολιτικής που θεωρούν οι συμμετέχοντες του δεύτερου focus group ότι πρέπει να ακολουθηθούν για την προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας, έγιναν αναφορές στη δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου, στην αναγκαιότητα επανεκπαίδευσης (reskilling) του εργατικού δυναμικού ώστε να μπορεί να αντιλαμβάνεται τις νέες πράσινες τεχνολογίες, και στη σημασία εφαρμογής του κλιματικού νόμου στην Ελλάδα ο οποίος στην παρούσα φάση βρίσκεται υπό διαμόρφωση. Έμφαση δόθηκε επίσης στη σημασία της σταδιακής απολιγνιτοποίησης της χώρας, την πρακτική υποστήριξη όχι μόνο εισαγόμενων τεχνολογιών αλλά και αυτών που αναπτύσσονται εγχώρια και τέλος την υποστήριξη συλλογικών επιχειρηματικών ενεργειών όπως οι ενεργειακές κοινότητες καθώς οι ατομικές ενέργειες πολλές φορές δεν επαρκούν και δεν έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στην αναδιαμόρφωση ενός τομέα/βιομηχανίας. Η δημιουργία ολοένα και περισσότερων ενεργειακών κοινοτήτων στη χώρα αναμένεται σύμφωνα με τους συμμετέχοντες του focus group να ενθαρρύνει την αποτελεσματικότητα στη χρήση ενεργειακών πόρων και να επιταχύνει τη διείσδυση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στον ευρύτερο τομέα της ενέργειας.

2.6. Συμπεράσματα ποιοτικής έρευνας

Έχοντας αποτυπώσει στην προηγούμενη υποενότητα τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας, η παρούσα υποενότητα περνά στην παρουσίαση των πιο σημαντικών συμπερασμάτων της ποιοτικής έρευνας που σχετίζονται με:

- Τις προϋποθέσεις υιοθέτησης και ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις
 - Κουλτούρα υπέρ της μετάβασης στην πράσινη οικονομία
 - Κεφάλαιο ικανό για την μετάβαση στην πράσινη επιχειρηματικότητα
 - Ικανότητες για τη διαχείριση και την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας
 - Νομοθεσία που λαμβάνει υπόψη ιδιαιτερότητες και κάνει ξεκάθαρο το πλαίσιο στο οποίο καλούνται να κινηθούν οι μικρές επιχειρήσεις
- Τις επιπτώσεις υιοθέτησης πράσινων τεχνολογιών-πρακτικών στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις
 - Εξοικονόμηση πόρων, ενέργειας και χρημάτων
 - Αύξηση ανταγωνιστικότητας και κερδών
 - Βραχυπρόθεσμη αύξηση σε λειτουργικά κόστη
 - Πρακτικές χαμηλού ή μηδαμινού κόστους έχουν πολύ περιορισμένες αρνητικές επιπτώσεις, σε αντίθεση με πρακτικές υψηλότερου κόστους οι οποίες δημιουργούν ανάγκες δανεισμού και εξυπηρέτησης αυτού
- Τα εμπόδια υιοθέτησης και ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις
 - Έλλειψη αναγκαίων αρχικών κεφαλαίων
 - Έλλειψη χρηματοδοτήσεων
 - Δύσκολη πρόσβαση στις χρηματοδοτήσεις
 - Έλλειψη σημαντικής μείωσης περιβαλλοντικού αποτυπώματος μικρών επιχειρήσεων, λόγω μικρών παρεμβάσεων σε πράσινες πρακτικές που δεν χρειάζονται μεγάλα κόστη
 - Μη ύπαρξη κεφαλαίων για μεγάλες αλλαγές εντός των μικρών επιχειρήσεων
 - Ακόμα και οι μικρές, μη κοστοβόρες λύσεις πράσινης επιχειρηματικότητας θα πρέπει να επιδοτούνται και να αναγνωρίζονται

- Την συμβολή ανάπτυξης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στη μεγέθυνση της Ελληνικής οικονομίας
 - Η μέχρι στιγμής υιοθέτηση και ανάπτυξη των πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας έχει ευνοήσει την ελληνική οικονομία και τον εκάστοτε κλάδο
 - Η μελλοντική συμβολή θα είναι θετική και θα δώσει στην Ελληνική οικονομία την ισχυρή ώθηση που χρειάζεται
 - Για την πράσινη μετάβαση χρειάζονται οικονομίες κλίμακας, πόροι, χρόνος και εξατομικευμένες λύσεις για κάθε κλάδο και για κάθε τύπο επιχείρησης
- Την παρουσίαση καλών παραδειγμάτων και πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις
 - Καλές Πρακτικές
 - Κυκλική Οικονομία
 - Εξοικονόμηση Ενέργειας
 - ΑΠΕ
 - Βιώσιμα υλικά και πρώτες ύλες
 - Περιορισμός περιβαλλοντικών επιπτώσεων
 - Καλά παραδείγματα
 - No Waste 21
 - Κατάλυμα Ζαγοροχωριών στην Ήπειρο
 - Μεικτά επιχειρηματικά σχήματα
 - Θερμοκήπια Θράκης
 - Recytrust
 - GR-ECO Islands (Χάλκη, Καστελόριζο)
 - GIVE
 - TILOS Project
 - Helien
 - Βιολογικά Ελαιοτριβεία Θάσου

2.6.1. Προϋποθέσεις υιοθέτησης και ανάπτυξης

Οι κατηγορίες προϋποθέσεων που ξεχωρίζουν από την ποιοτική έρευνα αφορούν την κουλτούρα, το κεφάλαιο, τις ικανότητες και την νομοθεσία. Ξεκινώντας

από την κατηγορία που αφορά στην κουλτούρα, παρατηρείται η ανάγκη για μία συνολική συνείδηση υπέρ της πράσινης μετάβασης. Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να υπάρχει η αντίληψη της σπουδαιότητας μετάβασης σε μία πράσινη οικονομία και επιχειρηματικότητα τόσο από επιχειρήσεις και καταναλωτές, όσο και από πολίτες και λοιπούς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Οι πράσινες καταναλωτικές συνήθειες μπορούν να ελαχιστοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο τις επιπτώσεις της ανθρώπινης, επιχειρηματικής και βιομηχανικής δραστηριότητας στο περιβάλλον, ενώ η διαρκής ενημέρωση και εκπαίδευση του προσωπικού και των στελεχών μικρομεσαίων επιχειρήσεων μπορεί να καλλιεργήσει την απαραίτητη εταιρική περιβαλλοντική συνείδηση και κουλτούρα. Επίσης, πρέπει να υπάρχει η θέληση από αυτές τις πλευρές για να προχωρήσουν στην προαναφερθείσα μετάβαση. Υπομονή για μακροπρόθεσμες ωφέλειες που προκύπτουν από επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και πρακτικές, σε συνδυασμό με ριζοσπαστικές και καινοτόμες διοικητικές αποφάσεις συμπληρώνουν την κατηγορία που αφορά στην κουλτούρα.

Σε επίπεδο προϋποθέσεων κεφαλαίων, οι μικρές επιχειρήσεις έχουν ανάγκη για κάποια βασικά κεφάλαια τα οποία θα τους δώσουν την αρχική ώθηση για την υιοθέτηση και ανάπτυξη πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Σε αυτή τη βάση παρουσιάζεται εξαιρετικά σημαντική η παροχή κινήτρων σε μορφή επιβράβευσης (επιβράβευση μικρών επιχειρήσεων που δεν καταναλώνουν πολύ ενέργεια). Επίσης, η επιβράβευση (χρηματική αλλά και μέσω της κοινωνικής αναγνώρισης) μπορεί να δοθεί και σε προσωπικό και μικρούς επιχειρηματίες όταν ακολουθούν και εφαρμόζουν πράσινες πρακτικές. Επιπλέον των κινήτρων, σημαντική παρουσιάζεται η ύπαρξη χρηματοδοτήσεων και ρευστότητας. Τέλος, η ποικιλία χρηματοδοτικών εργαλείων που θα ταιριάζει στον κάθε τύπο επιχείρησης παρουσιάζεται επίσης σημαντική για την ανεύρεση των αρχικών κεφαλαίων για μία επένδυση που να σχετίζεται με την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Σε επίπεδο ικανοτήτων, οι μικρές επιχειρήσεις που θέλουν να προχωρήσουν στην υιοθέτηση και ανάπτυξη πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας, θα πρέπει να μπορούν να βρουν τις κατάλληλες πληροφορίες που σχετίζονται με τις υπάρχουσες πράσινες τεχνολογίες και πρακτικές και την χρηματοδότηση αυτών και να μπορούν να διαχειριστούν την πληροφορία σε επίπεδο αιτήσεων. Επίσης, το προσωπικό πρέπει να είναι σε θέση να διαχειριστεί την εκάστοτε τεχνολογία ή την πρακτική, όπως και να παρακολουθήσει διαδικασίες που να αφορούν την εξοικονόμηση ενέργειας. Σε αυτή την λογική, δομές που υποστηρίζουν την δυνατότητα αναπαραγωγής και επεκτασιμότητας υπηρεσιών/προϊόντων/πρακτικών μπορούν να δώσουν λύσεις αξίας στους μικρούς επιχειρηματίες.

Τέλος, η ύπαρξη κατάλληλης νομοθεσίας και ενός εταιρικού πλαισίου παρουσιάζεται εξαιρετικά σημαντική. Η ξεκάθαρη νομοθεσία είναι απαραίτητη για να μειώσει τους κινδύνους για πιθανές επενδύσεις, ενώ ο σχεδιασμός σαφούς εταιρικής πολιτικής και συγκεκριμένων στόχων παρουσιάζεται σημαντικός για τις εταιρείες που επιθυμούν να εφαρμόσουν πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας.

2.6.2. Επιπτώσεις υιοθέτησης

Σε επίπεδο θετικών επιπτώσεων, οι απαντήσεις της ποιοτικής έρευνας έδειξαν πως στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχει εξοικονόμηση πόρων, ενέργειας και χρημάτων μέσα από την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Επίσης, έγινε αντιληπτή η αύξηση ανταγωνιστικότητας και κερδών, μέσω βελτίωσης των όρων χρηματοδότησης και δανειοδότησης και μέσω της αύξησης του πελατολογίου αντίστοιχα. Τέλος, στην αύξηση των κερδών και της ανταγωνιστικότητας συμβάλλει εμμέσως και η συμμόρφωση σε νομοθετικές απαιτήσεις μέσω της αποφυγής χρηματικών ποινών.

Κοιτάζοντας τις αρνητικές επιπτώσεις από την υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών και πρακτικών κατά κύριο λόγο οι χρήστες απάντησαν πως δεν είχαν αρνητικές επιπτώσεις. Οι λίγες αρνητικές επιπτώσεις που παρουσιάστηκαν αφορούσαν τα αυξημένα λειτουργικά κόστη και την συνεχή ανάγκη για εξασφάλιση πράσινων πιστοποιητικών, τα οποία μπορεί να δημιουργούν κόστη ενώ παραμένουν ανεκμετάλλευτα. Ο λόγος για την μη παρουσία αρνητικών επιπτώσεων σχετίζεται κυρίως με το γεγονός πως οι χρήστες έχουν υιοθετήσει πρακτικές χαμηλού ή μηδαμινού κόστους είτε βραχυχρόνια είτε μακροχρόνια. Στην περίπτωση των εμπειρογνομόνων που φέρουν μία γενικότερη εικόνα επί των περιπτώσεων της αγοράς, κανένας δεν ανέφερε την μη ύπαρξη αρνητικών επιπτώσεων. Εν αντιθέσει, αναφέρθηκαν σε αυξημένα λειτουργικά κόστη, σε θέματα ρευστότητας και σε προβλήματα που προκύπτουν από μη ώριμες τεχνολογίες,

2.6.3. Εμπόδια υιοθέτησης και ανάπτυξης

Κοιτάζοντας τα εμπόδια που αναφέρθηκαν στην ποιοτική έρευνα παρατηρείται πως τα περισσότερα εμπόδια αφορούν αναγκαία κεφάλαια που δεν υπάρχουν, είτε διότι είναι υψηλές οι απαιτήσεις αυτών, είτε διότι δεν δίνονται οι αναγκαίες χρηματοδοτήσεις, είτε διότι δεν έχουν πρόσβαση στις χρηματοδοτήσεις οι μικρές επιχειρήσεις. Οπότε το κύριο εμπόδιο που παρατηρείται είναι η μειωμένη πρόσβαση σε αναγκαίο κεφάλαιο για επενδύσεις στην πράσινη επιχειρηματικότητα. Το συγκεκριμένο εμπόδιο στηρίζεται από όλες τις ομάδες συνεντευξαζόμενων.

Επιπλέον, ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων απαντά πως δεν αντιμετωπίζει κάποιο εμπόδιο σχετικά με την υιοθέτηση και ανάπτυξη πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Η συγκεκριμένη απάντηση ήρθε κατά κύριο λόγο από χρήστες πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών, οι οποίοι υιοθετούν πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας. Αυτές οι πρακτικές όμως δεν έχουν ούτε μεγάλα κόστη, ούτε μεγάλα οφέλη σχετικά με την μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος της εκάστοτε επιχείρησης.

Κοιτάζοντας τα δύο κύρια συμπεράσματα που προκύπτουν από την ερώτηση που σχετίζεται με τα εμπόδια υιοθέτησης και ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας,

παρατηρείται συμφωνία σχετικά με την μη ύπαρξη κεφαλαίων για μεγάλες αλλαγές εντός των μικρών επιχειρήσεων. Το γεγονός αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη σε επίπεδο πολιτικών για την προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας στις μικρές επιχειρήσεις. Εάν, για παράδειγμα, περάσουν εντόνως τα «πράσινα» κριτήρια τραπεζικού δανεισμού στις μικρές επιχειρήσεις, το πλαίσιο που θα δημιουργηθεί θα πρέπει να κοιτάζει τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τις συγκεκριμένες δυνατότητες των μικρών επιχειρήσεων και να προσαρμόζεται σε αυτές. Έτσι, ακόμα και οι μικρές μη κοστοβόρες λύσεις πράσινης επιχειρηματικότητας θα πρέπει να επιδοτούνται και να αναγνωρίζονται, έτσι ώστε να δώσουν ακόμα περισσότερη ώθηση στην προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας.

2.6.4. Συμβολή υιοθέτησης και ανάπτυξης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελληνική οικονομία

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην ποιοτική έρευνα δήλωσαν πως η μέχρι στιγμής υιοθέτηση και ανάπτυξη των πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας έχει ευνοήσει την ελληνική οικονομία και τον εκάστοτε κλάδο. Σχετικά με την μελλοντική συμβολή της υιοθέτησης και ανάπτυξης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελληνική οικονομία, όλοι οι συμμετέχοντες από όλες τις ομάδες συνεντευξιζόμενων, απάντησαν πως η συμβολή αυτή θα είναι θετική και θα δώσει στην Ελληνική οικονομία την ισχυρή ώθηση που χρειάζεται. Πιο συγκεκριμένα, υπό τις στρατηγικές κατευθύνσεις και τις χρηματοδοτήσεις της ΕΕ, η υιοθέτηση και ανάπτυξη πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας θα δώσει προοπτικές και διευκολύνσεις στις ελληνικές επιχειρήσεις, προωθώντας την επιχειρηματικότητα, την ανταγωνιστικότητα, την ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας, την μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος και των ρύπων, την εξοικονόμηση ενέργειας και την ενεργειακή αναβάθμιση (μείωση λειτουργικού κόστους) και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Παρόλα αυτά, για τη μετάβαση αυτή χρειάζονται οικονομίες κλίμακας, πόροι, χρόνος και εξατομικευμένες λύσεις για κάθε κλάδο και για κάθε τύπο επιχείρησης.

2.6.5 Καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας

Οι καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας που παρουσιάστηκαν στην ποιοτική έρευνα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: των καλών πρακτικών που παρουσιάζονται ευρέως εντός διαφόρων μικρών επιχειρήσεων και εκείνες των καλών παραδειγμάτων πράσινης επιχειρηματικότητας (επιχειρήσεις, συστάδες, projects) που ξεχωρίζουν για προσφορά τους.

Οι καλές πρακτικές έχουν χωριστεί για την παρουσίασή τους σε πέντε (5) κατηγορίες με βάση τις θεματικές που αφορούν. Πιο συγκεκριμένα, οι κατηγορίες είναι: κυκλική οικονομία, εξοικονόμηση ενέργειας, ΑΠΕ, βιώσιμα υλικά και πρώτες ύλες και περιορισμός περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Καλές Πρακτικές Πράσινης Επιχειρηματικότητας

Κυκλική Οικονομία

- Ανακύκλωση
- Κομποστοποίηση
- Επαναχρησιμοποίηση πόρων (νερό, ενέργεια, πλαστικό)
- Μοντέλα κυκλικής οικονομίας
- Καύση βιομάζας – βιοαέριο
- Ανακύκλωση λαδιών
- Ανακύκλωση σαπουνιών
- Ανακύκλωση ηλεκτρικών συσκευών

Εξοικονόμηση Ενέργειας

- Λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας
- Συσκευές χαμηλής κατανάλωσης
- Καταγραφή και παρακολούθηση καταναλώσεων
- Μονώσεις
- Μη καθημερινή αλλαγή λινών
- Εξοικονόμηση νερού
- Ενεργειακά κουφώματα
- Αντλίες θερμότητας
- Διαμοιρασμός δρομολογίων με συνεργάτες
- Χρήση τοπικών προϊόντων
- Life Cycle Analysis
- Ενημέρωση πελατών για εξοικονόμηση ενέργειας
- Προώθηση ενεργειακών κοινοτήτων

ΑΠΕ

- Φωτοβολταϊκά
- Ηλιακοί θερμοσίφωνες

Βιώσιμα υλικά και πρώτες ύλες

- Παραγωγή βιολογικού προϊόντος
- Farm to Fork
- Προϊόν από ανακυκλωμένα και ανακυκλώσιμα υλικά
- Χρήση υλικών με χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα

Περιορισμός περιβαλλοντικών επιπτώσεων

- Καθόλου ή βιολογικά φυτοφάρμακα
- Χρήση ήπιων χημικών για καθαρισμό
- Οικολογικά χημικά για καθαριότητα
- Φιλτράρισμα νερού
 - Δέσμευση διοξειδίου του άνθρακα
 - Τηλεργασία

Στην περίπτωση των καλών παραδειγμάτων πράσινης επιχειρηματικότητας γίνεται αναφορά σε δέκα (10) παραδείγματα και στους τρόπους με τους οποίους ξεχωρίζουν για την προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας.

Καλές πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας

No Waste 21

- Συστάδα (cluster) πράσινης επιχειρηματικότητας στη Βόρεια Ελλάδα
- Κατάλυμα Ζαγοροχωριών στην Ήπειρο
- Υβριδικό σύστημα αντλιών θερμότητας και ενεργειακά τζάκια

Μικτά επιχειρηματικά σχήματα:

- ESCO
- Ενεργειακές κοινότητες
- Οικονομίες κλίμακας

Θερμοκήπια Θράκης

- Θέρμανση αποκλειστικά με γεωθερμία
- Ετήσια έκθεση βιώσιμης ανάπτυξης
- Πιστοποιημένο ενεργειακό αποτύπωμα (μηδενικές εκπομπές CO₂)

Recytrust

- Ανακύκλωση μέσα στις εταιρείες με ειδικούς κάδους

GR-ECO Islands (Χάλκη, Καστελόριζο)

- Μη διασυνδεδεμένα νησιά (Χάλκη, Καστελόριζο) τροφοδοτούνται από σταθμούς που καίνε μαζούτ/ντίζελ και δεν συμφέρει να συνδεθούν στο σύστημα.
- GIVE
- Το πρώτο Ελληνικό σκούτερ από την GIVE Engineering στον Δημόκριτο

TILOS Project

- Ανάπτυξη και η λειτουργία ενός έξυπνου καινοτόμου μικροδικτύου ηλεκτροδότησης, το οποίο βασίζεται σε υβριδικό σχήμα ΑΠΕ (αιολική και ηλιακή ενέργεια) και προηγμένης τεχνολογίας συσσωρευτές, στο νησί της Τήλου των Δωδεκανήσων, για την κάλυψη των αναγκών σε ηλεκτρική ενέργεια των κατοίκων της κοινότητας των Λιβαδιών (~500 κάτοικοι) της Τήλου

Helien

- Ηλιακοί θερμοσίφωνες ανθεκτικοί σε ακραία καιρικά φαινόμενα

Βιολογικά Ελαιοτριβεία Θάσου

- Κομποστοποίηση μέσω αναερόβιας ζύμωσης βιομάζας παραγωγής ελιάς και ελαιολάδου

3

Διερεύνηση πολιτικών
ενίσχυσης της
πράσινης οικονομίας
σε ευρωπαϊκό και
διεθνές επίπεδο

Έχοντας ολοκληρώσει την ποιοτική έρευνα της μελέτης, γίνεται αντιληπτό πως για την μετάβαση των μικρών επιχειρήσεων σε πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας υπάρχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται. Έχοντας λοιπόν, τις προϋποθέσεις αυτές ως βάση, η παρούσα ενότητα προχωρά στην διερεύνηση πολιτικών ενίσχυσης της πράσινης οικονομίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, οι οποίες θα μπορούσαν δυνητικά να μεταφερθούν σε ένα Ελληνικό πλαίσιο και να βοηθήσουν τις Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις ως προς την υιοθέτηση και ανάπτυξη πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας.

Όπως έχει συζητηθεί και σε προηγούμενες ενότητες της παρούσας μελέτης, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην οικονομία και το περιβάλλον. Συνεπώς, η δυναμική της πράσινης ανάπτυξης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πώς οι μικρές επιχειρήσεις θα καταφέρουν να ενσωματώσουν βιώσιμες πρακτικές στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Οι πράσινες ΜμΕ που επικεντρώνονται στο οικονομικό κέρδος και ενδιαφέρονται ταυτόχρονα για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα μπορούν να καθοδηγήσουν τον πράσινο μετασχηματισμό «από κάτω προς τα πάνω» δημιουργώντας νέα επιχειρηματικά μοντέλα και βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές οι οποίες μπορούν να υιοθετηθούν από όλο και περισσότερες εταιρείες.

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο παίζουν ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση πράσινων μικρομεσαίων επιχειρήσεων, κυρίως υιοθετώντας σαφείς και συνεκτικούς κανονισμούς, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες αγοράς για πράσινα προϊόντα/υπηρεσίες και διευκολύνοντας την πρόσβαση σε προγράμματα χρηματοδότησης και ανάπτυξης. Η πρόσβαση σε χρηματοδότηση είναι καθοριστικός παράγοντας για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις προκειμένου να επιτύχουν στον τομέα του «πράσινου».

Είναι γεγονός ότι η πράσινη επιχειρηματικότητα υποστηρίζεται εν δυνάμει μέσω πολλών ειδών πολιτικών. Στόχος, λοιπόν, της Ενότητας 3 είναι να εντοπιστούν συγκεκριμένες πολιτικές ενίσχυσης της πράσινης επιχειρηματικότητας μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκό αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Ξεκινώντας από πολιτικές σε επίπεδο ΕΕ (υποενότητα 3.2), η παρούσα ενότητα καταλήγει σε συγκεκριμένα μέτρα για την πράσινη μετάβαση που εφαρμόζονται από κράτη μέλη. Παραδείγματα εργαλείων που υποστηρίζουν την πράσινη επιχειρηματικότητα είναι:

- έργα τα οποία χρηματοδοτούνται από εθνικούς, ευρωπαϊκούς ή διεθνείς πόρους
- πιστοποιητικά «περιβαλλοντικής» διαχείρισης (certificates of environmental management)
- κίνητρα που σχετίζονται με την πολιτική απασχόλησης/προσλήψεων της επιχείρησης
- προνομιακή φορολογία και φοροαπαλλαγές

- Πράσινοι φόροι
- Κρατικές επιχορηγήσεις
- Επικοινωνία από τη μεριά του κράτους προς τον επιχειρηματικό κόσμο σχετικά με τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από την εφαρμογή περιβαλλοντικής διαχείρισης
- Δημιουργία ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου και ταυτόχρονα μείωση της γραφειοκρατίας
- Προνομιακό καθεστώς για χρήση περιβαλλοντικού/οικολογικού σήματος
- Εκπαιδευτικά προγράμματα (reskilling)

3.1. Μεθοδολογία ενότητας

Η παρούσα υποενότητα προσεγγίζεται μέσω δευτερογενούς έρευνας (έρευνας γραφείου) αξιοποιώντας πρόσφατο δημοσιευμένο υλικό και πηγές από κρατικές υπηρεσίες και εξειδικευμένους οργανισμούς, καθώς και δημοσιευμένες μελέτες, κείμενα στοχοθέτησης της επόμενης προγραμματικής περιόδου αλλά και προσκλήσεις χρηματοδότησης δράσεων και πρακτικών όπως αυτές που προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Τα δεδομένα μπορούν να αναλυθούν περαιτέρω ώστε να παρέχουν συμπληρωματική ή διαφορετική γνώση, ερμηνείες αλλά και συμπεράσματα.

3.2. Πολιτικές ενίσχυσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

Στην παρούσα υποενότητα, εντοπίζονται αρχικά οι κύριες πολιτικές που αφορούν την πράσινη μετάβαση σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, σχετικά κανονιστικά πλαίσια, στρατηγικές και σχέδια δράσης σε επίπεδο ΕΕ, χρηματοδοτικά εργαλεία και άλλα συγκεκριμένα μέτρα που βρίσκονται σε εφαρμογή σήμερα σε επίπεδο κρατών μελών (π.χ. φορολογικά κίνητρα, χαμηλότοκα δάνεια, επιχορηγήσεις και συμβουλευτικές υπηρεσίες). Στον πίνακα 17 παρουσιάζεται η σύνοψη του πλαισίου για την πράσινη μετάβαση, ξεκινώντας από τις ευρύτερες πολιτικές σε επίπεδο Ένωσης και καταλήγοντας σε μέτρα κρατών μελών.

Πίνακας 19: Ευρωπαϊκό πλαίσιο πράσινης μετάβασης

Πολιτικές	Σχετικά κανονιστικά πλαίσια	Στρατηγικές και σχέδια δράσης	Μέτρα και δράσεις για την πράσινη επιχειρηματικότητα σε κράτη μέλη
Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Green Deal)	Ευρωπαϊκό Πακέτο «Fit for 55»	Σχέδιο ανάκαμψης της ΕΕ - Next Generation EU	Χρηματοδοτικά εργαλεία
Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνοχής (Cohesion Policy)	Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος (2021)	Στρατηγική για τις ΜμΕ με στόχο μία βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη	Φορολογικά Εργαλεία
		Σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία	Χαμηλότοκα δάνεια
		Σχέδιο δράσης για μηδενική ρύπανση των υδάτων, του αέρα και του εδάφους	Επιχορηγήσεις και δωρεάν συμβουλευτικές υπηρεσίες
			Μέτρα ενίσχυσης δημιουργίας Ενεργειακών κοινοτήτων

3.3. Πολιτικές ΕΕ

Στην παρούσα υποενότητα γίνεται αναφορά στις δύο κεντρικές πολιτικές της ΕΕ που αφορούν την πράσινη μετάβαση. Οι δύο πολιτικές, οι οποίες έχουν παρουσιαστεί ως ρυθμιστικό πλαίσιο πράσινης οικονομίας στην ενότητα 1, είναι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Green Deal) και η Πολιτική Συνοχής 2021 – 2027 (Cohesion Policy).

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι η νέα στρατηγική της Ευρώπης για την ανάπτυξη με βασικό στόχο να καταστεί η Ευρώπη η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος στον κόσμο έως το 2050. Η επιτάχυνση των επενδύσεων στην έρευνα, την καινοτομία, την ανάπτυξη και τις σύγχρονες υποδομές θα συμβάλει στην ανάπτυξη νέων παραγωγικών διαδικασιών και στη δημιουργία θέσεων εργασίας κατά τη διάρκεια όλης της διαδικασίας. Οι νομοθεσίες και οι κανονισμοί που σχετίζονται με την Πράσινη Συμφωνία είναι το Πακέτο Fit for 55 και ο Ευρωπαϊκός νόμος για το Κλίμα 2021 – Πλαίσιο για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050.

Η πολιτική συνοχής της ΕΕ συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στοχεύει στη διόρθωση των ανισορροπιών μεταξύ κρατών μελών και περιφερειών. Εκπληρώνει τις πολιτικές προτεραιότητες της Ένωσης, ιδίως την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Οι νομοθεσίες και οι κανονισμοί που σχετίζονται με την πολιτική συνοχής της ΕΕ, είναι: ο Κανονισμός Κοινών Διατάξεων (Common Provisions Regulation), ο Κανονισμός σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ταμείο Συνοχής, ο Κανονισμός Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης (Just Transition Fund), ο Κανονισμός Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας (Territorial cooperation) και ο Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ESF+ Regulation).

3.4. Στρατηγικές και σχέδια δράσης που αφορούν την πράσινη μετάβαση στην ΕΕ

Έχοντας μελετήσει το ευρύτερο πλαίσιο πολιτικών της ΕΕ, η παρούσα υποενότητα προχωρά στην παρουσίαση των στρατηγικών και των σχεδίων δράσης τα οποία προωθούνται σε επίπεδο ΕΕ. Τα σχέδια και οι στρατηγικές που παρουσιάζονται είναι τα εξής: το σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία, το σχέδιο δράσης για μηδενική ρύπανση των υδάτων, του αέρα και του εδάφους, η στρατηγική για τις ΜμΕ με στόχο μια βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη και το σχέδιο ανάκαμψης της ΕΕ – NextGenerationEU.

3.4.1. Σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία⁵⁵

Το σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία υιοθετήθηκε τον Μάρτιο του 2020 και αποτελεί ένα από τα κύρια δομικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας για την βιώσιμη ανάπτυξη. Η μετάβαση της ΕΕ σε μια κυκλική οικονομία θα μειώσει την πίεση στους φυσικούς πόρους, θα δημιουργήσει θέσεις εργασίας και θα αποτελέσει βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου για κλιματική ουδετερότητα μέχρι το 2050. Ακόμη, αξιοποιώντας την ενιαία αγορά και τις δυνατότητες των ψηφιακών τεχνολογιών, η κυκλική οικονομία αναμένεται να ενισχύσει τη βιομηχανική βάση της ΕΕ και να προωθήσει τη δημιουργία και την επιχειρηματικότητα μεταξύ ΜμΕ. Επίσης, το συγκεκριμένο σχέδιο δράσης ανακοινώνει πρωτοβουλίες που αφορούν ολόκληρο τον κύκλο ζωής των προϊόντων, ενώ εστιάζει και στον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζονται τα προϊόντα, προωθεί τις διαδικασίες κυκλικής οικονομίας, ενθαρρύνει τη βιώσιμη κατανάλωση και στοχεύει να διασφαλίσει τη μείωση των αποβλήτων και τη βέλτιστη διαχείριση των πόρων. Ενδεικτικά, τα μέτρα που παρουσιάζονται στο πλαίσιο του σχεδίου δράσης για την κυκλική οικονομία στοχεύουν να:

- Καταστήσουν τα αειφόρα προϊόντα κανόνα στην ΕΕ
- Ενδυναμώσουν τους καταναλωτές
- Εξασφαλίσουν τη μείωση των αποβλήτων
- Εστιάσουν στους τομείς που χρησιμοποιούν τους περισσότερους πόρους και όπου οι δυνατότητες κυκλικότητας είναι μεγάλες, όπως για παράδειγμα: ηλεκτρονικά, μπαταρίες και οχήματα, συσκευασίες, πλαστικά, υφάσματα, κατασκευές και κτίρια, τρόφιμα και νερό

3.4.1. Σχέδιο δράσης για μηδενική ρύπανση των υδάτων, του αέρα και του εδάφους⁵⁶

Το σχέδιο δράσης για μηδενική ρύπανση των υδάτων, του αέρα και του εδάφους υιοθετήθηκε τον Μάιο του 2021 και αποτελεί ένα ακόμα δομικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Για να καταφέρει η ΕΕ να σημειώσει μηδενικά επίπεδα ρύπανσης μέχρι το 2050 πρέπει η ρύπανση του αέρα, των υδάτων και του εδάφους να μειωθεί σε επίπεδα τα οποία δεν θεωρούνται επιβλαβή για την υγεία και τα φυσικά οικοσυστήματα. Έτσι, το σχέδιο δράσης στοχεύει στην ενίσχυση της πράσινης, ψηφιακής και οικονομικής ηγεσίας της ΕΕ, δημιουργώντας παράλληλα μια πιο υγιή και κοινωνικά δίκαιη Ευρώπη. Επίσης, παρέχει έναν οδηγό για την

55. [European Commission – Circular economy action plan](#)

56. [European Commission – Zero pollution action plan](#)

ενσωμάτωση της πρόληψης της ρύπανσης σε όλες τις σχετικές πολιτικές της ΕΕ, για την επιτάχυνση της εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας της ΕΕ και για τον εντοπισμό πιθανών κενών.

3.4.3. Στρατηγική για τις ΜμΕ με στόχο μια βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2020)

Η στρατηγική για τις ΜμΕ με στόχο μια βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη υιοθετήθηκε τον Μάρτιο του 2020 και αναγνωρίζει ουσιαστικά τις διαφορετικές ανάγκες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Υποστηρίζει τις ΜμΕ όχι μόνο να αναπτυχθούν και να επεκταθούν, αλλά και να είναι ανταγωνιστικές, ανθεκτικές και βιώσιμες. Για τον λόγο αυτό, καθορίζει μια φιλόδοξη, ολοκληρωμένη και διατομεακή προσέγγιση η οποία βασίζεται σε οριζόντια μέτρα προς όφελος όλων των ειδών ΜμΕ, καθώς και σε δράσεις που ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες ανάγκες. Στοχεύει, επίσης, στη σημαντική αύξηση του αριθμού των ΜμΕ που εφαρμόζουν βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές, καθώς και αυτών που χρησιμοποιούν ψηφιακές τεχνολογίες. Απώτερος στόχος της συγκεκριμένης στρατηγικής είναι να καταστεί η Ευρώπη το πλέον ελκυστικό μέρος για τη δημιουργία μιας μικρής επιχείρησης και τη μετέπειτα ανάπτυξη και επέκτασή της στην ενιαία αγορά. Η στρατηγική για τις ΜμΕ θα έχει καθοριστική σημασία για την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και του σχεδίου δράσης για την κυκλική οικονομία και προτείνει δράσεις που διαρθρώνονται γύρω από τους εξής τρεις πυλώνες:

I. Ανάπτυξη ικανοτήτων και στήριξη για τη μετάβαση στη βιωσιμότητα και την ψηφιοποίηση

- Διάθεση τουλάχιστον 300 εκατ. ευρώ για την ενθάρρυνση καινοτομιών στο πλαίσιο της Πράσινης Συμφωνίας
- Αναβάθμιση του δικτύου «Enterprise Europe Network» με την παροχή ειδικών συμβουλών βιωσιμότητας και άλλων υπηρεσιών βιωσιμότητας
- Επέκταση των κόμβων ψηφιακής καινοτομίας σε συνάρτηση με την πρωτοβουλία «Startup Europe» και το δίκτυο EEN

II. Μείωση του κανονιστικού φόρτου και βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά

- Κινητοποίηση κρατών στο πλαίσιο ενός ενωσιακού προτύπου νεοφυών επιχειρήσεων, με σκοπό την ανταλλαγή και την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών προκειμένου να επιταχυνθεί η ανάπτυξη τεχνολογικά καινοτόμων μικρομεσαίων επιχειρήσεων
- Επέκταση του προγράμματος «Erasmus για νέους επιχειρηματίες»

III. Βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση

- Πρωτοβουλία για επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες με σκοπό να συγκεντρωθεί χρηματοδότηση από την ΕΕ, τα κράτη μέλη και τον ιδιωτικό τομέα, προκειμένου να αυξηθεί η πρόσβαση σε χρηματοδότηση με ίδια κεφάλαια για καινοτόμες ΜμΕ που αναπτύσσουν ή υιοθετούν «πράσινες» λύσεις
- Στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων με επενδύσεις που θα διοχετεύονται μέσω ενός νέου ταμείου το οποίο θα δημιουργηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος InvestEU (έναρξη εφαρμογής το 2021)

3.4.4. Σχέδιο ανάκαμψης της ΕΕ – Next Generation EU

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας "Next Generation EU" της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο παρουσιάστηκε πρόσφατα, βασικούς άξονες πολιτικής αποτελούν η πράσινη μετάβαση, η ψηφιακή μετάβαση, η απασχόληση και η κοινωνική συνοχή, καθώς και η παροχή ισχυρών κινήτρων για την υλοποίηση επενδύσεων που θα συμβάλλουν στο μετασχηματισμό της οικονομίας. Οι προτεραιότητες του σχεδίου όσον αφορά στον άξονα της πράσινης μετάβασης είναι οι εξής:

- Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου με την ταχεία ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και του υδρογόνου
- Ανακαινίσεις κτιρίων και υποδομών με στόχο την καλύτερη ενεργειακή απόδοση
- Πράσινη και έξυπνη μετάβαση στις μεταφορές
- Δημιουργία μοντέλων κυκλικής οικονομίας
- Διαχείριση των υδάτων και της βιοποικιλότητας
- Εξασφάλιση δίκαιης πράσινης μετάβασης

3.5. Μέτρα για την ενίσχυση της πράσινης επιχειρηματικότητας στην ΕΕ

Έχοντας παρουσιάσει το πλαίσιο πολιτικών, τις στρατηγικές και τα σχέδια σε επίπεδο ΕΕ, η παρούσα υποενοότητα προχωρά στην ανάδειξη και παρουσίαση των μέτρων που προκύπτουν και σχετίζονται με την οικονομική στήριξη και τις παρεμβάσεις σε θεσμικό και νομικό επίπεδο. Τα μέτρα αυτά διερευνώνται τόσο σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο κρατών μελών της ΕΕ.

3.5.1. Παροχή οικονομικής στήριξης

Ξεκινώντας από τα εργαλεία οικονομικής στήριξης των ΜμΕ, γίνεται αναφορά σε χρηματοδοτικά προγράμματα επιδοτήσεων (μέσω ταμείων της ΕΕ), όπως και εθνικές επιχορηγήσεις, φορολογικά κίνητρα και διευκολύνσεις για πρόσβαση σε δανεισμό. Συμπεριλαμβάνονται επίσης και επιχορηγήσεις που αφορούν συμβουλευτική υποστήριξη και εκπαιδεύσεις προσωπικού. Οι άμεσες επιχορηγήσεις και η παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης και εκπαίδευσης προς τις ΜμΕ συμβάλλουν στην αύξηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησής τους και στη δέσμευσή τους σε πράσινες πρακτικές. Δεδομένης βέβαια της περιορισμένης διαθεσιμότητας δημόσιας χρηματοδότησης για την προώθηση των πράσινων επιχειρηματικών πρακτικών σε πολλές χώρες, η σταδιακή μετάβαση προς ένα σύστημα υποστήριξης επί πληρωμή (π.χ. μέσω τελών) θα ήταν ενδεχομένως ωφέλιμη. Ωστόσο, το πιο πιθανό είναι οι μικρές επιχειρήσεις να μην αντέξουν οικονομικά το επιπλέον κόστος τελών συμβουλευτικής υποστήριξης. Επιπλέον, πολλές ΜμΕ θεωρούν ότι η παροχή τέτοιου τύπου υποστήριξης θα πρέπει να παρέχεται δωρεάν από το κράτος. Οι υποστηρικτικές δομές, λοιπόν, μπορεί μεν να προσφέρονται από δημόσιους φορείς για την αγορά πράσινων τεχνολογιών, αλλά πιο συχνά επιδοτούν μέρος του κόστους παροχής συμβουλών για τον προσδιορισμό και την εφαρμογή της αποδοτικότητας των πόρων και άλλων περιβαλλοντικά προσανατολισμένων μέτρων.

3.5.1.1. Χρηματοδοτικά προγράμματα και επιχορηγήσεις

Είναι γεγονός ότι η κατάλληλη οικονομική στήριξη μπορεί να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα για την ουσιαστική στροφή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων προς την ανάπτυξη αλλά και την υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών. Στην παρούσα υποενότητα, λοιπόν, παρουσιάζονται κάποια βασικά χρηματοδοτικά εργαλεία και προγράμματα που τίθενται σε εφαρμογή σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και αναμένεται να επηρεάσουν και να διαμορφώσουν τις τάσεις της πράσινης επιχειρηματικότητας στα κράτη μέλη. Οι παρεμβάσεις αναλύονται σε πανευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Παρεμβάσεις σε πανευρωπαϊκό επίπεδο:

1. **Παρεμβάσεις σε πανευρωπαϊκό επίπεδο: Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (Just transition fund):** Με συνολικό προϋπολογισμό 17,5 δισεκατομμυρίων ευρώ για την περίοδο 2021–2027, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (JTF) είναι ένα νέο μέσο της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2021–2027. Πρόκειται για τον πρώτο του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (Green Deal) και έχει ως στόχο την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας της Ένωσης έως το 2050. Το ταμείο θα στηρίξει τις περιοχές που επηρεάζονται περισσότερο από την πράσινη μετάβαση ώστε να μειωθούν οι περιφερειακές ανισότητες και να αντιμετωπιστούν οι διαρθρωτικές αλλαγές με απώτερο στόχο την πολιτική συνοχή της ΕΕ. Το Ταμείο θα μειώσει

το κοινωνικοοικονομικό κόστος που προκαλείται από την πράσινη μετάβαση, υποστηρίζοντας την οικονομική διαφοροποίηση και την ανασυγκρότηση των σχετικών περιοχών. Μεταξύ των βασικών στόχων του ταμείου είναι οι επενδύσεις σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η δημιουργία νέων επιχειρήσεων καθώς και η ανάπτυξη και υιοθέτηση καθαρών τεχνολογιών ενέργειας.

II. Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (European Regional Development Fund 2021 – 2027)⁵⁷: Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης στοχεύει στην ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Την περίοδο 2021-2027 το ταμείο θα επενδύσει στην δημιουργία μιας έξυπνης, πράσινης και συνδεδεμένης Ένωσης. Το ταμείο θα χρηματοδοτήσει προγράμματα με κοινή ευθύνη μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των Εθνικών αρχών των κρατών μελών. Ανάμεσα στις βασικές προτεραιότητες χρηματοδότησης του ταμείου για την περίοδο 2021-2027 βρίσκεται η υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, της ψηφιοποίησης και της ψηφιακής συνδεσιμότητας και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ.

III. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Καινοτομίας (EIC): Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Καινοτομίας (EIC) ιδρύθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος της ΕΕ «Ορίζων Ευρώπη». Έχει προϋπολογισμό €10,1 δισεκατομμυρίων για την υποστήριξη καινοτομιών καθόλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους, από το στάδιο της έρευνας, έως την απόδειξη της ιδέας, τη μεταφορά τεχνολογίας και την αναβάθμιση (scale-up) νεοφυών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ένα μοναδικό χαρακτηριστικό του EIC είναι ότι παρέχει χρηματοδότηση σε μεμονωμένες εταιρείες (κυρίως νεοφυείς επιχειρήσεις και ΜμΕ) τόσο μέσω επιχορηγήσεων όσο και μέσω επενδύσεων. Οι επενδύσεις έχουν τη μορφή άμεσου μετοχικού κεφαλαίου και η διαχείρισή τους γίνεται από το ταμείο EIC (EIC Fund). Οι καινοτομίες που σχετίζονται με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία για την οικονομική ανάκαμψη (Green Deal) είναι μεταξύ των κύριων στόχων χρηματοδότησης του ταμείου.

IV. Ευρωπαϊκό Ταμείο Καινοτομίας (Innovation Fund)⁵⁸: Με το Ταμείο Καινοτομίας, η ΕΕ στοχεύει να επενδύσει σε νέες τεχνολογίες που προωθούν σημαντικά τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Με προϋπολογισμό περίπου €10 δισεκατομμυρίων μεταξύ 2020 και 2030, πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα χρηματοδοτικά προγράμματα υποστήριξης στον κόσμο. Το ταμείο επικεντρώνεται σε πρωτοποριακές τεχνολογίες για:

57. European Commission – European Regional Development Fund

58. European Commission – Innovation Fund

- Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- Αποθήκευση ενέργειας
- Δέσμευση, χρήση άνθρακα (CCU) και αποθήκευση (CCS)
- Τεχνολογίες και διεργασίες χαμηλών εκπομπών άνθρακα σε βιομηχανίες έντασης ενέργειας
- Κυκλική οικονομία

Το Ταμείο Καινοτομίας δεν χρηματοδοτεί δράσεις έρευνας και ανάπτυξης, αλλά δράσεις επίδειξης (demonstration) διάρκειας μεταξύ 3 και 14 ετών. Χρηματοδοτεί ουσιαστικά την πρώτη βιομηχανική εφαρμογή καινοτόμων τεχνολογιών χαμηλών εκπομπών άνθρακα που δεν είναι ακόμη εμπορικά διαθέσιμες. Το Ταμείο υποστηρίζει δύο τύπους έργων:

- Έργα μεγάλης κλίμακας: €7,5 εκατ. και άνω
- Έργα μικρής κλίμακας: μεταξύ €2,5 – €7,5 εκατ.

V. Μηχανισμός «Συνδέοντας την Ευρώπη» (2021 – 2027): Ο συγκεκριμένος μηχανισμός θα χρηματοδοτήσει έργα γύρω από τους τομείς της ψηφιακής τεχνολογίας, της ενέργειας και των μεταφορών και θα διαρκέσει από το 2021 έως το 2027 με συνολικό προϋπολογισμό ύψους €33,71 δισ. Σε ότι αφορά στον τομέα της Ενέργειας συγκεκριμένα, σκοπός του προγράμματος είναι να συμβάλει στην περαιτέρω ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας, βελτιώνοντας τη διαλειτουργικότητα των ενεργειακών δικτύων σε διατομεακό επίπεδο, επιταχύνοντας την απαλλαγή από τις εκπομπές άνθρακα και εξασφαλίζοντας την ασφάλεια του εφοδιασμού. Προβλέπεται επίσης χρηματοδότηση για έργα στον τομέα της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Κατά τον καθορισμό των κριτηρίων ανάθεσης, θα ληφθεί υπόψη η συνοχή με τα ενωσιακά και εθνικά σχέδια για την ενέργεια και το κλίμα, καθώς και με την αρχή της «προτεραιότητας στην ενεργειακή απόδοση».

VI. Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης: Μετάβαση στην πράσινη οικονομία (2021 – 2025): Η Μετάβαση στην Πράσινη Οικονομία 2021-25 είναι η νέα προσέγγιση της τράπεζας για να βοηθήσει την οικοδόμηση ανθεκτικών οικονομιών με χαμηλές εκπομπές άνθρακα. Η τράπεζα για να το πετύχει αυτό θα αυξήσει την «πράσινη χρηματοδότηση» σε πάνω από 50% των ετήσιων επιχειρηματικών διαδικασιών της έως το 2025. Μέχρι σήμερα, η τράπεζα έχει υπογράψει πράσινες επενδύσεις ύψους €36 δισεκατομμυρίων και έχει χρηματοδοτήσει περισσότερα από 2.000 πράσινα έργα, τα οποία αναμένεται να μειώνουν τις εκπομπές άνθρακα κατά 104 εκατομμύρια τόνους ετησίως. Συγκεκριμένα, το 2019, η Τράπεζα χρηματοδότησε πάνω από 2,2 GW

παραγόμενα από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Το πρόγραμμα της τράπεζας για τη μετάβαση στην πράσινη οικονομία υιοθετεί μια συστημική προσέγγιση για την υποστήριξη της μετάβασης σε οικονομίες χαμηλών εκπομπών άνθρακα. Η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνει την κλιμάκωση των επενδύσεων σε ένα σύνολο θεμάτων που αφορούν το περιβάλλον και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα θα χρηματοδοτήσει δραστηριότητες κάτω από τους ακόλουθους «πράσινους» τομείς:

- Ενέργεια και αποδοτικότητα πόρων
- Κυκλική οικονομία
- Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- Ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή
- Δίκαιη πράσινη μετάβαση

VII. Πρόγραμμα Ορίζοντα Ευρώπη – Cluster 5 (Κλίμα, Ενέργεια και Κινητικότητα)⁵⁹: Το Cluster 5 του προγράμματος «Ορίζοντα Ευρώπη» οραματίζεται μια κλιματικά ουδέτερη Ευρώπη έως το 2050. Στόχος είναι να επιταχυνθεί η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση και οι συναφείς μετασχηματισμοί της οικονομίας, της βιομηχανίας και της κοινωνίας. Το Cluster 5 χρηματοδοτεί έργα που συμβάλλουν στην έρευνα και τη δημιουργία καινοτόμων λύσεων οι οποίες αφορούν: την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, τα οικοσυστήματα, τα συστήματα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τη δέσμευση άνθρακα, τις μπαταρίες, τα ενεργειακά αποδοτικά κτίρια, τις έξυπνες μεταφορές με μηδενικές εκπομπές και τέλος τις πράσινες, δίκαιες και χωρίς αποκλεισμούς υπηρεσίες που απευθύνονται σε πόλεις και πολίτες. Οι δραστηριότητες στο πλαίσιο αυτού του Cluster θα υποστηρίξουν άμεσα την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.

VIII. Πρόγραμμα LIFE για την κλιματική δράση (2021 – 2027): Πρόκειται για χρηματοδοτικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το περιβάλλον και τη δράση για το κλίμα. Για την προγραμματική περίοδο 2021-2027, ο προϋπολογισμός θα παρέχει οικονομική στήριξη ύψους €5,432 δισ. Συγκεκριμένα, το υπο-πρόγραμμα Μετάβαση σε Καθαρές Μορφές Ενέργειας, κάτω από το πεδίο της δράσης για το κλίμα, υποστηρίζει την υλοποίηση έργων που εστιάζουν στην οικοδόμηση δυναμικού και στη διάδοση γνώσεων, δεξιοτήτων καινοτόμων τεχνικών, μεθόδων και λύσεων για την επίτευξη των στόχων της νομοθεσίας και της πολιτικής της ΕΕ σχετικά με τη μετάβαση προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και προς την αύξηση της ενεργειακής

απόδοσης. Τα θέματα της τρέχουσας πρόσκλησης υποβολής προτάσεων αφορούν ανάμεσα σε άλλα:

- Μια μικρή επιχορήγηση σχετικά με τη βιοποικιλότητα (€100.000)
- Έργα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των Κοινοτήτων Γνώσης και Καινοτομίας του ΕΙΤ, τα οποία συμβάλλουν στην εφαρμογή του σχεδίου δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία
- Δράσεις συντονισμού και υποστήριξης για έργα που εστιάζουν στη μετάβαση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, μέσω δραστηριοτήτων όπως η δημιουργία καινοτήτων, η διάδοση πληροφοριών και γνώσης και η ευαισθητοποίηση

IX. Πρόγραμμα για την ενιαία αγορά (2021 – 2027)⁶⁰: Το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την Ενιαία Αγορά (Single Market Programme), με προϋπολογισμό €4,2 δισ., έχει στόχο να υποστηρίξει την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ενιαίας αγοράς και να διασφαλίσει την ανάκαμψη της ΕΕ από την πανδημία. Ανάμεσα στους κεντρικούς άξονες του προγράμματος βρίσκεται η υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητάς τους συγκεκριμένα μέσα από τη διευκόλυνση της πρόσβασής τους στις αγορές, την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την απόκτηση επιχειρηματικών δεξιοτήτων και την προώθηση του εκσυγχρονισμού της βιομηχανίας και την αντιμετώπιση παγκόσμιων και κοινωνικών προκλήσεων. Τα εργαλεία για την επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι τα εξής:

- Το Enterprise Europe Network το οποίο θα παρέχει ένα ολοκληρωμένο πακέτο συμβουλών σε ΜμΕ σχετικά με το πως να καινοτομήσουν και να αναπτυχθούν διεθνώς
- Δίκτυο απεσταλμένων μικρομεσαίων επιχειρήσεων το οποίο θα προωθεί ευνοϊκά κανονιστικά πλαίσια προς τις ΜμΕ καθώς και τη χάραξη ευνοϊκών πολιτικών
- Erasmus για νέους επιχειρηματίες
- Κοινές πρωτοβουλίες (clusters): δράσεις που εστιάζουν στη δημιουργία ομάδων εξειδικευμένων μικρομεσαίων επιχειρήσεων

X. Ευρωπαϊκή Τράπεζα⁶¹ Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης: Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης προσφέρει σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις ένα εύρος υπηρεσιών τεχνικής υποστήριξης (π.χ. μελέτες σκοπιμότητας).

60. European Commission – Single Market Programme: Support to businesses

61. EBRD – Green Economy Transition

Επιπλέον, υποστηρίζει τις επιχειρήσεις να αναπτύξουν πράσινες επενδύσεις, να εντοπίσουν σχετικές ευκαιρίες στην αγορά και να βελτιώσουν την ανθεκτικότητά τους στο ραγδαία πλέον μεταβαλλόμενο κλίμα.

XI. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ESF+): Το ταμείο έχει στόχο την προώθηση των ευκαιριών απασχόλησης και την προώθηση της καινοτομίας στα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Παρέχει ευκαιρίες επανειδίκευσης και τεχνική υποστήριξη σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις της ΕΕ, ιδίως για τη στήριξη της περιβαλλοντικής και ψηφιακής μετάβασης. Ανάμεσα σε άλλες δράσεις, την περίοδο 2021–2027, το ταμείο θα προσφέρει περίπου 89,6 δισεκατομμύρια ευρώ σε χρηματοδότηση για:

- Εκπαίδευση ή επανειδίκευση προσωπικού
- Προώθηση κοινωνικής ένταξης

Παρεμβάσεις σε εθνικό επίπεδο:

- I. Η Ιρλανδική δημόσια υπηρεσία βιομηχανικής ανάπτυξης «Enterprise Ireland», παρέχει επιχορηγήσεις σε ΜμΕ έως 50% του κόστους παροχής συμβουλών για τον προσδιορισμό και την εφαρμογή της αποδοτικότητας των πόρων και άλλων περιβαλλοντικά προσανατολισμένων μέτρων. Μια επιχείρηση μπορεί να λάβει έως και €200.000 σε τρία χρόνια. Οι επιχορηγήσεις αυτές συνδέονται με ελέγχους συμμόρφωσης.
- II. Η Γαλλική Υπηρεσία Περιβάλλοντος και Διαχείρισης Ενέργειας (ADEME) επιδοτεί έως και το 50% του κόστους των περιβαλλοντικών ελέγχων, οι οποίοι καλύπτουν τόσο τη συμμόρφωση όσο και την αποδοτικότητα των πόρων.
- III. Η Γερμανική δημόσια τράπεζα Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) έχει ένα «Ειδικό Ταμείο για την Ενεργειακή Απόδοση στις ΜμΕ» που καλύπτει έως και το 80% του κόστους των ΜμΕ για να λάβουν επαγγελματικές συμβουλές σχετικά με το πώς να βελτιώσουν την ενεργειακή τους απόδοση (Miller, 2011).

3.5.1.2. Φορολογικά κίνητρα (OECD 2018)

Οι κυβερνήσεις, εκτός από την αξιοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων, μπορούν να υποστηρίξουν τις ΜμΕ που επιθυμούν να επενδύσουν σε πράσινες τεχνολογίες με τη χρήση φορολογικών κινήτρων. Σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ, δίνεται η δυνατότητα στους επιχειρηματίες να λαμβάνουν φορολογικές απαλλαγές, για παράδειγμα αφαιρώντας ορισμένες κατηγορίες επενδύσεων που σχετίζονται με το περιβάλλον από το φορολογητέο εταιρικό εισόδημα για μια καθορισμένη χρονική περίοδο. Αυτό το κίνητρο αναπτύσσεται συνήθως στο πλαίσιο της οικονομικής πολιτικής με σκοπό την προώθηση της καινοτομίας, της έρευνας και της ανάπτυξης. Ομοίως, για να ενθαρρύνει τις επενδύσεις των ΜμΕ σε πράσινες τεχνολογίες μια κυβέρνηση μπορεί να προσφέρει φορολογικά κίνητρα όπως για παράδειγμα επιταχυνόμενες

αποσβέσεις, μειωμένους φόρους ακινήτων ή εταιρικούς φόρους. Οι φοροαπαλλαγές μπορούν να διαφοροποιούνται με βάση το πραγματικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα της επένδυσης.

I. Για παράδειγμα, χώρες όπως η Ολλανδία εφαρμόζουν δύο συστήματα μείωσης φόρων για την επιτάχυνση των επενδύσεων σε πράσινες τεχνολογίες:

- Την «αυθαίρετη απόσβεση πράσινων επενδύσεων» (VAMIL) η οποία επιτρέπει την ταχεία απόσβεση των πρόσφατα αγορασμένων πράσινων τεχνολογιών που αναγνωρίζονται και έχουν καταγραφεί από την κυβέρνηση
- Το «Επίδομα Πράσινων/Περιβαλλοντικών Επενδύσεων» (MIA) το οποίο επιτρέπει τη μερική φοροαπαλλαγή μιας επένδυσης σε πράσινη τεχνολογία

II. Η Γαλλική κυβέρνηση από την άλλη χρησιμοποιεί επιταχυνόμενες αποσβέσεις (accelerated depreciation) και μειωμένους φόρους ακινήτων για να τονώσει τις αγορές ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ενεργειακά αποδοτικού εξοπλισμού.

Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι τα παραπάνω μέσα φορολογικής ελάφρυνσης είναι συνήθως αποδοτικά όταν συμπληρώνονται από την ταυτόχρονη φορολόγηση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Οι φόροι στις επιβλαβείς για το περιβάλλον τεχνολογίες για παράδειγμα παρέχουν ένα πρόσθετο κίνητρο για τη δημιουργία νεοφυών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων με οικολογικό χαρακτήρα.

3.5.1.3. Πρόσβαση σε δανεισμό (OECD 2018)

Είναι επίσης σημαντικό να ενισχυθεί ο ρόλος των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών όσον αφορά στην παροχή κινήτρων για καλές περιβαλλοντικές επιδόσεις των ΜμΕ μέσω καλύτερων όρων δανείου ή ασφαλιστικού συμβολαίου. Ακόμα, τα δημόσια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν να προσφέρουν δάνεια με μειωμένα επιτόκια για πράσινες επενδύσεις από μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Υπάρχουν επίσης προγράμματα που επιτρέπουν τη μετατροπή δανείων σε επιχορηγήσεις (δηλαδή τα χρήματα δεν χρειάζεται να επιστραφούν) με την απόδειξη των αναμενόμενων περιβαλλοντικών επιδόσεων/αποτελεσμάτων. Παρακάτω παρουσιάζονται τρία διαφορετικά μοντέλα που εμφανίζονται εντός ΕΕ.

I. **Το παράδειγμα της Γαλλίας**⁶²: Στη Γαλλία, η τράπεζα δημοσίων επενδύσεων Bpifrance προσφέρει δάνεια από €50.000 έως €3 εκατομμύρια για έως και επτά χρόνια με ευνοϊκά επιτόκια και χωρίς εγγυήσεις για ΜμΕ που υιοθετούν

62. <https://www.bpifrance.com>

φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες (με μερίδιο κεφαλαιακού κόστους που υπερβαίνει το 60%) ή αναπτύσσουν νέες. Από το παράδειγμα της Γαλλίας έχουν αντληθεί οι παρακάτω σημαντικοί παράγοντες για την επιτυχή υλοποίηση προγραμμάτων με χαμηλότοκα δάνεια για πράσινες επενδύσεις:

- Έγκαιρος καθορισμός των περιβαλλοντικών στόχων που πρέπει να επιτευχθούν από κάθε έργο
- Συμπερίληψη απαιτήσεων στη σύμβαση δανείου με σαφή ορισμό των περιβαλλοντικών μέτρων που πρέπει να ληφθούν και επαρκείς διαδικασίες παρακολούθησης
- Στενή παρακολούθηση από το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα όσον αφορά στη χρήση των κεφαλαίων και την πρόοδο στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων που έχουν τεθεί

II. Το παράδειγμα των Σκανδιναβικών χωρών (Δανία, Νορβηγία, Σουηδία, Φινλανδία, Ισλανδία): Τα δάνεια πράσινης ανάκαμψης που προσφέρονται από το Διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα NEFCO63 στη Φινλανδία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση επενδύσεων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων Σκανδιναβικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Στόχος του οργανισμού είναι να βοηθήσει τις ΜμΕ να αναπτυχθούν στην παγκόσμια αγορά και να επιταχύνει την κλιμάκωση των Σκανδιναβικών πράσινων λύσεων. Επιλέξιμες για το δάνειο είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις με εμπορευματοποιημένες πράσινες λύσεις που αντιμετωπίζουν προκλήσεις σε ότι αφορά στην ανάπτυξή τους στην παγκόσμια αγορά και τις πωλήσεις τους. Τυπικά έργα προς δανειοδότηση μπορεί να σχετίζονται με τους ακόλουθους τομείς: Διαχείριση απορριμμάτων, Τεχνολογίες που αφορούν το νερό, Ενεργειακή απόδοση, Ανανεώσιμη ενέργεια, Κτιριακές τεχνολογίες, Υλικά, Βιομηχανία τροφίμων, Υδατοκαλλιέργειες, Γεωργία. Το ποσό δανείου που μπορεί να διεκδικήσει μια ΜμΕ κυμαίνεται μεταξύ €100.000 και €500.000 με μέγιστη διάρκεια δανείου τα 5 χρόνια.

III. Το παράδειγμα της Ελλάδας: Η Ελληνική Τράπεζα Πειραιώς⁶⁴ προσφέρει χαμηλότοκα δάνεια και επιδοτήσεις για την εγκατάσταση και ανανέωση φωτοβολταϊκών σταθμών, την ενεργειακή αναβάθμιση μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την αγορά εταιρικών ηλεκτρικών οχημάτων. Ενδεικτικά, παρουσιάζουμε στη συνέχεια κάποια από τα πράσινα δάνεια που προσφέρει σήμερα η τράπεζα και απευθύνονται σε μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις:

63. NEFCO – Green recovery financing

64. Τράπεζα Πειραιώς – Πράσινες Χρηματοδοτήσεις

- Μεσομακροπρόθεσμο δάνειο για την εγκατάσταση Φωτοβολταϊκών Σταθμών
- Μεσομακροπρόθεσμο δάνειο για την αγορά και εγκατάσταση Φωτοβολταϊκών Συστημάτων κατάλληλων για αυτοπαραγωγή με συμψηφισμό ενέργειας (Net Metering) το οποίο συνδυάζει λύσεις χρηματοδότησης και ασφάλισης.
- Δάνεια για τη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων για Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
- Μεσομακροπρόθεσμο δάνειο για την για την κάλυψη αναγκών για αντικατάσταση ή ανανέωση πάγιου εξοπλισμού του Φωτοβολταϊκού σταθμού για αύξηση της παραγωγικότητας
- Μεσομακροπρόθεσμο δάνειο για την χρηματοδότηση εργασιών και εξοπλισμού ενεργειακής αναβάθμισης
- Δάνειο για την αγορά επαγγελματικού ηλεκτρικού ή υβριδικού αυτοκινήτου

3.5.2. Παρεμβάσεις σε θεσμικό και νομικό πλαίσιο (Ενεργειακές Κοινότητες)

Σε επίπεδο νομοθεσίας και θεσμικού πλαισίου, λόγω του κεντρικού σχεδιασμού νόμων και κανονισμών σε επίπεδο ΕΕ, οι παρεμβάσεις σε εθνικά επίπεδα είναι αρκετά περιορισμένες. Μία από τις πιο σημαντικές παρεμβάσεις που αφορά στις μικρές επιχειρήσεις είναι της ανάπτυξης ενός κατάλληλου θεσμικού και νομικού πλαισίου για τις ενεργειακές κοινότητες.

Είναι γεγονός ότι η μετάβαση στην πράσινη επιχειρηματικότητα θα ενισχυθεί σημαντικά και θα επιταχυνθεί μέσα από τη δημιουργία ολοένα και περισσότερων Ενεργειακών κοινοτήτων, μια πρόταση η οποία προέκυψε και μέσα από τις ομάδες εστιασμένης συζήτησης (Focus Groups) που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας της παρούσας μελέτης. Η έννοια της «Ενεργειακής Κοινότητας» αφορά ένα ευρύ φάσμα συλλογικών ενεργειακών δράσεων με τη συμμετοχή των πολιτών. Τα κοινοτικά ενεργειακά έργα χαρακτηρίζονται από διάφορους βαθμούς συμμετοχής της κοινότητας στη λήψη αποφάσεων και την κατανομή των οφελών (Walker and Devine-Wright, 2008). Το Ευρωπαϊκό Πακέτο Καθαρής Ενέργειας (Clean energy for all Europeans package) αναγνωρίζει στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία ορισμένες κατηγορίες κοινοτικών ενεργειακών πρωτοβουλιών ως «Ενεργειακές κοινότητες». Οι ενεργειακές κοινότητες μπορεί να θεωρηθούν ως ένας τρόπος για να οργανωθούν συλλογικές ενεργειακές δράσεις με γνώμονα την ανοιχτή, δημοκρατική συμμετοχή και διακυβέρνηση και την παροχή οφελών για τα μέλη ή

την τοπική κοινότητα (Roberts et al., 2019)⁶⁵. Στη συνέχεια παρουσιάζονται κάποιες βασικές παρεμβάσεις σε θεσμικό και νομικό επίπεδο Ευρωπαϊκών κρατών που αποσκοπούν στην δημιουργία και την υποστήριξη των Ενεργειακών κοινοτήτων.

Χώρα ΕΕ	Πολιτικές και Μέτρα
Βέλγιο	Η κυβέρνηση της Βαλλονίας εισήγαγε προ δύο ετών την έννοια των Ενεργειακών κοινοτήτων «communautes energie renouvelable» ή κοινοτήτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε συγκεκριμένο διάταγμά της (30 Απριλίου 2019). Το διάταγμα αυτό επιτρέπει τη συλλογική ιδιοκατανάλωση ενέργειας και προβλέπει τη δυνατότητα χρήσης συγκεκριμένων τιμολογίων για τη χρήση του δικτύου καθώς και για τη συνεισφορά σε φόρους (Hannoset et. al., 2019). Οι τοπικές αρχές μπορούν επίσης να λάβουν υπόψη τη συμμετοχή των πολιτών κατά την υποβολή προσφορών για έργα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
Γερμανία	Ο αναδιατυπωμένος νόμος της Γερμανικής κυβέρνησης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Renewable Energy Act) ορίζει τις Ενεργειακές κοινότητες ως ομάδες αποτελούμενες από τουλάχιστον δέκα φυσικά πρόσωπα με δικαίωμα ψήφου. Τουλάχιστον 51% των δικαιωμάτων ψήφου πρέπει να κατέχεται από μέλη της κοινότητας που έχουν μόνιμη κατοικία στη διοικητική περιφέρεια της τοποθεσίας του έργου. Επιπλέον, κανένα μέλος ή μέτοχος δεν μπορεί να κατέχει περισσότερο από 10% των δικαιωμάτων ψήφου. Όσον αφορά στο κομμάτι των κινήτρων, ο νόμος συμπεριλάμβανε αρχικά αρκετούς κανόνες που ευνοούσαν τη συμμετοχή ενεργειακών κοινοτήτων σε δημοπρασίες για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η κυβέρνηση εξετάζει επίσης από το 2019 το ενδεχόμενο να προσφέρει επενδυτικές επιχορηγήσεις (investment grants) προκειμένου να μειώσει τα εμπόδια και τις δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι Ενεργειακές κοινότητες (Tounquet et al., 2019).

65. Υπάρχουν δύο επίσημοι ορισμοί για τις Ενεργειακές κοινότητες: «Ενεργειακές κοινότητες πολιτών» που περιλαμβάνεται στην αναθεωρημένη Οδηγία για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ) 2019/944 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο & Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019) και «Κοινότητες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας» που περιλαμβάνεται στην αναθεωρημένη Οδηγία για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΕΕ) 2018/2001 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο & Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2018).

Δανία	<p>Η συμμετοχή των πολιτών σε Ενεργειακά έργα ενισχύεται από την απαίτηση προς τους κατασκευαστές αιολικής ενέργειας να προσφέρουν το 20% των μεριδίων ιδιοκτησίας τους σε κατοίκους κοντά σε νέα αιολικά πάρκα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος αγοράς έως και 50 μετοχών για τους πολίτες που ζουν σε απόσταση έως 4,5 χιλιομέτρων από το έργο. Από το 2018 το δικαίωμα τοπικής ιδιοκτησίας άρχισε να ισχύει και για μεγάλης κλίμακας φωτοβολταϊκά πάρκα.</p>
Ισπανία	<p>Στην Ισπανία, η έννοια της «τοπικής ενεργειακής κοινότητας» προτάθηκε από το Υπουργείο Οικολογικής Μετάβασης. Το Ισπανικό πλαίσιο ακολουθεί στην ουσία τις οδηγίες της ΕΕ για τις Ενεργειακές κοινότητες όσον αφορά στα δικαιώματά τους, τα προνόμια και τις ευθύνες τους (Hannoset et al., 2019). Το Βασιλικό Διάταγμα 244/2019 επεκτείνει την έννοια της ιδιοκατανάλωσης ενέργειας στις ομάδες ατόμων πέρα από τους μεμονωμένους ιδιοκτήτες. Μια εγκατάσταση ιδιοκατανάλωσης μπορεί πλέον να βρίσκεται σε περισσότερες από μία κατοικίες και τα πλεονάσματα ενέργειας μπορούν από το 2019 να μοιράζονται με καταναλωτές που βρίσκονται σε κοντινά κτίρια ή να τροφοδοτούν το δίκτυο (Frieden et al., 2019).</p>
Γαλλία	<p>Το Άρθρο 6α Α του Γαλλικού Νόμου για την Ενέργεια και το Κλίμα εισάγει την έννοια των «Ενεργειακών κοινοτήτων» στην οποία μπορεί να συμμετέχει κάθε οντότητα εκτός από μια επιχείρηση της οποίας η συμμετοχή αποτελεί την κύρια οικονομική ή επαγγελματική της δραστηριότητα. Η οντότητα που συμμετέχει απολαμβάνει το δικαίωμα πρόσβασης σε όλες τις αγορές, είτε απευθείας είτε μέσω συγκέντρωσης, καθώς και του δικαιώματος συνεργασίας με τον Διαχειριστή του συστήματος διανομής (DSO) για τη διευκόλυνση της μεταφοράς ενέργειας εντός της κοινότητας (Hannoset et al., 2019). Ο νόμος για την Ενεργειακή μετάβαση δίνει ουσιαστικά τη δυνατότητα στις τοπικές κυβερνήσεις να παράγουν ενέργεια μέσω συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα.</p>

Ολλανδία

Το Ολλανδικό πλαίσιο θεσπίζει ρυθμιστικές εξαιρέσεις για συγκεκριμένες πρωτοβουλίες σχετικά με τα μικροδίκτυα και την παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μικρής κλίμακας. Το άρθρο 7α του Ολλανδικού νόμου για την ηλεκτρική ενέργεια εισάγει μια πρώτη ρύθμιση για ενεργειακές ενώσεις και συνεταιρισμούς. Αυτό αναπτύσσεται περαιτέρω από το διάταγμα 20153, που καλεί τους πολίτες να ξεκινήσουν έργα τα οποία μπορούν να παρεκκλίνουν από τον Ολλανδικό νόμο για την ηλεκτρική ενέργεια. Στο πλαίσιο αυτού του πειραματικού καθεστώτος είναι δυνατόν να λειτουργήσει ένα τοπικό μικροδίκτυο για νοικοκυριά το οποίο εξαιρείται από την απαίτηση άδειας προμήθειας για παροχή ηλεκτρικής ενέργειας σε μικρούς καταναλωτές και απολαμβάνει ευνοϊκή τιμολόγηση δικτύου για έως και 10 χρόνια (Hannoset et al., 2019). Οι Ενεργειακές κοινότητες και συνεταιρισμοί μπορούν να οργανώσουν το ζήτημα της διαχείρισης ενέργειας και να καθορίσουν τα δικά τους εσωτερικά τιμολόγια για την παροχή ενέργειας (Tounquet et al., 2019).

Πολωνία

Ο νόμος για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας του 2015 (τροποποιήθηκε το 2016 και 2017) εστιάζει σε μεμονωμένους "prosumers", αλλά αναγνωρίζει επίσης τους Ενεργειακούς συνεταιρισμούς (Συνεταιριστικός Νόμος 1982). Η Πολωνική κυβέρνηση εστιάζει στην ανάπτυξη των λεγόμενων «ενεργειακών συστάδων». Ένα ενεργειακό σύμπλεγμα είναι μια σύμβαση αστικού δικαίου, δηλαδή τόσο μια συμφωνία συνεργασίας όσο και μια συμφωνία εμπορικής εταιρικής σχέσης μεταξύ των συμμετεχόντων που δεν έχουν νομική υπόσταση. Μέλη μπορούν να είναι: φυσικά πρόσωπα, μονάδες τοπικής αυτοδιοίκησης, επιχειρηματίες, ερευνητικά ιδρύματα, πανεπιστήμια κ.α. Η κύρια κοινωνική αξία των Ενεργειακών συστάδων είναι ότι συμβάλλουν στην τοπική οικονομία και την πράσινη μετάβαση.

Πηγές: Dreyfus and Allemand (2018), Tounquet et al. (2019), Frieden et al. (2019)

3.6. Μέτρα ενίσχυσης της πράσινης επιχειρηματικότητας σε διεθνές επίπεδο

Έχοντας την εικόνα των μέτρων που προωθούνται τόσο κεντρικά σε επίπεδο ΕΕ, όσο και εθνικά σε επίπεδο κρατών μελών της ΕΕ, η παρούσα υποενότητα προχωρά στην παρουσίαση των αντίστοιχων μέτρων σε διεθνές επίπεδο. Οι χώρες στις οποίες επικεντρώνεται η υποενότητα είναι το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ). Σε αυτές τις χώρες παρουσιάζονται κυρίως παρεμβάσεις σε επίπεδο παροχής οικονομικής στήριξης.

3.6.1. Παροχή οικονομικής στήριξης

Στην ίδια λογική με την παροχή οικονομικής στήριξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, οι κατηγορίες που αναλύονται στην παρούσα υποενότητα είναι των χρηματοδοτικών προγραμμάτων για ΜμΕ, των φορολογικών κινήτρων και των μεθόδων ευκολότερης πρόσβασης στον δανεισμό για τις ΜμΕ.

3.6.1.1. Χρηματοδοτικά προγράμματα και επιχορηγήσεις

Ι. Ηνωμένο Βασίλειο

Πράσινο επιχειρηματικό πρόγραμμα (Coventry και Warwickshire): Στόχος αυτών των οικολογικών επιχειρηματικών επιχορηγήσεων είναι να επενδύσει η ΜμΕ σε εξοπλισμό που μειώνει τις εκπομπές άνθρακα. Το Περιφερειακό Συμβούλιο του Warwickshire χρηματοδοτεί έως και 40%, παρέχοντας επιχορηγήσεις μεταξύ 1.000 και 50.000 λιρών. Οι επιχορηγήσεις αφορούν την εγκατάσταση εξοπλισμού ενεργειακής απόδοσης, όπως για παράδειγμα χειριστήρια LED και τεχνολογίες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Πρόγραμμα Επιχειρηματικής Ενεργειακής Απόδοσης (Worcestershire): Η κομητεία του Worcestershire παρέχει δωρεάν αξιολογήσεις σχετικά με την ενεργειακή απόδοση και τη διαχείριση των πόρων, καθώς και χρηματοδότηση για έργα έως 50.000 λιρών. Το ποσοστό συμμετοχής του προγράμματος είναι 40% και απευθύνεται σε ΜμΕ που έχουν ελάχιστη ενεργειακή δαπάνη 2.000 λίρες.

LCR Future Energy (Λίβερπουλ): Το πρόγραμμα αυτό προσφέρει επιχορηγήσεις έως και 7.500 λίρες σε ΜμΕ στην Περιφέρεια της πόλης του Λίβερπουλ για να εισέλθουν ή να αναπτυχθούν στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Επιχορηγήσεις Πράσινων ΜμΕ (Δυτική Αγγλία): Οι συγκεκριμένες επιχορηγήσεις υποστηρίζουν τις ΜμΕ για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων τους και των επιχειρηματικών τους λειτουργιών. Στόχος είναι η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και η εξοικονόμηση χρημάτων από τους λογαριασμούς ενέργειας. Η συνολική χρηματοδότηση ανέρχεται στις 1,7 εκατομμύρια λίρες.

Ταμείο Επενδύσεων Κυκλικής Οικονομίας (Σκωτία): Το ταμείο αυτό χρηματοδοτεί με 18 εκατομμύρια λίρες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (αλλά και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς) που συμβάλλουν στη δημιουργία μιας κυκλικής οικονομίας. Είναι μια ευκαιρία χρηματοδότησης για επιχειρήσεις και οργανισμούς στη Σκωτία που δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς. Οι αιτήσεις είναι ανοιχτές σε επιχειρήσεις με καινοτόμα έργα που έχουν τη δυνατότητα να οδηγήσουν στην εξοικονόμηση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας. Το ταμείο εστιάζει στα παρακάτω πεδία: Ενεργειακές υποδομές, Θερμότητα και ενέργεια, Απόβλητα, Βιοοικονομία, Τρόφιμα.

Ταμείο Ενεργειακών Επιχειρηματιών (Energy Entrepreneurs Fund): Οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της Ενέργειας μπορούν να επωφεληθούν από την κρατική χρηματοδότηση ύψους 11 εκατομμυρίων λιρών για να μετατρέψουν τις ιδέες τους σε πραγματικά προϊόντα και υπηρεσίες, εξαλείφοντας παράλληλα τις εκπομπές άνθρακα στην ατμόσφαιρα. Οι ανερχόμενοι ενεργειακοί επιχειρηματίες κλήθηκαν το 2021 να υποβάλουν προσφορά για την κρατική χρηματοδότηση η οποία θα υποστηρίξει από 15 έως 20 έργα. Από το 2012, το ταμείο Ενεργειακών Επιχειρηματιών έχει χορηγήσει κεφάλαιο ύψους 72 εκατομμυρίων λιρών έχει υποστηρίξει 156 έργα και έχει μοχλεύσει περισσότερα από £500 εκατομμύρια σε ιδιωτικές επενδύσεις.

II. ΗΠΑ

Χρηματοδότηση μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών: Αυτή η χρηματοδότηση⁶⁶ από το Υπουργείο Ενέργειας των ΗΠΑ ανακοινώθηκε το 2021 και έχει στόχο να διευκολύνει τη μεταφορά τεχνολογίας μεταξύ ερευνητικών ιδρυμάτων και μικρών επιχειρήσεων καθώς και να ενθαρρύνει τις δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης. Η χρηματοδότηση λαμβάνει τη μορφή επιχορηγήσεων (grants) και τα έργα πρέπει να έχουν την προοπτική εξόδου στην αγορά. Το πρόγραμμα χρηματοδοτεί ένα χαρτοφυλάκιο μικρών επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων νεοφυών επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται σε τομείς οι οποίοι σχετίζονται με τις αποστολές του Υπουργείου Ενέργειας. Προσφέρει περισσότερα από εξήντα τεχνικά θέματα και 250 υποθέματα που καλύπτουν ερευνητικούς τομείς σχετικά με την Παραγωγή Ενέργειας, τη Χρήση Ενέργειας, τις Θεμελιώδεις Επιστήμες της Ενέργειας και την Περιβαλλοντική Διαχείριση. Ο συνολικός προϋπολογισμός του συγκεκριμένου χρηματοδοτικού εργαλείου ανέρχεται στα 105 εκατομμύρια δολάρια.

Η Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος (Environmental Protection Agency) παρέχει επιχορηγήσεις για περιβαλλοντικά υπεύθυνες προσεγγίσεις/πρακτικές που αφορούν ένα εύρος επιχειρηματικών λειτουργιών. Ακόμη, η Διοίκηση

66. US Department of Energy – Funding Opportunities

Μικρών Επιχειρήσεων (Small Business Administration) προσφέρει επιχορηγήσεις σε οργανισμούς που υποστηρίζουν την πράσινη επιχειρηματικότητα. Αυτές είναι μερικές από τις επιχορηγήσεις που διατίθενται σε εταιρείες οι οποίες εφαρμόζουν φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές και λύσεις.

3.6.1.2. Φορολογικά κίνητρα

Ι. Ηνωμένο Βασίλειο

Συμφωνίες για την αλλαγή του κλίματος (Climate Change Agreements): Πρόκειται για εθελοντικές συμφωνίες που συνάπτονται από τον βιομηχανικό τομέα του Ηνωμένου Βασιλείου και την Κρατική Υπηρεσία Περιβάλλοντος (Environment Agency) με στόχο τη μείωση της χρήσης ενέργειας και των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Σε αντάλλαγμα, οι επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται το περιβάλλον λαμβάνουν έκπτωση στην εισφορά για την κλιματική αλλαγή (CCL), έναν φόρο που προστίθεται στους λογαριασμούς ηλεκτρικής ενέργειας και καυσίμων για μη οικιακούς χρήστες, ο οποίος αυξάνεται κάθε χρόνο ανάλογα με τον πληθωρισμό. Η Υπηρεσία Περιβάλλοντος διαχειρίζεται τις συμφωνίες CCA σε όλο το Ηνωμένο Βασίλειο.

Ενισχυμένα κεφαλαιακά δικαιώματα για ενεργειακά αποδοτικές τεχνολογίες (Enhanced Capital Allowances): Για μικρές επιχειρήσεις που σχεδιάζουν να επενδύσουν σε τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας, είναι δυνατόν να εξασφαλιστούν φορολογικές ελαφρύνσεις για αυτές τις επενδύσεις μέσω του προγράμματος Ενισχυμένου Κεφαλαίου της κυβέρνησης για ορισμένες τοποθεσίες στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στο πλαίσιο του συστήματος, είναι δυνατή η 100% διεκδίκηση επιδόματος πρώτου έτους για επενδύσεις σε επιλέξιμες τεχνολογίες και προϊόντα. Με άλλα λόγια, γίνεται να διαγραφεί ολόκληρο το κόστος του πρώτου έτους μιας επένδυσης έναντι των φορολογητέων κερδών του ίδιου έτους. Το πρόγραμμα αναμένεται να διαρκέσει έως το 2026.

Φορολογικές ελαφρύνσεις για Έρευνα & Ανάπτυξη (E&A) που αφορά στην ανάπτυξη πράσινων προϊόντων ή υπηρεσιών: Στο Ηνωμένο Βασίλειο διατίθεται επίσης φορολογική ελάφρυνση Έρευνας και Ανάπτυξης για μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ). Η φορολογική ελάφρυνση δίνει τη δυνατότητα στις ΜμΕ να αφαιρέσουν το 230% του κόστους από το ετήσιο κέρδος τους. Αυτό σημαίνει ότι για κάθε μια λίρα που ξοδεύουν σε δραστηριότητες Έρευνας και Ανάπτυξης μπορούν να αφαιρούν 2,30 λίρες από τα φορολογητέα κέρδη. Εναλλακτικά, εάν μια επιχείρηση είναι ζημιολόγητη, η πίστωση φόρου Έρευνας και Ανάπτυξης της επιτρέπει να διεκδικήσει επιστρεπτέο φόρο ύψους 14,5%, ένα ποσό το οποίο μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά σε ότι αφορά στις ταμειακές ροές κατά τις περιόδους επένδυσης.

II. ΗΠΑ

Η σημερινή κυβέρνηση των ΗΠΑ προσφέρει διάφορα φορολογικά κίνητρα σε επιχειρήσεις που επενδύουν σε πράσινες τεχνολογίες. Παραδείγματα αποτελούν οι φορολογικές ελαφρύνσεις, επιστροφές χρημάτων αλλά και άλλων ειδών νομισματικοί δελεασμοί. Αυτά τα οικονομικά κίνητρα προσφέρονται τόσο σε πολιτειακό όσο και σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Ακολουθούν μερικά παραδείγματα:

- Φορολογικές εκπτώσεις και επιχορηγήσεις 10 και 30% για χρήση ακινήτων που τροφοδοτούνται από εναλλακτικές πηγές ενέργειας
- Φορολογικές εκπτώσεις για χρήση εναλλακτικών οχημάτων που πληρούν συγκεκριμένα πρότυπα εξοικονόμησης καυσίμου

3.6.1.3. Πρόσβαση σε δανεισμό (OECD 2018)

I. Ηνωμένο Βασίλειο

Energy Saving Trust (μη κερδοσκοπικός οργανισμός)⁶⁷: Παρέχει δάνεια μηδενικού επιτοκίου έως 100.000 λίρες σε μικρές επιχειρήσεις για να τις βοηθήσει να εγκαταστήσουν τεχνολογίες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ή τεχνολογίες που μειώνουν την κατανάλωση ενέργειας.

Άτοκα πράσινα δάνεια (μόνο Σκωτία και Ουαλία): Η κυβέρνηση της Σκωτίας, σε συνεργασία με τη Zero Waste Scotland, παρέχει υποστήριξη σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις της Σκωτίας για τη μείωση του κόστους ενέργειας μέσω ενός «πράσινου» δανείου. Πρόκειται για άτοκα δάνεια ύψους από £1.000 έως £100.000 για την εγκατάσταση ενεργειακά αποδοτικών τεχνολογιών, όπως για παράδειγμα αναβαθμίσεις φωτισμού και θέρμανσης, διπλά τζάμια, μόνωση κ.α. Οι επιχειρήσεις που θα υποβάλουν αίτηση για το δάνειο θα λάβουν επίσης 15% επιστροφή χρημάτων επί της αξίας, παρέχοντάς τους περαιτέρω κίνητρο να εφαρμόσουν μέτρα για τη μείωση της χρήσης ενέργειας και εκπομπών άνθρακα. Το κίνητρο αυτό απευθύνεται σε εταιρείες από όλους τους κλάδους της οικονομίας. Ταυτόχρονα, το ταμείο δανείων ενεργειακής απόδοσης στην Ουαλία, σε συνεργασία με το Carbon Trust, υποστηρίζει και τις ουαλικές ΜμΕ με άτοκα δάνεια μεταξύ £3.000 και £200.000 για εξοικονόμηση χρημάτων στους λογαριασμούς ενέργειας και μείωση των εκπομπών άνθρακα.

Επιχειρηματικό δάνειο μεταφοράς χαμηλών εκπομπών άνθρακα (μόνο Σκωτία): Η κυβέρνηση της Σκωτίας προσφέρει σε επιχειρήσεις άτοκα δάνεια έως και £120.000 για να μειώσουν τα έξοδα μεταφοράς και ταξιδιών. Τα δάνεια αυτά έχουν διάρκεια αποπληρωμής έως και έξι χρόνια και χρηματοδοτούνται από την Transport Scotland,

67. www.energysavingtrust.org.uk

υπηρεσία της κυβέρνησης της Σκωτίας. Το «δάνειο μεταφοράς χαμηλών εκπομπών άνθρακα» στοχεύει στη στήριξη των επιχειρήσεων στη μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος. Έχει ως στόχο την προώθηση πιο εναλλακτικών λύσεων όπως:

- Ηλεκτρικά/plug-in υβριδικά οχήματα (έως 35.000€ για κάθε νέο ηλεκτρικό όχημα που αγοράζεται)
- Ηλεκτρικές μοτοσικλέτες/σκούτερ (έως 10.000€ για κάθε όχημα που αγοράζεται)
- Ηλεκτρικά/plug-in υβριδικά βαρέα φορτηγά οχήματα (έως 50.000€ για κάθε όχημα που αγοράζεται)

II. ΗΠΑ

Δάνεια αγοράς εξοπλισμού: Στην πολιτεία της Βιρτζίνια, μια συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της Υπηρεσίας Περιβαλλοντικής Ποιότητας και της Υπηρεσίας Επιχειρηματικής Υποστήριξης επέτρεψε στις μικρές επιχειρήσεις από το έτος 2000 να λάβουν δάνεια έως και 50.000 δολαρίων για να χρηματοδοτήσουν την αγορά εξοπλισμού για την πρόληψη της ρύπανσης ή την εισαγωγή βέλτιστων γεωργικών πρακτικών. Τα δάνεια αυτά έχουν επιτόκιο 3% με ευνοϊκούς όρους αποπληρωμής βάσει της ικανότητας αποπληρωμής του δανειολήπτη και της ωφέλιμης ζωής του εξοπλισμού που αγοράζεται κάθε φορά.

4

Διαμόρφωση προτάσεων
πολιτικής για τις μικρές
Ελληνικές επιχειρήσεις

Έχοντας ολοκληρώσει την ποιοτική έρευνα και την αναζήτηση μέτρων στήριξης των μικρών επιχειρήσεων προς την πράσινη μετάβαση στο εξωτερικό, στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι προτάσεις πολιτικής συγκεκριμένα για τις μικρές Ελληνικές επιχειρήσεις σχετικά με την ομαλή μετάβασή τους στην πράσινη ανάπτυξη και την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Πριν την παρουσίαση των μέτρων πολιτικής, είναι σημαντικό πραγματοποιηθεί μία συνεκτική παρουσίαση των αναγκών των μικρών Ελληνικών επιχειρήσεων ως προς την μετάβασή τους στην πράσινη οικονομία. Σε αυτή την λογική, αφού παρουσιαστεί η μεθοδολογία της ενότητας στην υποενότητα 4.1, στην υποενότητα 4.2 παρουσιάζονται οι ανάγκες των μικρών επιχειρήσεων όπως προκύπτουν από την ποιοτική έρευνα (ως επί το πλείστον από τις ερωτήσεις που αφορούν τις προϋποθέσεις υιοθέτησης/ανάπτυξης ΠΠΕ και την αποτελεσματικότερη υιοθέτηση/ανάπτυξη ΠΠΕ) και στην υποενότητα 4.3 παρουσιάζονται οι προτάσεις και τα μέτρα πολιτικής στήριξης της πράσινης επιχειρηματικότητας στις μικρές Ελληνικές επιχειρήσεις, όπως αυτά προκύπτουν από την ανάγνωση των αναγκών, τις προτάσεις των συνεντευξιζόμενων της ποιοτικής έρευνας και της βιβλιογραφικής έρευνας ανάλογων πολιτικών και μέτρων του εξωτερικού.

4.1. Μεθοδολογία ενότητας

Η βάση συγγραφής της παρούσας ενότητας προήλθε από τα υπόλοιπα κεφάλαια της παρούσας μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, οι ανάγκες των Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων προέκυψαν μετά από σύνθεση των πληροφοριών που παρουσιάζονται στην βιβλιογραφική έρευνα της ενότητας 1 και μέσα από παρατηρήσεις των συνεντευξιζόμενων στην ποιοτική έρευνα της ενότητας 2. Στην ίδια λογική, τα μέτρα που προτείνονται είναι προϊόν σύνθεσης και επεξεργασίας των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας της ενότητας 2 και της βιβλιογραφικής έρευνας των πολιτικών που παρατηρούνται στο εξωτερικό της ενότητας 3.

4.2. Ανάγκες Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων

Εξετάζοντας τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας (προϋποθέσεις και αποτελεσματικότερα αποτελέσματα) που πραγματοποιήθηκε στην ενότητα 3, αλλά και τα ευρήματα της βιβλιογραφικής έρευνας που έλαβε χώρα στην ενότητα 1, παρατηρούνται συγκεκριμένες ανάγκες για τις Ελληνικές ΜμΕ σχετικά με την υιοθέτηση και ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας και τη μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία. Οι ανάγκες αυτές μπορούν να αποτυπωθούν στις εξής τέσσερις κατηγορίες:

- Γνώση
- Διασύνδεση
- Κεφάλαιο
- Θεσμικό πλαίσιο

Στην συνέχεια της παρούσας υποενότητας παρουσιάζονται αναλυτικά οι ανάγκες που προκύπτουν κάτω από τις τέσσερις προαναφερθείσες κατηγορίες (γνώση, διασύνδεση, κεφάλαιο, θεσμικό πλαίσιο) για τις μικρές επιχειρήσεις που επιθυμούν να δημιουργήσουν ή να υιοθετήσουν τεχνολογίες ή πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας. Επιπλέον, ομαδοποιημένες οι ανάγκες παρατίθενται και στον πίνακα 20.

Ξεκινώντας για την ανάγκη για γνώση, η συγκεκριμένη ανάγκη προέκυψε μέσα από την παρατήρηση ότι πολλοί μικροί επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται σήμερα στον Ελληνικό χώρο έχουν κενά σε θέματα που αφορούν τις πράσινες τεχνολογίες/πρακτικές ή τα συστήματα διασφάλισης ποιότητας. Οι μικρές επιχειρήσεις και το προσωπικό τους, χαρακτηρίζονται επίσης είτε από ελλιπή είτε από μερική κατανόηση όσον αφορά συνολικότερα στην κουλτούρα της πράσινης οικονομίας και τις σχετικές έννοιες που την περιβάλλουν. Κρίνεται συνεπώς αναγκαία η εκπαίδευση μικρών επιχειρηματιών με στόχο τη βελτίωση της αντίληψής τους για τις εφαρμογές και τη λειτουργία πράσινων τεχνολογιών, την ενημέρωσή τους σχετικά με συστήματα διασφάλισης ποιότητας και πράσινων πιστοποιητικών που διατίθενται στην αγορά, καθώς και το νομικό πλαίσιο που περιβάλλει τη λειτουργία των επιχειρήσεων με κατεύθυνση τη δημιουργία μια πράσινης οικονομίας.

Πίνακας 20: Ανάγκες Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων

Γνώση

Ανάγκη για σεμινάρια και εκπαιδεύσεις σε μικρούς επιχειρηματίες στους τομείς:

- Κουλτούρα πράσινης οικονομίας
- Τεχνολογίες πράσινης οικονομίας
- Εφαρμογές πράσινης οικονομίας
- Συστήματα διασφάλισης ποιότητας
- Νομικό πλαίσιο πράσινης οικονομίας

Διασύνδεση

Ανάγκη για σύνδεση των μικρών επιχειρηματιών με δομές:

- Πληροφόρησης σχετικά με προγράμματα χρηματοδότησης και χρηματοδοτικών εργαλείων πράσινης επιχειρηματικότητας
- Πληροφόρησης σχετικά με υπάρχοντα επιτυχημένα παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας
- Έρευνας
- Τεχνικής βοήθειας
- Χρηματοδότησης
- Προώθησης τεχνολογιών και πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας
- Συλλογής και επεξεργασίας αποβλήτων

Κεφάλαιο

Ανάγκη για αύξηση χρηματοροών/κεφαλαίων των μικρών επιχειρηματιών μέσω:

- Περισσότερης ρευστότητας για την κάλυψη βραχυπρόσθεσμα αυξανόμενου κόστους από την μετάβαση στην πράσινη επιχειρηματικότητα
- Περισσότερες επιδοτήσεις για επιχειρήσεις που προχωρούν σε υιοθέτηση και ανάπτυξη πρακτικών/τεχνολογιών πράσινης επιχειρηματικότητας
- Εγγυήσεων από το κράτος για δανειοδοτήσεις έργων πράσινης επιχειρηματικότητας
- Περισσότερων και εξειδικευμένων χρηματοδοτικών εργαλείων που θα επιτρέπουν επενδύσεις σε «πράσινη» τεχνολογία και εξοπλισμό
- Περισσότερων συνεργασιών μεταξύ των μικρών επιχειρήσεων για διαμοιρασμού επενδυτικού κόστους

Θεσμικό Πλαίσιο

Ανάγκη για ένα θεσμικό πλαίσιο, το οποίο θα διασφαλίζει:

- Αναγνώριση επιχειρήσεων με «πράσινο» προφίλ
- Μακροπρόθεσμες επενδύσεις μικρών επιχειρήσεων σε πράσινες τεχνολογίες
- Αποτελεσματική εφαρμογή των νόμων και των οδηγιών της ΕΕ για την πράσινη οικονομία
- Υποστήριξη των νεοφυών επιχειρήσεων που σχετίζονται με την ανάπτυξη πράσινων καινοτομιών
- Οργανωμένη διαχείριση την πράσινης μετάβασης
- Κοινή και ορθή αντίληψη των κριτηρίων ESG και των εκθέσεων συμμόρφωσης
- Ανάπτυξη Ενεργειακών κοινοτήτων

Η δεύτερη ανάγκη που προκύπτει από τις προηγούμενες ενότητες, σχετίζεται με τη διασύνδεση των μικρών επιχειρηματιών με δομές ή φορείς που θα μπορούσαν δυνητικά να προωθήσουν ή να υποστηρίξουν την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας. Η ανάγκη αυτή προέκυψε παρατηρώντας ότι η πληροφόρηση που κατέχουν σήμερα οι μικροί επιχειρηματίες σχετικά με τις υπάρχουσες ευκαιρίες χρηματοδότησης και άλλα ουσιαστικά ζητήματα (καινοτομία, έρευνα, κ.α.) είναι ελλιπής. Κατά κύριο λόγο η πληροφόρηση αυτή βρίσκεται συσσωρευτικά σε δομές που τη συλλέγουν και τη διαχέουν. Κρίνεται συνεπώς απαραίτητη η διασύνδεση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με δομές που μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες τεχνικής υποστήριξης, υπηρεσίες προώθησης πράσινων τεχνολογιών και πρακτικών καθώς και ουσιαστική πληροφόρηση σχετικά με επιτυχημένα παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας στον Ελλαδικό χώρο.

Όλες οι επιχειρήσεις πρέπει να διαθέτουν το αναγκαίο κεφάλαιο προκειμένου να αγοράζουν περιουσιακά στοιχεία και να διατηρούν τις δραστηριότητές τους. Για να ανταπεξέλθει συγκεκριμένα στις προκλήσεις της πράσινης μετάβασης μια μικρή επιχείρηση, ανάμεσα σε άλλα, έχει ανάγκη από κεφάλαιο τόσο σε επίπεδο σταθεροποίησης ρευστότητας, όσο και σε επίπεδο επενδύσεων. Η έντονη ανάγκη για κεφάλαιο έγκειται στο γεγονός πως οι μικροί επιχειρηματίες συχνά δεν έχουν στη διάθεσή τους το απαραίτητο αρχικό κεφάλαιο και τις απαραίτητες διαρκείς ροές. Για τον λόγο αυτό, δεν είναι σε θέση να πάρουν ρίσκα αντίστοιχα με αυτά που μπορεί να πάρει μια μεγάλη επιχείρηση. Επιπλέον, τις περισσότερες φορές οι μικρές επιχειρήσεις δεν διαθέτουν μεγάλο δίκτυο επαφών στην αγορά ούτε τις απαραίτητες στρατηγικές συνεργασίες που θα μπορούσαν εν δυνάμει να υποστηρίξουν τα επενδυτικά τους εγχειρήματα. Ως εκ τούτου, η ανάγκη για κεφάλαιο

παρουσιάζεται ακόμα μεγαλύτερη στις περιπτώσεις των μικρών επιχειρήσεων στις οποίες τα αρχικά κεφάλαια, τα αποθεματικά και οι εγγυήσεις είναι περιορισμένα. Σε αυτές τις περιπτώσεις κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός μέτρων που θα αποσκοπούν: στην ενίσχυση της ρευστότητας για την κάλυψη του βραχυπρόθεσμου αυξανόμενου κόστους από τη μετάβαση στην πράσινη επιχειρηματικότητα, στην παροχή περισσότερων επιδοτήσεων για επιχειρήσεις που προχωρούν σε υιοθέτηση ή ανάπτυξη πρακτικών/τεχνολογιών πράσινης επιχειρηματικότητας, στην παροχή εγγυήσεων από το κράτος για δανειοδοτήσεις έργων πράσινης επιχειρηματικότητας και στη δημιουργία περισσότερων χρηματοδοτικών εργαλείων που θα υποστηρίζουν τις επενδύσεις σε «πράσινες» τεχνολογίες και εξοπλισμό. Περαιτέρω παρουσίαση και ανάλυση των μέτρων παρουσιάζεται στην υποενότητα 4.3.

Τέλος, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης ήρθε στην επιφάνεια η ανάγκη για ένα κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα διασφαλίζει, ανάμεσα σε άλλα, την αναγνώριση των επιχειρήσεων με «πράσινο» προφίλ, την αποτελεσματική εφαρμογή των νόμων και των οδηγιών της ΕΕ για την πράσινη οικονομία, την υποστήριξη των νεοφυών επιχειρήσεων που σχετίζονται με την ανάπτυξη πράσινων καινοτομιών, την κοινή αντίληψη των κριτηρίων ESG και των εκθέσεων συμμόρφωσης και την ανάπτυξη των ενεργειακών κοινοτήτων. Το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να στοχεύει στον περιορισμό της περιττής αναποτελεσματικότητας συγκεκριμένων διαδικασιών και στη διασφάλιση της αποτελεσματικής διαχείρισης καθηκόντων από πλευράς ρυθμιστικών αρχών. Ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο προβλέπεται να αποτελέσει ανεκτίμητο εργαλείο για τις ρυθμιστικές αρχές ώστε να εντοπίζουν πού υπάρχει περιθώριο βελτίωσης και να κατανέμουν καλύτερα τους διαθέσιμους πόρους. Από την άλλη, εάν οι κανονισμοί συνεχίσουν να είναι ελλιπείς ή να μην εφαρμόζονται σωστά, είναι πιθανή η δημιουργία πρόσθετου κόστους και η μείωση της παραγωγικότητας. Το πρόσθετο κόστος σε τέτοιες περιπτώσεις το επωμίζονται συχνά οι επιχειρήσεις του εκάστοτε κλάδου με ρίσκο να επηρεαστεί αρνητικά η βιωσιμότητά τους, ειδικά σε περιπτώσεις εγχώριων μικρών επιχειρήσεων που ανταγωνίζονται διεθνείς παίκτες. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο που θα δημιουργεί ευκαιρίες και θα βελτιώνει τις διαδικασίες των μικρών επιχειρήσεων, των βιομηχανιών και της οικονομίας γενικότερα. Σχετικά μέτρα που θα μπορούσαν δυνητικά να καλύψουν την συγκεκριμένη ανάγκη των μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα περιγράφονται στην υποενότητα 4.3.

Συμπερασματικά, μελετώντας τις ανάγκες των Ελληνικών ΜμΕ στην προσπάθειά τους να προσαρμοστούν στο μοντέλο και τα πρότυπα της πράσινης οικονομίας, μπορεί κανείς να αντιληφθεί τη σημασία των κατάλληλων μέτρων για την κάλυψή τους. Τα μέτρα που θα σχεδιαστούν για να στηρίξουν την πράσινη επιχειρηματικότητα θα πρέπει φυσικά να έχουν στόχο την ουσιαστική και μακροπρόθεσμη υποστήριξη των μικρών επιχειρηματιών.

4.3. Μέτρα στήριξης Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων

Αφού έχουν αναλυθεί οι ανάγκες των μικρών επιχειρήσεων σχετικά με την υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας και αφού έχουν παρουσιαστεί παραδείγματα στήριξης πράσινης επιχειρηματικότητας στο εξωτερικό, η παρούσα υποενότητα προχωρά στην παρουσίαση συγκεκριμένων προτάσεων πολιτικής για την στήριξη των Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων. Λαμβάνοντας υπόψιν τόσο τα μέτρα που παρουσιάζονται στο εξωτερικό, αλλά και τις προτάσεις της ποιοτικής έρευνας, οι προτάσεις χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες παρεμβάσεων που αφορούν συγκεκριμένα την ανάπτυξη υποδομών στήριξης, την ανάπτυξη θεσμικού και νομικού πλαισίου και την παροχή οικονομικής στήριξης. Οι τρεις κατηγορίες συμπυκνώνουν τις πληροφορίες των προηγούμενων ενότητων. Συνοπτική παρουσίαση των προτάσεων πολιτικής στήριξης μικρών επιχειρήσεων σχετικά με την ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας παρουσιάζονται στον πίνακα 21 ο οποίος παρουσιάζεται στο τέλος του κεφαλαίου.

Ανάπτυξη υποδομών στήριξης

Σε ένα πρώτο επίπεδο αναλύονται οι παρεμβάσεις στις υποδομές στήριξης, οι οποίες μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην (επαν)εκπαίδευση μικρών επιχειρηματιών και προσωπικού μικρών επιχειρήσεων, στην ενημέρωση μικρών επιχειρηματιών, την διασύνδεση μικρών επιχειρηματιών με άλλους φορείς και την παροχή υπηρεσιών σε μικρούς επιχειρηματίες. Οι δομές αυτές μπορούν είτε να καλύψουν αυτές καθαυτές τις προαναφερθείσες ανάγκες, είτε να δημιουργήσουν πλαίσια χρηματοδοτικής υποστήριξης των μικρών επιχειρήσεων για να καλύψουν τις ανάγκες για εκπαίδευση, ενημέρωση, διασύνδεση και παροχή υπηρεσιών από φορείς του ιδιωτικού τομέα.

Έχοντας ως δεδομένο την ανάγκη για γνώσεις τόσο των μικρών επιχειρηματιών, όσο και του προσωπικού των μικρών επιχειρήσεων, η οποία προέκυψε από την ποιοτική έρευνα, καθίσταται σημαντική η ανάπτυξη και υποστήριξη δομών εκπαίδευσης σε επίπεδο χρήσης και εφαρμογής «πράσινων τεχνολογιών/πρακτικών και σε επίπεδο παρακολούθησης συστημάτων διασφάλισης ποιότητας. Η σημαντικότητα τέτοιου είδους δομών έγκειται στο γεγονός πως οι γνώσεις και οι δεξιότητες των μικρών παραγωγών και του προσωπικού των μικρών επιχειρήσεων είναι παρωχημένες και χρειάζεται να αναπροσαρμοστούν. Έτσι, σημαντική παρουσιάζεται η γνώση τόσο σε επίπεδο χειρισμού μίας πρακτικής ή τεχνολογίας, όσο και σε επίπεδο παρακολούθησης και καταγραφής των αποτελεσμάτων.

Πέρα από την ανάγκη για (επαν)εκπαίδευση, παρουσιάζεται σημαντική και η ανάγκη για ενημέρωση, έτσι, η δημιουργία και ανάπτυξη δομών ενημέρωσης για τους μικρούς επιχειρηματίες κρίνεται εξαιρετικά σημαντική. Οι δομές ενημέρωσης

καλούνται σε ένα πρώτο επίπεδο να μεταβιβάσουν στους μικρούς επιχειρηματίες, στο προσωπικό των μικρών επιχειρήσεων, αλλά και στους καταναλωτές, την αναγκαιότητα της μετάβασης στην πράσινη οικονομία, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα οφέλη υιοθέτησης πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Έχοντας δημιουργήσει την αναγκαία κουλτούρα για την μετάβαση σε πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας, οι μικροί επιχειρηματίες είναι σημαντικό να ενημερωθούν από την παρούσα δομή σχετικά με τις διαθέσιμες τεχνολογίες και πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας, αλλά και σχετικά με τις διαθέσιμες οικονομικές ενισχύσεις, οι οποίες σχετίζονται με την υιοθέτηση και ανάπτυξη των προαναφερθέντων τεχνολογιών και πρακτικών. Επίσης, σημαντική είναι και η ενημέρωση των μικρών επιχειρηματιών σχετικά με άλλα επιτυχημένα παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας, έτσι ώστε να χτιστεί ένα αίσθημα πίστης στην επιτυχία τέτοιου είδους εγχειρημάτων, αλλά και να δουν επιχειρηματίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα υιοθέτησης πράσινης επιχειρηματικότητας πως ξεπεράστηκαν αυτά από πανομοιότητες επιχειρήσεις.

Έχοντας πίστη, γνώση και δεξιότητες σχετικές με την πραγμάτωση της πράσινης μετάβασης, οι δομές διασύνδεσης έρχονται να συνδέσουν τους μικρούς επιχειρηματίες με τους φορείς εκείνους που θα τους φέρουν την καινοτομία, την έρευνα, τις συμβουλές, τους πόρους, αλλά και τις λύσεις. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα πρώτο επίπεδο είναι σημαντικό οι μικροί επιχειρηματίες να διασυνδεθούν με άλλους επιχειρηματίες οι οποίοι μπορούν να είναι πιθανοί συνεργάτες σε επίπεδο ενεργειακών ενοτήτων ή συστάδων ενέργειας. Σε επίπεδο έρευνας και καινοτομίας, πανεπιστήμια και άλλοι φορείς έρευνας μπορούν να μεταφέρουν τα ερευνητικά ευρήματα και να προσφέρουν στους μικρούς επιχειρηματίες μία εικόνα για τις παρούσες αλλά και μελλοντικές κατευθύνσεις στον τομέα της πράσινης οικονομίας. Τέλος, είναι σημαντική και η διασύνδεση με άλλους φορείς ή επιχειρήσεις διαχείρισης αποβλήτων οι οποίες είναι ουσιαστικά από μόνες τους μία πύλη προς την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Τέλος, σε επίπεδο δομών υποστήριξης, σημαντική παρουσιάζεται και η δημιουργία και υποστήριξη δομών παροχής υπηρεσιών σε θέματα τεχνικής βοήθειας πρόσβασης χρηματοδοτικών προγραμμάτων πράσινης επιχειρηματικότητας, νομικών συμβουλών σε επίπεδο πλαισίου πράσινης οικονομίας, οικονομικών συμβουλών σε επίπεδο ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας, συμβουλών σε γραφειοκρατικά ζητήματα πρόσβασης προγραμμάτων χρηματοδότησης και συμβουλών στρατηγικής επιλογής χρηματοδοτήσεων πράσινης επιχειρηματικότητας. Μέσω αυτών των υπηρεσιών, οι μικροί επιχειρηματίες θα μπορούν να καλύψουν οποιαδήποτε κενά δημιουργούνται στην επιχείρησή τους και προέρχονται από τον περιορισμένο αριθμό εργαζομένων, από τους περιορισμένους χρηματικούς πόρους και από την έλλειψη εξειδίκευσης.

Ανάπτυξη θεσμικού και νομικού πλαισίου

Περνώντας στις παρεμβάσεις που προτείνονται σε επίπεδο θεσμικού και νομικού πλαισίου, τα μέτρα τα οποία ξεχωρίζουν είναι της διαμόρφωσης μιας κεντρικής στρατηγικής κατεύθυνσης για την προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας στους μικρούς επιχειρηματίες και της διαμόρφωσης ενός νομοθετικού πλαισίου για την πράσινη οικονομία και την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Ξεκινώντας από την διαμόρφωση μίας κεντρικής στρατηγικής κατεύθυνσης για την προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας στους μικρούς επιχειρηματίες, κρίνεται αρχικά σημαντικό να δοθεί έμφαση συγκεκριμένους κλάδους. Είναι οι κλάδοι που έχουν αναφερθεί και στις ενότητες 1 και 2 στους οποίους οι μικρές επιχειρήσεις εμφανίζονται συχνότερα και στους οποίους είναι δυνατή σε ευρεία κλίμακα η υιοθέτηση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας. Ονομαστικά, οι κλάδοι αυτοί αναφέρονται στα καταλύματα, την μεταποίηση, την πρωτογενή παραγωγή και τις κατασκευές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τομέας ανάπτυξης τεχνολογιών ο οποίος μπορεί να γίνει ο τροφοδότης της πράσινης μετάβασης. Σε αυτή την λογική, η κεντρική στρατηγική κατεύθυνση πρέπει να δίνει έμφαση και στην υποστήριξη συγκεκριμένων τεχνολογιών οι οποίες θα έχουν μικρό κόστος για τους προαναφερθέντες κλάδους (είτε λόγω χαμηλού κόστους παραγωγής είτε λόγω υψηλών επιδοτήσεων) και στην υποστήριξη τεχνολογιών που προέρχονται από Ελληνικές μικρές επιχειρήσεις στον τομέα της ανάπτυξης τεχνολογιών (Start-ups). Τέλος, πολύ σημαντική συνιστώσα μίας ορθής κεντρικής στρατηγικής κατεύθυνσης για την προώθηση των πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στις μικρές επιχειρήσεις παρουσιάζεται να είναι η έμφαση σε συγκεκριμένους όρους ανταπόδοσης για την κάθε επιχείρηση. Είδαμε από την ποιοτική έρευνα ότι αρκετές μικρές επιχειρήσεις έχουν τη θέληση και την κουλτούρα να περάσουν σε μορφές πράσινης επιχειρηματικότητας, οι οποίες όμως δεν επιβαρύνουν την ήδη δυσχερή οικονομική τους κατάσταση. Σε αυτή τη λογική μία κεντρική στρατηγική κατεύθυνση πρέπει να δίνει έμφαση στην επιβράβευση των επιχειρήσεων έτσι ώστε να τους δώσει και τα μέσα αλλά και το ηθικό για να προχωρήσουν σε ακόμα μεγαλύτερες αλλαγές προς μία πράσινη κατεύθυνση. Τέλος, έμφαση πρέπει να δοθεί στην ανάπτυξη συνεργασιών σε επίπεδο σχημάτων συνεργασίας, όπως είναι οι ενεργειακές κοινότητες και οι συστάδες πράσινης οικονομίας, οι οποίες μπορούν να δώσουν στους μικρούς επιχειρηματίες τις οικονομίες κλίμακας που χρειάζονται για την μετάβαση στην πράσινη οικονομία. Για την ορθότερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή αυτής της στρατηγικής κατεύθυνσης πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ελλείψεις στην ρευστότητα των μικρών επιχειρήσεων, οι υψηλές τιμές που έχουν προκύψει τους τελευταίους μήνες, οι δυνατότητες οικονομικής και χρονικής απορρόφησης πρακτικών από τον κάθε κλάδο, οι οδηγίες της ΕΕ και οι όροι Περιβαλλοντικής, Κοινωνικής και Εταιρικής Διακυβέρνησης.

Μία ισχυρή στρατηγική έχει ανάγκη από ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο το οποίο θα εξασφαλίσει το έπακρον την αποτελεσματική επίτευξη των στόχων της. Έτσι λοιπόν, παρουσιάζεται εξαιρετικά σημαντική η αναδιαμόρφωση του Ελληνικού

νομοθετικού πλαισίου για την πράσινη οικονομία. Αρχικός στόχος αυτής της αναδιαμόρφωσης πρέπει να είναι η αναγνώριση και πιστοποίηση επιχειρήσεων με πράσινο προφίλ. Αυτή η ανάγκη έγινε ιδιαίτερα σαφής από την ποιοτική έρευνα, στην οποία οι συνεντευξιαζόμενοι ζήτησαν να αναγνωρίζεται και να πιστοποιείται το οποιοδήποτε βήμα τους προς την πράσινη οικονομία. Επίσης, σημαντικός στόχος του νομικού πλαισίου για την πράσινη οικονομία παρουσιάζεται να είναι η εξασφάλιση των μακροπρόθεσμων επενδύσεων των μικρών επιχειρήσεων σε πράσινες τεχνολογίες. Αυτή η νομοθετική πρόβλεψη προτείνεται για να καλύψει πιθανή απαξίωση τεχνολογιών στις οποίες έχουν ήδη επενδύσει οι μικρές επιχειρήσεις. Επίσης σημαντικός στόχος του νομικού πλαισίου παρουσιάζεται να είναι και η αποτελεσματικότερη εφαρμογή των νόμων και των οδηγιών της ΕΕ για την πράσινη οικονομία και η κοινή και ορθή αντίληψη των κριτηρίων ESG και των εκθέσεων συμμόρφωσης. Αυτές οι παρεμβάσεις έρχονται να κάνουν πιο ξεκάθαρο το πλαίσιο εφαρμογής όλων των αλλαγών που σχετίζονται με την πράσινη οικονομία. Τέλος, σημαντική παρουσιάζεται η συμπερίληψη όλων των πηγών ενέργειας στο νομικό πλαίσιο της χώρας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μη ύπαρξη ολοκληρωμένου πλαισίου για το υδρογόνο και το βιομεθάνιο. Τέτοιες υστερήσεις καθυστερούν επενδύσεις και μπορούν σε κάποιες περιπτώσεις να αποβούν μοιραίες για την επιβίωση μικρών επιχειρήσεων ανάπτυξης τεχνολογιών.

Οικονομική στήριξη

Παρατηρώντας στην τελευταία κατηγορία παρεμβάσεων, η οποία είναι της οικονομικής στήριξης, τα μέτρα χωρίζονται σε επίπεδο επιδοτήσεων για τις μικρές επιχειρήσεις, σε επίπεδο σύνδεσης των μικρών επιχειρήσεων με το χρηματοπιστωτικό σύστημα, σε επίπεδο επιχορηγήσεων σε μικρές επιχειρήσεις, σε επίπεδο φοροελαφρύνσεων για μικρές επιχειρήσεις και σε επίπεδο μοριοδοτήσεων για μικρές επιχειρήσεις.

Ξεκινώντας με την ανάλυση των επιδοτήσεων που αναφέρθηκαν, δεν πρέπει να έχουν έναν οριζόντιο χαρακτήρα, αλλά να αφορούν συγκεκριμένους στόχους. Πιο συγκεκριμένα, έμφαση πρέπει να δοθεί στην επιδότηση μικρών επιχειρήσεων που είτε θέλουν να υιοθετήσουν είτε να αναπτύξουν πράσινες τεχνολογίες και πρακτικές, έτσι ώστε να δοθούν κίνητρα χρήσης και ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας. Επίσης, πρέπει να δοθούν επιδοτήσεις τιμών πράσινης και ανανεώσιμης ενέργειας (Feed-in Tariffs) έτσι ώστε να γίνουν πιο κερδοφόρες οι επενδύσεις σε πράσινη ενέργεια και ΑΠΕ και για να μειωθούν οι περίοδοι απόσβεσης των επενδύσεων για τους μικρούς επιχειρηματίες. Επίσης, σημαντικό βήμα παρουσιάζεται και η επιδότηση δημιουργίας και ανάπτυξης σχημάτων συνεργασίας. Αυτά τα σχήματα μπορεί να είναι είτε ενεργειακές κοινότητες, είτε συστάδες προώθησης πράσινης επιχειρηματικότητας στους κλάδους ενδιαφέροντος για τις μικρές επιχειρήσεις που αναφέρθηκαν και παραπάνω. Μέσω της επιδότησης δημιουργίας και ανάπτυξης τέτοιων σχημάτων ουσιαστικά προωθούνται οι αναγκαίες οικονομίες κλίμακας για την ανάπτυξη μεγάλων έργων πράσινης επιχειρηματικότητας.

Προχωρώντας στην σύνδεση των μικρών επιχειρηματιών με το χρηματοπιστωτικό σύστημα, είναι σημαντικό να δοθούν κρατικές εγγυήσεις έναντι των χρηματοπιστωτικών οργανισμών για την παροχή δανείων. Επίσης, σημαντική κρίνεται και η δημιουργία ενός πλαισίου ευνοϊκότερων όρων πρόσβασης των μικρών επιχειρήσεων που υιοθετούν ή αναπτύσσουν πράσινες πρακτικές και τεχνολογίες στον δανεισμό. Στόχος των παρεμβάσεων είναι η κάλυψη του κενού μεταξύ δανειακών αναγκών και διαθεσιμότητας δανείων από τράπεζες που υπάρχει στην Ελληνική πραγματικότητα των μικρών επιχειρήσεων, όπως παρουσιάζεται και στην ενότητα 1 και η εξασφάλιση της αναγκαίας ρευστότητας σε μικρές επιχειρήσεις που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στα βραχυχρόνια κόστη που μπορεί να προκύψουν από μία επένδυση σε πράσινες τεχνολογίες ή πρακτικές.

Οι επιχορηγήσεις αναβάθμισης τεχνολογικού εξοπλισμού και μεταφορών και κάλυψης εξόδων μεταφορών, προβολής και λειτουργίας, ουσιαστικά έρχονται να στηρίξουν τις μικρές επιχειρήσεις που έχουν ανάγκη για πράσινη αναβάθμιση του τεχνολογικού τους εξοπλισμού, για πράσινη αναβάθμιση των κτηριακών τους εγκαταστάσεων, για πράσινη αναβάθμιση των μεταφορών τους, για κάλυψη μέρους του λειτουργικού τους κόστους που αφορά στην μετάβαση στην πράσινη οικονομία και για την κάλυψη κόστους επανεκπαίδευσης προσωπικού σε πράσινες τεχνολογίες και πρακτικές. Αυτές οι επιδοτήσεις ουσιαστικά έρχονται είτε από το κράτος, είτε από τις δομές που αναφέρθηκαν προηγουμένως και έχουν ως σκοπό την ελάφρυνση των βαρών για συγκεκριμένες πράσινες μεταβάσεις σε μικρές επιχειρήσεις.

Στο πλαίσιο της οικονομικής στήριξης των μικρών επιχειρήσεων στην μετάβασή τους προς την πράσινη οικονομία και την ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας, προτείνονται και οι ανάλογες φοροελαφρύνσεις οι οποίες στοχεύουν τόσο τους χρήστες και τους παρόχους πράσινων τεχνολογιών και πρακτικών, όσο και των καταναλωτών που καταναλώνουν προϊόντα που προέρχονται από πιστοποιημένες εταιρείες που υιοθετούν πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας. Με το σύνολο των φοροελαφρύνσεων, στόχος είναι η υποστήριξη της πράσινης οικονομίας και σε επίπεδο παραγωγού αλλά και σε επίπεδο καταναλωτή.

Τέλος, ώθηση προς όλες τις προαναφερθείσες κατευθύνσεις θα δώσει η μοριοδότηση για διαγωνισμούς, προγράμματα και χρηματοδοτήσεις σε μικρές επιχειρήσεις που κάνουν χρήση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας, σε μικρές επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε ενεργειακές κοινότητες και συστάδες που αφορούν την πράσινη επιχειρηματικότητα, σε νεοφυείς επιχειρήσεις που αναπτύσσουν τεχνολογίες και πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας και σε επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν βιώσιμα υλικά ως πρώτες ύλες. Με αυτή την μοριοδότηση, δημιουργούνται σε ένα πρώτο σημείο τα στοιχεία οικονομικής επιβράβευσης στους συμμετέχοντες στην πράσινη οικονομία μέσω ευκολότερης πρόσβασης σε κεφάλαιο και συγχρόνως δημιουργούνται κίνητρα για μικρές επιχειρήσεις που δεν έχουν σκεφτεί την πράσινη μετάβαση να αναθεωρήσουν.

Πίνακας 21: Μέτρα στήριξης Ελληνικών μικρών επιχειρήσεων

Επίπεδο παρεμβάσεων	Μέτρα
	<p>Δημιουργία δομών (επαν)εκπαίδευσης μικρών επιχειρηματιών και προσωπικού σχετικά με:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Την χρήση και εφαρμογή «πράσινων» τεχνολογιών/πρακτικών ■ Την παρακολούθηση συστημάτων διασφάλισης ποιότητας <hr/> <p>Δημιουργία δομών ενημέρωσης μικρών επιχειρηματιών σχετικά με:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Την αναγκαιότητα μετάβασης στην πράσινη οικονομία και τα οφέλη υιοθέτησης ΠΠΕ ■ Τις διαθέσιμες τεχνολογίες και πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας ■ Τα διαθέσιμα προγράμματα χρηματοδότησης και λοιπές οικονομικές ενισχύσεις που σχετίζονται με την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας ■ Τα πετυχημένα παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας ■ Το ισχύον νομικό και κανονιστικό πλαίσιο
Ανάπτυξη υποδομών στήριξης	<p>Δημιουργία δομών διασύνδεσης μικρών επιχειρηματιών σχετικά με</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Άλλους επιχειρηματίες που δύνανται να είναι πιθανοί συνεργάτες (ενεργειακές κοινότητες, συστάδες ενέργειας) ■ Πανεπιστήμια και άλλους φορείς έρευνας ■ Συμβούλους πράσινης επιχειρηματικότητας ■ Κοινότητες Καινοτομίας (EIT) ■ Μονάδες συλλογής και επεξεργασίας αποβλήτων (ανακύκλωση) <hr/> <p>Δημιουργία δομών παροχής υπηρεσιών σε μικρούς επιχειρηματίες σχετικά με:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Τεχνική βοήθεια χρηματοδοτικών προγραμμάτων πράσινης επιχειρηματικότητας ■ Νομικές συμβουλές πλαισίου πράσινης οικονομίας ■ Οικονομικές συμβουλές για την ανάπτυξη πράσινης επιχειρηματικότητας ■ Συμβουλές σε γραφειοκρατικά ζητήματα πρόσβασης σε προγράμματα χρηματοδότησης ■ Συμβουλές στρατηγικής επιλογής χρηματοδοτήσεων πράσινης επιχειρηματικότητας

Κεντρική στρατηγική κατεύθυνση για προώθηση ΠΠΕ σε μικρές επιχειρήσεις:

Έμφαση σε:

- Συγκεκριμένους κλάδους (π.χ. καταλύματα, μεταποίηση, κ.α.)
- Συγκεκριμένες τεχνολογίες (π.χ. χαμηλού κόστους ή επιδοτούμενες, Start-ups)
- Συγκεκριμένους όρους ανταπόδοσης (π.χ. ανάλογα με τις δυνατότητες του καθενός)
- Συνεργασίες (Ενεργειακές κοινότητες - Συστάδες)

Λαμβάνοντας υπόψη:

- Την έλλειψη ρευστότητας των μικρών επιχειρήσεων
- Τις υψηλές τιμές ενέργειας που έχουν προκύψει
- Τις δυνατότητες οικονομικής και χρονικής απορρόφησης πρακτικών από τον κάθε κλάδο
- Τις οδηγίες της ΕΕ
- Τους όρους Περιβαλλοντικής, Κοινωνικής και Εταιρικής Διακυβέρνησης (ESGs)

Αναδιαμόρφωση νομικού πλαισίου με στόχο:

- Αναγνώριση και πιστοποίηση επιχειρήσεων με «πράσινο» προφίλ (πράσινο ISO)
- Μακροπρόθεσμες επενδύσεις μικρών επιχειρήσεων σε πράσινες τεχνολογίες
- Αποτελεσματική εφαρμογή των νόμων και των οδηγιών της ΕΕ για την πράσινη οικονομία
- Κοινή και ορθή αντίληψη των κριτηρίων ESG και των εκθέσεων συμμόρφωσης
- Την συμπερίληψη όλων των πηγών ενέργειας (πλαίσιο για το υδρογόνο και το βιομεθάνιο)

Επιδότηση:

- Υιοθέτησης τεχνολογιών/πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στους χρήστες
- Ανάπτυξης τεχνολογιών/πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας στους παρόχους
- Τιμών πράσινης/ανανεώσιμης ενέργειας
- Δημιουργίας ενεργειακών κοινοτήτων
- Δημιουργίας συστάδων προώθησης πράσινης επιχειρηματικότητας σε στοχευμένους κλάδους

Σύνδεση μικρών επιχειρήσεων με χρηματοπιστωτικό σύστημα:

- Κρατικές εγγυήσεις σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς για παροχή δανείων
- Ευνοϊκότεροι όροι δανεισμού για μικρές επιχειρήσεις που έχουν υιοθετήσει ΠΠΕ

Επιχορήγηση μικρών επιχειρήσεων με σκοπό:

- Την πράσινη αναβάθμιση του τεχνολογικού τους εξοπλισμού
- Την πράσινη αναβάθμιση κτηριακών εγκαταστάσεων
- Την πράσινη αναβάθμιση των μεταφορών
- Την κάλυψη μέρους του λειτουργικού τους κόστους μετάβασης στην πράσινη οικονομία
- Της επανεκπαίδευσης προσωπικού σε πράσινες τεχνολογίες/πρακτικές

Φοροελαφρύνσεις:

- Χρηστών τεχνολογιών/πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας
- Παρόχων τεχνολογιών/πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας
- Προϊόντος που συνδέονται με πράσινη οικονομία

Μοριοδότηση:

- Μικρών επιχειρήσεων που κάνουν χρήση πρακτικών πράσινης επιχειρηματικότητας
- Μικρών επιχειρήσεων που συμμετέχουν σε ενεργειακές κοινότητες
- Σε νεοφυείς επιχειρήσεις που αναπτύσσουν τεχνολογίες/πρακτικές πράσινης επιχειρηματικότητας
- Επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν βιώσιμα υλικά ως πρώτες ύλες

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – Βιβλιογραφία

- Bureau, G.B. 2020. *Financial benefits of an eco-friendly business*. Accessed Jan, 22, p.2020. <https://greenbusinessbureau.com/blog/financial-benefits-of-an-eco-friendly-business/>
- Center for Sustainability and Excellence, 2020. 6 σημαντικές Τάσεις για την Βιώσιμη Ανάπτυξη για το 2020 <https://cse-net.gr/6-%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B2%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%AC/>
- Ellen MacArthur Foundation, 2019. *Completing the picture: How the circular economy tackles climate change*. Econ., 3, pp.1-62. <https://ellenmacarthurfoundation.org/completing-the-picture>
- European Central Bank, 2022. *Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE) in the euro area* https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/index.en.html
- European Environment Agency, 2021. *New Registrations of Electric Vehicles in Europe*. <https://www.eea.europa.eu/ims/new-registrations-of-electric-vehicles>
- European Resource Efficiency Knowledge Centre, 2018. *Green Action Plan for SMEs – Addressing resource efficiency challenges and opportunities in Europe for SMEs* https://www.resourceefficient.eu/sites/easme/files/EREK_report_Implementation_of_SME_Green_Action_Plan.pdf
- Frieden, D. Tuerk, A. Roberts, J. d'Herbemont, S. and Gubina, A. 2019. *Collective self-consumption and energy communities: Overview of emerging regulatory approaches in Europe*. Compile. https://www.compile-project.eu/wp-content/uploads/COMPILE_Collective_self-consumption_EU_review_june_2019_FINAL-1.pdf
- Γιακούλας, Δ. Βατικιώτης, Λ. Θανόπουλος, Γ. Δασκαλάκης, Ν. 2019. Έκθεση IME ΓΣΕΒΕΕ 2019 για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις <https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2019/04/%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%99%CE%9C%CE%95-%CE%93%CE%A3%CE%95%CE%92%CE%95%CE%95-2019-%CE%9C%CE%BC%CE%95.pdf>
- Green-Win Project, (2018). *Enabling Environments for Green SMEs: Recommendations for Action, Policy Brief* <https://www.greengrowthknowledge.org/sites/default/files/downloads/resource/Enabling%20Environments%20for%20Green%20SMEs.pdf>

-
- Hannoset, A. Leen Peeters, A.T. 2019, *Energy Communities in the EU Task Force Energy Communities*
- KPMG 2018, *Let's help SMEs to go circular* https://ec.europa.eu/environment/sme/pdf/Training%20materials_English.pdf
- Liargovas, P. Apostolopoulos, N. Pappas, I. & Kakouris, A. 2017. *SMEs and Green Growth: The Effectiveness of Support Mechanisms and Initiatives Matters, Towards a Sustainable Future* https://www.researchgate.net/publication/320423712_SMEs_and_Green_Growth_The_Effectiveness_of_Support_Mechanisms_and_Initiatives_Matters_Towards_a_Sustainable_Future
- MacArthur, E., 2013. *Towards the circular economy*. *Journal of Industrial Ecology*, 2(1), pp.23–44 https://www.werktrends.nl/app/uploads/2015/06/Rapport_McKinsey-Towards_A_Circular_Economy.pdf
- OECD, 2018. *Environmental Policy Toolkit for SME Greening in EU Eastern Partnership Countries*, *OECD Green Growth Studies*, OECD Publishing, Paris <https://doi.org/10.1787/9789264293199-en>
- Roberts, J. Frieden, D. and d'Herbemont, S. 2019. *Energy Community Definitions, Compile Project: Integrating Community Power in Energy Islands*. <https://www.compile-project.eu/wp-content/uploads/Explanatory-note-on-energy-community-definitions.pdf>
- Tax insider, 2020. *Green tax breaks for UK SMEs* <https://www.taxinsider.co.uk/green-tax-breaks-for-uk-smes>
- Tounquet, F. L. De Vos, I. Abada, I. Kielichowska, & Lessmann, C. 2019. *Energy Communities in the European Union* <https://asset-ec.eu/home/advanced-system-studies/cluster-4/eu-energy-communities/>
- UK Government website, *Environmental taxes, reliefs and schemes for businesses* <https://www.gov.uk/green-taxes-and-reliefs>
- Walker, G. and Devine-Wright, P., 2008. «Community renewable energy: What should it mean?». *Energy policy*, 36(2), pp.497–500. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/40210880/Community_renewable_energy_What_should_it_mean_20151120-5128-784ilu-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1663950443&Signature=Jwi3l-6tloYw0TKW4DOTGQcCFdWTyQjrO9a32jghs1NI03uRg-A1HLwR8~uQrzmBpcWhYDsXyn05lxFVoXvbz-magpyLTQ1hs95mK6EbvvlS6tDYRaYAPHZc2i8diuWMZz69qsSpk7tbrfXUMexbqIbvImufFcNNO5OwJkBr19u7RhGKuFvCv~7Rdor8O6l~H9-pkoSUOJphVv1sEClRylukA~OCwZ32YhJtFqChIACfJNjJ3zXeBveWa-31mQeags2APbufQIEuZ1RqxJn9rr3bH3fJT5

dihPOFqWagnzOsB7YMWxbpluKP2z20~6xTq3zrLt89Lx~d-O83bNT~ww_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

Βατικιώτης Λ., 2020. «Οι επιπτώσεις της μετάβασης στη μετα-λιγνιτική εποχή. Η περίπτωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας», *Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ* 11/2020, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ <https://imegseevee.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7.pdf>

Βατικιώτης, Λ., 2019. «Ενεργειακή φτώχεια στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις», *Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ* 5, Οκτώβριος, σσ. 40 https://imegseevee.gr/wp-content/uploads/2019/10/%CE%95%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE_%CF%86%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1_%CE%9C%CE%BC%CE%95.pdf

ΕΟΜΜΕΧ, 2010. *Εγχειρίδιο πράσινης επιχειρηματικότητας για Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019* <https://www.ggb.gr/sites/default/files/basic-page-files/%CE%95%CE%93%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%9D%CE%97%CE%A3%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%CE%A3%20%CE%93%CE%99%CE%91%20%CE%9C%CE%9C%CE%95.pdf>

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία COM/2019/640 final https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020. *Στρατηγική για τις ΜμΕ με στόχο μια βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0103&from=EN>

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Αθήνα

Αριστοτέλους 46, 104 33
2310-8846852
info@imegsevee.gr

Θεσσαλονίκη

Κωλέττη 24, 54627
2310-545967, 2310-500581
thessaloniki@imegsevee.gr

Πάτρα

Πανεπιστημίου 170, 264 43
2610-438557
patra@imegsevee.gr

Ηράκλειο

Βασιλείου Πατρικίου 11, 71409
2810-361040, 2810-361080
iraklio@imegsevee.gr

Λάρισα

Καστοριάς 2α, 41335
2410-579876-7
larisa@imegsevee.gr

Ιωάννινα

Σταύρου Νιάρχου 94, 45500
26510-44727
ioannina@imegsevee.gr

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1: "Μηχανισμός μελέτης και ανάλυσης οικονομικού περιβάλλοντος λειτουργίας μικρομεσαίων επιχειρήσεων" της Πράξης "Παρεμβάσεις της ΓΣΕΒΕΕ για τη συστηματική παρακολούθηση και πρόγνωση αλλαγών του παραγωγικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων" με κωδικό ΟΠΣ 5003864, του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN: 978-618-5653-31-6